

АҰТАСПЫНАМ ПА ГАЛАКТЫЦЫ

ДУГЛАС АДАМС

Дуглас Адамс

**АЎТАСПЫНАМ
ПА ГАЛАКТЫЦЫ**

Пераклад з ангельскай
Паўла Касцюкевіча

ЛОГВІНАЎ

Douglas Adams
THE HITCHHIKER'S GUIDE
TO THE GALAXY

Адамс Д.

Аўтаспынам па Галактыцы / Дуглас Адамс ; пер. з ангельск.
П. Касцюкевіча. – Вільня : Логвінаў, 2015. – 224 с.

ISBN 978-609-8147-06-3.

Муніцыпальныя службы намагаюцца зруйнаваць твой дом, каб пабудаваць на яго месцы новы аўтамабільны праезд, а галактычныя камунальнікі, пракладаючы міжзоркавую трасу, у сваю чаргу, мерацца ўчыніць тое самае з тваёй планетай. Самая пара ўцякаць з роднай Зямелькі!
Увазе чытача прапануецца сусветнавядомы раман брытанскага пісьменніка і сцэнарыста Дугласа Адамса (1952–2001). "Аўтаспынам па Галактыцы" – адна з вяршыняў жанра іранічнай фантастыкі.

ISBN 978-609-8147-06-3

© Serious Productions Ltd. 1979
© Касцюкевіч П., пераклад на беларускую мову, 2015
© Logvino Literatūros namai, 2015

Джоні Броку, Клер Горст
ды ўсім іншым жыхарам Айлінгтана ў падзяку
за гарбату, спагаду і канапу.

■ Уступ ■

Далёка-далёка, проці ліха на ўзгорачку, у непапулярным кутку Усходняга рукава Галактычнай спіралі вісіць сабе блякла-жоўтае сонца сціплых памераў.

Вакол яго на адлегласці блізу ста сарака дзевяці мільёнаў кіламетраў круціцца някідкая, блакітна-зялёная планетка, чые разумныя формы жыцця настолькі прымітыўныя, што дагэтуль лічаць электронны гадзіннік эпахальным вынаходствам.

Гэтая планета мае – ці, дакладней, мела – адну праблему: досыць працяглы адцінак часу ладная частка ейных насельнікаў пачувалася нешчасліва. Гэтую праблему спрабавалі рашыць мноствам спосабаў, але большасць спосабаў была завязаная на перамяшчэнні ў прасторы маленькіх зялёных паперак – што не можа не выклікаць здзіўлення, бо, па вялікім рахунку, нешчаслівымі былі зусім не паперкі.

Такім парадкам, праблема засталася: шмат людзей паводзілася мярзотна і выглядала мізэрна – у тым ліку і шчаслівыя ўладальнікі электронных гадзіннікаў.

Ладны адсотак зямлян усё больш і больш схіляўся да думкі, маўляў, чалавецтва ўсё-ткі ўпарола вялікую памылку, першай справай спусціўшыся з дрэваў. Сярод людзей былі і тыя, хто сцвярджаў, што само карасканне на дрэвы было няўдалым крокам, і таму нават вылазіць з акіянаў было не варта.

І вось аднойчы ў чацвер, блізу дзвюх тысяч гадоў пасля таго, як аднаго хлопца прыбілі цвікамі да дрэва за заўвагу, маўляў, як жа гэта здрава дзеля разна-

стайнасці пабыць крыху прыязным да іншых, адна дзяўчына, якая самотна сядзела ва ўтульнай кавяраньцы Рыкмансворта, раптам усвядоміла, што ўвесь гэты час дзеілася не так. Яна знянацку зразумела, якім чынам нашая планета можа зрабіцца прыемным і шчаслівым куточкам. «На гэты раз, – мроіла дзяўчына, – усё пойдзе належным чынам: усё спрацуе і нікога больш не спатрэбіцца ні да чаго прыбываць».

Аднак, на вялікі жаль, перш чым яна паспела ўзняцца і паведаміць каму-кольвек пра сваё адкрыццё па тэлефоне, здарылася жахлівая і недарэчная катастрофа, і дзявочая ідэя загубілася назаўжды.

Але гэтая гісторыя не пра дзяўчыну.

Гэтая гісторыя пра жахлівую і недарэчную катастрофу ды сякія-такія яе наступствы.

А яшчэ гэтая гісторыя пра кнігу – «Падарожную кніжку для аматараў Галактычнага аўтаспыну» – незямное выданне, ніколі не друкаванае на Зямлі. У дадатак, гэтай «Падарожнай кніжкі» – да жахлівай катастрофы – не бачыў (і не чуў пра яе) ніводны зямлянін.

Тым не менш, гэта адметная кніга.

Больш за тое, гэта, відаць, самае ўдалае выданне сярод усіх, што пабачылі свет у буйных выдавецтвах Малой Мядзведзіцы, пра якія ніводны зямлянін не чуў таксама.

Акрамя мастацкіх вартасцяў гэтая кніга мела камерцыйны поспех, пабіўшы такія бестселеры, як «Зорны Дамастрой» і «Друіды страляюць ва ўпор». «Падарожная кніжка» прадавалася лепей за «Пустку пад белымі крыламі: 50 рэчаў, якімі можна заняць сябе ў міжпланетным лайнеры», і выклікала нашмат больш дыскусіяў за трылогію філасофскіх хітоў Валенштайн-Акудовіца «На якім этапе Бог памыліўся?», «Яшчэ трохі пра найвялікшыя пралікі Бога» і «Хто ён такі, гэты Бог?»

У шмат якіх больш расслабленых цывілізацыях Усходняга краю Галактыкі «Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну» ўжо забрала ў Вялікай Галактычнай Энцыклапедыі ганаровае званне

Афіцыйнай Крыніцы Мудрасці і тытул Агульнагалактычнай Скарбніцы Ведаў. Хоць у «Падарожнай кніжкі» і сустракаецца шмат лакунаў і яна змяшчае – варта прызнаць – безліч факталагічных памылак (ці, прынамсі, сур'ёзных недакладнасцяў), аднак яе ўсё ж лічаць аўтарытэтнейшай і грунтоўнейшай за «Энцыклапедыю», галоўным чынам, з дзвюх прычынаў.

Па-першае, яна крышачку таннейшая.

Па-другое, на сваёй вокладцы «Падарожная кніжка» змяшчае слова «СПАКУХА!», надрукаванае вялікім, прыемным воку шрыфтам.

Аднак гісторыя пра гэты жахлівы, недарэчны чацвер, яго надзвычайныя наступствы і тое, як гэтыя наступствы шчыльна спляліся з апісанай вышэй кнігай, пачынаецца вельмі праявіцца.

Пачынаецца яна з дома.

Дом стаяў на невялікім адхоне ў самым канцы вёскі. Стаяў наводшыбе, і з яго адкрываўся краявід на неабсяжныя гоні Заходняга графства.

Далібог, дом як дом. Яго пабудаваў гадоў трыццаць таму, – ці то квадратны, ці то круглы. Мураваны з цэглы, дом меў чатыры акны і няясныя прапорцыі.

Ці цешыў той дом вока мінакоў? Ды наўрад ці.

Адзінай асобай, якой дом падаваўся адметным ува ўсіх аспектах, быў мужчына па імені Артур Дэнт, і тое толькі таму, што ён, як высвятляецца, быў адзіным, хто ў доме жыў. Артур Дэнт жыў у ім гады тры, з таго самага часу, як пераехаў з Лондана, паколькі той яго нерваваў і раздражняў. Артуру таксама было трыццаць гадоў, ён меў чорныя валасы і быў не ў ладах з самім сабою. Ягоны душэўны спакой найбольш трывожыла тое, што людзі безупынку пыталі ў яго, з якое прычыны ён выглядае гэтак устрывожана. Працаваў Артур на мясцовым радыё, а гэты занятак, як ён любіў казаць сваім сябрам, не нейкае абы-што, як яны прывыклі сабе думаць. Так яны і думалі – сябры рабілі рэкламістамі.

З вечара ў сераду ішла моцная зліва, вуліцу затапіла гразцю, але ў чацвер ранкам вызірнула сонца, кідаючы на Артураву камяніцу зыркяя промні, як высветліцца далей, у апошні раз.

Артур неяк не ўзяў да галавы, што гарадская ўправа хоча зруйнаваць ягоны дом і пабудаваць на тым месцы праезд.

У чацвер а восьмай ранку Артур пачуваўся не вельмі што. Прачнуўся, як у тумане, і падняўся з ложка, як у тумане пахадзіў-паторкаўся па пакоі. Адчыніў акно, убачыў бульдозер, знайшоў тэпці і паклэпаў у лазенку мыцца.

Зубную пасту на шотку – чвяк! Чысцім.

Люстэрка на ваннай шафцы глядзіць у столь. Ён папраўляе яго. Люстэрка на якую хвілю праз паказвае вакно лазенкі і другі бульдозер. Ужо ўсталяванае як мае быць, люстэрка дэманструе Артуру ягоную шчэць. Артур голіцца, потым спалосквае твар, выціраецца ручніком і клэпае ў кухню па які прыдатны для закідання ў рот ласунак.

Імбрык, вада, лядоўня, малако, кава. Млосна.

У нейкае імгненне слова «бульдозер» павандравала праз мазгавыя клеткі Артура, шукаючы, да чаго б там прыляпіцца.

Бульдозер за кухонным акном быў досыць буйным экзэмплярам.

Артур уперыўся ў яго.

«Жоўты», – падумаў ён і паклэпаў у спальню апра-нацца.

Мінаючы лазенку, завітаў туды выпіць вялікую шклянку вады. Потым яшчэ адну. Артур пачаў нават падазраваць, што пакутуе на пахмелле. Скуль гэта, ні з пушчы ні з поля, пахмелле? Можа, ён учора браў чарку?

Цалкам можа быць. Ён злавіў у ванным люстэрку бліскучы адбітак.

«Жоўты», – падумаў ён і паклэпаў далей – у спальню.

Пастаяў-падумаў. «Карчма! – узгадаў ён. – Госпадзе, далібог, карчма!» Ён цьмяна прыгадваў, як на штосьці злаваўся, на штосьці, што тады падавалася важным. І ён, здаецца, казаў пра гэта людзям, тлумачыў

папулярна, з усімі дэталямі: самая ясная карцінка ў памяці – шклянныя позірккі іншых людзей. Нешта пра новы праезд, пра які ён тады толькі даведаўся. Праезд, высвятляецца, быў у распрацоўцы не адзін месяц, але, здаецца, ніводная жывая душа пра яго не чула.

Ніводная – проста камедыя! Ён зрабіў вялікі глыток. Ідыятызм! Каму пры цвярозым розуме трэба хуткасны праезд? Гарадская ўправа не мае права... Ідыятызм!

Божа, якое мярзотнае яго мучыць пахмелле! Ён глянуў у люстэрка, што мацавалася на дзверках шафкі. Высалапіў язык. «Жоўты,» – падумаў ён. Слова «жоўты» стала вандраваць у ягонай галаве, шукаючы, да чаго б там прыляпіцца.

Праз пятнаццаць секунд Артур ужо быў знадворку, лежачы перад вялікім жоўтым бульдозерам, які прасоўваўся па садовай сцежцы.

Спадару Л. Просэру, як той казаў, нішто чалавечае не было чужое. Іншымі словамі, спадар Просэр уяўляў сабою двухногую форму жыцця на вугляроднай аснове, якая вядзе радавод ад малпаў. Калі канкрэтней – спадар Просэр меў сорок гадоў, пульхнае ды прысадзістае цела, а таксама працу ў гарадской управе. Досыць цікавая акалічнасць: хоць сам спадар Просэр быў не ў курсе, але ён быў прамым нашчадкам Чынгіз Хана па мячы. Аднак напластаванне пакаленняў і змяшэнне расаў гэтак перакартавалі ягоныя гены, ажно спадар Просэр страціў усе заўважныя рысы мангалоіда. Ці не адзіныя рудыменты, што дасталіся спадару Просэру ад магутнага продка, – ягоная яўная плячыстасць на жывот і моцная цяга да маленькіх футравых шапачак.

Разам з тым спадара Просэра ні ў якім разе нельга было назваць адважным ваяром: ён быў хутчэй знерва-

ваным і ўстурбаваным абываталем. Сённяя яго асабліва нервавала і ўстурбоўвала з'яўленне рэчаў, якія ўносілі разлад у ягоную працу. Працай жа спадара Просэра было пракантраляваць, каб дом Артура Дэнта знік з месца будучага праезду да заходу сонца.

– Кіньце вы, спадару Дэнце, дурное! – прамовіў спадар Просэр. – І падымайцеся. Вам ну ніяк не перамагчы. А бясконца ляжаць перад бульдозерам няможна.

Ён паспрабаваў надаць вачам пачварнага бляску, але вочы не падпарадкаваліся.

Артур, які ляжаў у грязюцы, хлюпнуў у адказ.

– Я вас не баюся! – загаласіў ён. – Мы яшчэ пабачым, хто першы заржавее.

– Баюся, вам давядзецца змірыцца, – сказаў спадар Просэр, мацаючы футравую шапачку і круцячы яе ў сябе на макаўцы, – гэты праезд мусіць быць пабудаваны, і ён будзе пабудаваны!

– Упершыню пра гэта чую, – адказаў Артур. – І на што яго будаваць?

Спадар Просэр крыху пагразіў пальцам, потым спыніў рух і прыбраў руку.

– Як навошта?! – здзівіўся ён. – Гэта ж праезд!

Праезд – гэта прыстасаванне, якое дазваляе некаторым людзям з вялікай хуткасцю перанесціся з пункта А ў пункт Б, тым часам як іншыя людзі з такой самай хуткасцю шмыгаюць з пункта Б у пункт А. Людзей, якія жывуць у пункце В, што стаіць размешчаным якраз на паўдарозе паміж двума вышэй прыгаданымі пунктамі, часта здзіўляе, што ж такога файнага ў пункце А, раз так шмат людзей з пункта Б гэтак прагне трапіць у яго, і што ж такога файнага ў пункце Б, раз так шмат людзей з пункта А гэтак прагне трапіць у яго? Звычайна людзі з пункта В жадаюць, каб людзі з пунктаў А і Б раз і назаўжды пастанавілі для сябе, дзе ж яны, кадук іх бяры, хацелі б знаходзіцца!

Спадар жа Просэр хацеў знаходзіцца ў пункце Г. Пункт Г не меў акрэсленых каардынатаў ды мог знаходзіцца ў любым прымальным месцы, але адзіная

ўмова – ён мусіў быць страшэнна далёка ад пунктаў А, Б і В. Спадар Просэр хацеў бы мець які файны катэджык у пункце Г, са старадаўнімі баявымі сякерамі на дзвярах, і бавіць ладны кавалак свайго часу ў пункце Д, які з'яўляўся б найбліжэйшай да пункта Г піўніцай. Ягонная жонка, ясная рэч, жадала на дзверы ерусаліmsкую ружу, але ён настойваў на баявых сякерах. Спадар Просэр не ведаў, чаму ў яго без дай прычыны завялося такое жаданне – але ж падабаюцца сякеры, хоць ты рэж.

Ад здзеклівага ашчэру бульдазерыстаў спадару Просэру ў шчокі ўдарыла чырвань. Ён перанёс вагу з адной нагі на другую – аднак зручней яму не зрабілася. Хтосьці тут страшэнна не адпавядаў займанай пасадзе, і ён маліўся да Бога, каб гэтым кімсьці не палічылі яго.

Спадар Просэр сказаў:

– Слухайце, спадару Дэнце, вы ж маглі выказаць свае пратэст і незадавальненне ў належны час.

– У належны час?! – раз'ятрыўся Артур. – Належны час? Першы раз я пачуў пра знос учора, калі работнік управы прыйшоў да маіх дзвярэй. Я спытаў яго, можа, ён адмыслова прыехаў, каб памыць мне вокны, а той адказаў, што не, паколькі мэтай ягонага візіту было збурыць мой дом. Вядома, адразу ён не прызнаўся. Дзе там! Спярша памыў пару шыбаў і спагнаў за іх пяцёрку. І толькі тады расказаў пра ўсё.

– Але паслухайце, спадару Дэнце, планы забудовы былі даступныя ў найбліжэйшай праектнай канторы апошнія дзевяць месяцаў!

– Ага, як толькі ўчора вечарам я пачуў пра знос, дык адразу паляцеў зірнуць на тыя планы. І каб жа вы парупіліся прыцягнуць да гэтага паведамлення ўвагу! У сэнсе, каб проста прыйсці да жыльцоў і паведаміць найпрост.

– Але ж планы забудовы віселі навідавоку...

– «Навідавоку»? Надоечы, каб знайсці іх, я мусіў спусціцца ў сутарэнне вашай канторы.

– Так, менавіта там у нас вісяць дошкі аб'яваў.

– Мне спатрэбіўся ліхтарык...

– А, сапраўды! Там, напэўна, лямпачку скралі...
– ...Ага, і сходы таксама.
– Аднак, паслухайце, вы ўсё ж знайшлі абвестку?
– Ага, знайшоў, – пагадзіўся Артур. – Яна сапраўды
вісела на дошцы аб'яваў. Дошка ляжала на днішчы
шафы, увапхнута ў закінуты клазет, на дзвярах якога
красаваўся надпіс: «Асцярожна, леапарды!»

Па-над зямлёю праплыла хмара, адкінуўшы цень
на ляжачага Артура, які ўзлокціўся ў стылай гразюцы.
Хмара таксама кінула цень на Артураў дом.

Спадар Просэр насупіўся.

– І каб жа было што бараніць.
– Вельмі перапрашаю, але мне мой дом даспадобы.
– Праезд вам таксама спадабаецца.
– Завалі зяпу! – не вытрымаў Артур. – Завалі зяпу і
шкындзэхай адсюль! І не забудзь забраць свой паганы
праезд з сабою. Права ў цябе няма, і ты гэта ведаеш.

Рот спадара Просэра пару разоў адкрыўся і закрыўся,
а мозг яго запоўніўся невытлумачальнымі, але стра-
шэнна прыемнымі для спадара Просэра карцінкамі
Артуравай камяніцы, якую прагна жэр агонь, а такса-
ма выявай самога Артура Дэнта, які з лямантам уцякае
ад палаючых руін, а са спіны ў яго тырчыць як найме-
ней тры таўшчэзныя дзіды. Спадара Просэра часцяком
вярэдзілі ды парадкам нервалі падобныя карцінкі.
На якое імгненне ён збянтэжыўся, але ўрэшце сабраў
свае сілы разам.

– Спадару Дэнце, – прамовіў ён.
– Так, слухаю! – адгукнуўся Артур.
– Прапаную вашай увазе крыху карыснай інфар-
мацыі. Ці ведаеце вы, спадару Дэнце, што зробіцца
бульдозеру, калі я пушчу яго проста на вас?

– І што? – пацікавіўся Артур.
– Нічагуткі, – адказаў спадар Просэр, шалеючы ад
пытання, чаму ягоны мозг запаланілі полчышчы патла-
тых коннікаў, якія хорам крычаць на яго.

Большасць ягоных зямных сяброў лічылі Фольксвагена эксцэнтрычным, але бяскрыўдным хлопцам – бязладным п'янюком з дзіўнаватымі манерамі. Напрыклад, ён мог няпрошаным госцем прашыцца на студэнцкую вечарыну, набрацца як жаба гразі і пачаць строіць здзекі з кожнага сустрэтага там астрафізіка, пакуль яго гвалтоўна не выпіхвалі за парог.

Часам Фольксвагена Гольфа апаноўваў дзіўны неспакой – ён ускідаў вочы і, усё роўна як загіпнатызаваны, упіваўся вачыма ў неба, пакуль яго не перарывалі пытаннем, што ён тут робіць. На імгненне Фольксваген бянтэжыўся, потым разнявольваўся, і яго твар аквечвала хцівая ўсмешка. «Ды так, шукаю лятучыя талеркі...» – мог пры гэтым пажартаваць ён, а суразмоўцы, у сваю чаргу, маглі засмяцца ў адказ і пацікавіцца, якія канкрэтна лятучыя талеркі ён шукае?

– Зялёныя! – мог тады адказаць Фольксваген з гарэзлівай усмешкай, рагатнуць і раптоўна паімчацца да найбліжэйшага бара, каб загадаць там неймаверную колькасць алкаголю.

Гэткія вечары зазвычай канчаліся паскудным чынам. Фольксваген замаўляў віскі, зашываўся ў зацішны куток бара з якой-небудзь дзяўчынай і няўцямна ёй тлумачыў, што, па шчырасці, колер лятучых талерак – гэта не так важна.

Пасля адведзінаў бара, хістаючыся на начных вулках, азяблы, ён мог спытаць сустрэчных палісмэнаў, ці ведаюць яны, як праехаць да Бетэльгейзэ. Палісмэны зазвычай адказвалі нешта кшталту: «Ляцеў бы ты, сэр, дадому-дахаты, і ў рэактыўным рэжыме».

– Я прыкладаю ўсе намаганні паследаваць вашай парадзе, даражэнькія, са скуры вылузваюся, – вось што нязменна адказваў у такіх выпадках Фольксваген Гольф.

Насамрэч Фольксваген Гольф высочваў у начным небе лятучую талерку абсалютна любой канфігурацыі і колеру.

Прычына, па якой Фольксваген казаў, што яго цікавяць менавіта зялёныя талеркі, была ў тым, што зя-

Зямля няспешна рухалася па сваёй штодзённай арбіце.

Сонца пачало высушваць гразюку, у якой ляжаў Артур.

На яго зноўку наплыў цень.

– Прывітанне, Артуру, – сказаў цень.

Артур, узняўшы голаў і прымружыўшыся ад зыркага сонца, са здзіўленнем убачыў постаць Фольксвагена Гольфа, якая нависала над ім.

– Фольксвагене! Здароўкі, як яно?

– Дзякуй, непагана, – адказаў Фольксваген. – Слухай, ты цяпер заняты?

– «Заняты»?! – выгукнуў Артур. – Ну, хіба трэба крыху паляжаць перад гэтымі бульдозерамі, паколькі яны адразу сунуцца руйнаваць мой дом, як толькі я падымуся. Але, акрамя гэтага... у прынце... дык не вельмі заняты... А што такое?

На Бэтэльгейзэ сарказм – невядомы пафас, таму Фольксваген Гольф часцяком не заўважаў яго, – дзеля гэтага ён мусіў як след засяроджвацца.

Таму Фольксваген адно сказаў:

– Добра, тады дзе мы можам пагаманіць?

– Чаго?! – перапытаў Артур Дэнт.

Здавалася, на колькі секунд Фольксваген перастаў заўважаць Дэнта і ўперыў вочы ў неба, усё роўна як нейкі трус, які вось-вось перамахне шашу перад аўтамабілямі. Потым Фольксваген хапатліва сеў на кукішкі ля Артура.

– Нам трэба пагаварыць, – рашуча сказаў ён.

– Файна, – адказаў Артур, – гавары.

– І выпіць, – дадаў Фольксваген. – Жыццёва неабходна, каб мы выпілі і пагаварылі. Зараз жа! Хадзем у вясковую піўніцу.

Ён зноў глянуў у неба, знерваваны, устурбаваны чаканнем.

– Слухай, ты што, не дапяў?! – загаласіў Артур. Ён паказаў пальцам на Просэра. – Гэты чалавек хоча зруйнаваць мой дом!

Фольксваген збянтэжана зіркнуў на спадара Просэра.

– Ясна, зразумела... Але ж ён можа зрабіць гэта і ў тваю адсутнасць? – запытаўся ён.

– Але ж я не хачу, каб ён гэта рабіў!

– А-а...

– Ды што з табой, Фольксвагене, такое?!

– Нічога. Нічога асаблівага. Паслухай мяне – я мушу распавесці табе самую важную навіну за ўсё тваё жыццё. Яе трэба паведаміць зараз, і зрабіць гэта ў карчме «Конь і конюх»...

– Чаму?!

– ...бо пасля такой навіны табе давядзецца моцна заліць вочы.

Фольксваген уперыўся ў Артура, і Артур са здзіўленнем адчуў, што яму напраўду вельмі хочацца пайсці ў карчму.

Ён не ведаў, што гэта здарылася дзякуючы старой застольнай гульні, у якую Фольксваген навучыўся гуляць у касмічных партах, што абслугоўвалі мандранітавыя капальні планеты Салізорск. Гульня нечым нагадвае зямныя «глядзелкі» і праходзіць наступным чынам: два спаборнікі садзяцца за стол адзін насупраць аднаго, і перад кожным ставяць па пустой шклянцы.

У сярэдзіне стала ставяць бутэльку віскару «Ку-Палёнка», які ўнесмяроціла старадаўняя песня салізорскіх шахцёраў:

«Ку-Палёнка», «Ку-Палёнка» поўныя бочкі,

Поўныя бочкі на тры абадочкі.

Тыя бочкі ды ў садочку мы ўсю ноч глушылі,

Мы ўсю ноч глушылі, тут нас і рашылі...

Абодва спаборнікі засяроджваюць волю на бутэльцы і робяць намаганне нахіліць яе, каб наліць віскі ў шклянку апанента. Апанент жа ў выпадку такога развіцця падзеяў абавязаны будзе яе выпіць.

Потым бутэльку напаўняюць наноў. Пасля гуляецца яшчэ адна партыя. І яшчэ адна.

Прайграўшы аднойчы, вы, пэўна, будзеце працягваць прайграваць, бо адзін з эфектаў уздеяння «Ку-Палёнкі» на арганізм – аслабленне тэлепсіхічных здольнасцяў.

Калі вызначаная наперад колькасць шклянак будзе выпітая, пацярпелы паразу павінны выканаць фантазію, які зазвычай мае фізіялагічна непрыстойны характар.

Фольксваген Гольф заўсёды гуляў на паразу.

Фольксваген не зводзіў позірку з Артура, які пачаў быў думаць, што, можа, ён сапраўды мае неадольнае жаданне пайсці ў «Конь і конях».

– Але што будзе з маім домам? – пацікавіўся ён жаллівым галаском.

Фольксваген перавёў позірк на спадара Просэра, і раптам яска азарэння выбліснула ў ягонай галаве.

– Гэты спадар хоча пабурыць твой дом?

– Так, яны хочучь пабудаваць замест яго...

– Але гэтага ён зрабіць не ў стане, бо ты лёг перад бульдозерамі?

– Так, і яшчэ...

– Я перакананы, што мы зможам прыйсці да сякіх-такіх кампрамісаў, – сказаў Фольксваген.

– Выбачайце! – паклікаў ён спадара Просэра.

Спадар Просэр (які цяпер вымушаны быў абмяркоўваць з прадстаўніком бульдазерыстаў, ці не нанёс Артур Дэнт сваімі дзеяннямі шкоды разумоваму здароўю бульдазерыстаў ды колькі ім трэба будзе заплаціць у выпадку, калі факт прычынэння шкоды іхняму здароўю пацвердзіцца) азірнуўся.

Ён быў здзіўлены і крышачку ўстурбаваны, убачыўшы, што да Артура далучаюцца людзі.

– Так, слухаю? – азваўся ён. – Ці вярнуўся спадар Дэнт да здаровай развагі?

– А ці можна на момант дапусціць, што не вярнуўся? – перапытаўся Фольксваген.

– Ну і?.. – выдыхнуў спадар Просэр.

– І ці можам мы дапусціць таксама, – працягваў Фольксваген, – што ён застанецца на гэтым месцы да вечара?

– І?..

– І, знакам тым, вашыя людзі ўвесь дзень будуць стаяць наўкола ў поўным бяздзеянні?

– Цалам верагодна, цалкам верагодна...

– Добра. І калі вы можаце ўявіць гэтую карціну, дык тады сам Артур, што ляжыць тут, робіцца вам без патрэбы?

– Чаго-чаго?

– Артур Дэнт тут вам больш не патрэбны, так? – паўтарыў Фольксваген цярдліва.

Спадар Просэр паварушыў мазгамі.

– Так, праўда, не настолькі патрэбны... – вымавіў ён.

– Патрэбы ў ім няма.

Спадар Просэр устрывожыўся. Ён падумаў, што словы аднаго з іх дваіх пазбаўленыя ўсякага сэнсу.

Фольксваген сказаў:

– Дык калі вы прымеце гэта як дадзенае, то ён і я зможам выслізнаць на паўгадзінкі ў карчму. Як вам такі план?

Спадар Просэр падумаў, што план абсалютна касамозгі.

– Талковы такі план, – сказаў ён упэўненым тонам, губляючыся ў здагадках, каго гэта ён хоча ўпэўніць.

– І калі вы пазней самі захочаце перадыхнуць і хуценька адскочыць па справах, – дадаў Фольксваген, – дык мы заўжды, у сваю чаргу, зможам вас прыкрыць.

– Дзякуй вялікі, – сказаў спадар Просэр, які больш не ведаў, як трэба гуляць у гэтую гульню. – Дзякуй вялікі. Ага, гэта вельмі прыемна чуць.

Ён насупіўся, потым усміхнуўся, потым паспрабаваў рабіць і тое, і тое адначасова, забытаўся, схапіўся за казырок сваёй футровай шапачкі і пачаў сутаргавата

круціць яе на макаўцы. З усяго сказанага яму было зразумела адно – ён толькі што перамог.

– Дык вось... – працягваў Фольксваген Гольф. – Ці не былі б вы так ласкавы падысці сюды і легчы...

– Чаго?! – перапытаў спадар Просэр.

– Ой, прашу прабачэння, – сказаў Фольксваген. – Магчыма, я не да канца ўсё патлумачыў. Бо нехта ж мусіць легчы перад бульдозерам наўзамен. У адваротным выпадку, баюся, не застанецца нічога, што магло б зашкодзіць бульдазерыстам рушыць простай наводкай на дом спадара Дэнта.

– Чаго?! – зноў перапытаў спадар Просэр.

– Усё вельмі проста, – працягваў тлумачыць Фольксваген. – Мой кліент спадар Дэнт сказаў, што спыніць ляжанне ў гэтай гразюцы пры адной-адзінай умове: яго месца зоймеце вы.

– Што ты вярзеш? – спытаў Фольксвагена Артур, але той штурхануў яго ботам, маўляў, памаўчы.

– Вы хочаце, каб я падышоў... – уголас сабе самому пачаў вымаўляць гэтую новую ідэю спадар Просэр, – і лёг у гразюку?

– Так.

– Перад бульдозерамі?

– Так.

– Замест Артура Дэнта?

– Так.

– У гразюку?

– У... як вы выразіліся, гразюку.

Як толькі спадар Просэр уцяміў, што насамрэч пераможаны якраз ён, усё роўна як якісьці цяжар прыбіў ягоняныя плечы да зямлі. Суцяшала толькі тое, што цяперашняя сітуацыя больш нагадвала знаёмы яму расклад рэчаў у свеце. Ён уздыхнуў.

– Сесці тут дзеля таго, каб вы са спадаром Дэнтам схадзілі ў карчму?

– Так, вы абсалютна слушна ўсё зразумелі, – адказаў Фольксваген. – Менавіта дзеля гэтага.

Спадар Просэр зрабіў два знерваваныя крокі ўперад і спыніўся:

– Абяцаеце?

– Слова гонару, – паабяцаў Фольксваген. Потым павярнуўся да Артура. – Давай падымайся, – загадаў Фольксваген, – вызвалі для чалавека месца.

Артур падняўся з адчуваннем, што спіць.

Фольксваген кіўнуў спадару Просэру, які, засмучаны, агаломшаны, садзіўся ў гразюку.

Спадар Просэр падумаў, што ўсё ягонае жыццё нагадвала сон, і ён часам пытаўся, чый гэты сон і ці хоць мае яго ўладальнік насалоду ад таго сна. Гразь атачыла ягоны азадак, далоні ды прашылася ў боты.

Фольксваген строга зірнуў на спадара Просэра.

– І ніякіх паспешлівых руйнаванняў дамоў у нашую адсутнасць, ясна? – папярэдзіў ён.

– Ды проста думка да галавы прыйшла! – прастагнаў спадар Просэр. – Я ж нават абдумаць яе не пачаў, – працягваў ён, паваліўшыся на спіну, – проста мне падумалася, што такое дзеянне магчымае, і ўсё.

Ён убачыў, як прадстаўнік прафсаюза бульдазерыстаў набліжаецца да яго, і тады спадар Просэр, адкінуўшы галаву назад, заплюшчыў вочы. Ён спрабаваў упарадкаваць свае аргументы, якія мелі на мэце давесці, што ўжо ён сам не ўяўляе пагрозы душэўнаму здароўю сябраў прафсаюза. Аднак ён не быў пэўны на гэты конт – яго мозг, здавалася, поўніўся галасамі, тупатам капытоў, дымам і пахам крыві. Гэтак адбылася штораза, калі ён пачуваўся ашуканым і яму рабілася шкада сябе. Спадар Просэр ніколі не мог гэтага сабе патлумачыць. У вышэйшых вымярэннях, пра якія мы нічога не ведаем, магутны хан у такіх выпадках раз'юшана рыкаў, а спадар Просэр адно дрыжаў і румзаў. Ён ужо адчуваў кропелькі вадкасці пад сваімі павекамі.

Бюракраты, якія напартачылі са зносам дому, узлаваны чалавек, што лёг у гразюку, няўцяжны чужаніца,

які ўзвёў на яго дзікі, але да канца не зразумелы праклён, і невядомае войска коннікаў, што смяяліся з яго ў ягонай жа галаве, – ну і дзянёк!

Ну і дзянёк. Фольксваген Гольф ведаў, што Артуравы дом не каштуе цяпер і затычкі ад дзіравай бочкі і што абсалютна няважна, зруйнуюць яго ў хуткім часе ці не.

А вось Артур па-ранейшаму нерваваўся.

– Але ці можам мы яму давяраць? – запытаў ён.

– Як на мяне, дык я б даверыўся гэтаму спадару аж-но да канца свету, – сказаў Фольксваген.

– Ну, вядома, – сказаў Артур. – А гэта надоўга?

– Прыкладна на дванаццаць хвілін, – сказаў Фольксваген, – давай, мне трэба выпіць.

А вось што Вялікая Галактычная Энцыклапедыя кажа пра алкаголь. «Алкаголь, – пішуць у ёй, – бясколерная лятучая вадкасць, зробленая з броджанага цукру, якая вядомая сваім ап'яняльным уздзеяннем на некаторыя формы жыцця з вугляроднай асновай».

Іншае аўтарытэтнае выданне, «Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну» таксама прыгадвае алкаголь. «Найлепшы алкакольны напой у Су-свеце, – паведамляе яна, – гэта «Пангалактычны Мазгатрушч».

Яшчэ «Падарожная кніжка» даводзіць, што эфект уздзеяння «Пангалактычнага Мазгатрушчу» нагадвае ўдар па галаве скрылікам цытрыны, у які загарнулі самавіты злітак золата.

«Падарожная кніжка» таксама падкажа, на якіх планетах мяшаюць найлепшы «Пангалактычны Мазгатрушч», зарыентуе па сярэднегалактычных цэнах за порцыю, а таксама падасць пералік добраахвотных арганізацыяў і санаторных устаноў, якія дапамогуць прайсці курс рэабілітацыі пасля яго спажывання.

«Падарожная кніжка» нават падкажа, як можна згатаваць гэты славуты кактэйль самастойна.

Вазьміце змесціва адной пляшкі марсіянскай гарэлкі «Брэзент», – раіць «Падарожная кніжка», – дадайце тудысама адну порцыю марскай вады з Сантрагінуі-5.

О, гэтая сантрагінуэзская марская вадзічка, – лірычна адступаюць аўтары «Падарожнай кніжкі». – О, гэтая сантрагінуэзская рыбка!!!

Укіньце тры кубікі арктурыянскіх пладовых мегачарніл, каб яны расплавіліся ў кактэйлі. Мегачарнілы мусяць быць як след замарожаныя, інакш выпарыцца бензін. Дадайце чатыры літры фаліянскага балотнага газу дзеля ўзбагачэння вадкасці бурбалкамі і з мэтай ўшанавання памяці ўсіх тых адурманеных аўтаспыннікаў, што сканалі ад духмянай асалоды ў балотах Фаліі.

На кончыку срэбнай лыжкі насыпце каліва экстракту паляшускай звышмяты, напоенай усімі тымі п'янкімі водарамі заповітных куткоў планеты Паляшус, што прыносяць у напой вытанчаную слодыч таямнічасці.

Укіньце тудысама зуб алгольскага сонечнага тыгра. Патрошкі размешваючы, пачакайце, пакуль у глыбінях напою не разбяжыцца назапашаны жар алгольскіх сонцаў.

Шыпучую замфару. І аліўку. Смачна піць!... але... вельмі, вельмі асцярожна...

«Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну» піярыць тавары і з'явы значна лепей за «Вялікую Галактычную Энцыклапедыю».

– Тры літры цёмнага піва, калі ласка, – сказаў Фольксваген Гольф бармэну ў «Кані і конюху». – І ў тэмпе вальсу: хутка канец свету.

Бармэн у «Кані» не заслужыў такога абыходжання – гэта быў самавіты дзядок. Ён прыціснуў акулеры да пераносся і заміргаў. Фольксваген абышоў дзядка ўвагай і ўтаропіўся ў вакно. Тады бармэн перавёў позірк на Артура, які бездапаможна пацепнуў плячыма і прамаўчаў.

Тады бармэн зазначыў:

– О, бач ты! І надвор'е спрыяе гэтаму... – і пачаў наліваць піва.

Ён паспрабаваў ізноў:

– Пойдзецце сёння вечарам на футбол?

Фольксваген скіраваў позірк на бармэна.

– Які сэнс туды хадзіць? – адказаў ён і зноў пачаў перыцца ў вакно.

– Ды што, на вашу думку, усё ўжо вырашана без нас? – працягваў дапытвацца дзядок. – «Арсенал» сёння без шанцаў?

– Ды не, – адказаў Фольксваген, – проста хутка канец свету.

– Як скажаце, спадару, – прамовіў бармэн, паглядаючы гэтым разам праз шклянкі на Артура. – Дарэчы, для «Арсенала» такое развіццё падзей – грандыёзны паратунак.

Фольксваген, які зноўку лыпіў вочы на бармэна, быў шчыра здзіўлены.

– Я б не сказаў, – прамовіў ён і нахмурыўся.

Бармэн цяжка ўздыхнуў:

– Калі ласка, спадару, вашыя тры літры, – сказаў ён.

Артур усміхнуўся бармэну куточкамі вуснаў і зноў паціснуў плячыма. Ён павярнуўся і гэтаксама злёгка ўсміхнуўся іншым наведнікам – на выпадак, калі нехта з прысутных пачуў, што тут казалі.

Аднак ніхто з іх не чуў, і таму ніхто з іх не зразумеў, чаму Артур ім усміхаецца.

Мужчына, які сядзеў поруч з Фольксвагенам за барнай стойкай, зірнуў на абодвух сяброў, аблашчыў позіркам тры літры піва, разразіўся ў думках хуткімі арыфметычнымі падлікамі, атрымаў адказ, які яго яўна задаволіў, – ды ўрэшце ашчэрыўся дурнаватай, поўнай надзеі ўсмешкай.

– Вэк адсюль! – кінуў мужчыне Фольксваген. – Гэта ўсё нам.

Кажучы гэтыя словы, Фольксваген скроіў міну, якая магла нават алгольскага тыгра змусіць адступіцца і пайсці далей па сваіх справах.

Прыпячатаўшы пяціфунтавую купюру да стойкі, Фольксваген дадаў: «Рэшты не трэба!»

– Чаго, з цэлай пяцёркі?! – узрушыўся бармэн. – То дзякуй вам, спадару.

– У вас засталося дзесяць хвілін, каб яе патраціць.
Бармэн палічыў за лепшае на колькі імгненняў адысціся ад стойкі.

– Фольксвагене, – прамовіў Артур, – ці не мог бы ты нарэшце патлумачыць, што, кадук усё бяры, адбы-ваецца?!

– Пі давай, – прамовіў Фольксваген, – табе трэба прыкончыць паўтара літра піва.

– Паўтара літра? – перапытаў Артур. – У такі час?! Яшчэ нават абеду не было...

Чалавек, які сядзеў поруч з Фольксвагенам, зноў вышчарыўся і шчасліва заківаў. Фольксваген зноў абышоў чалавека ўвагай.

– Час – гэта ілюзія, – прамовіў Фольксваген. – А абедзенны час – ілюзія ў квадраце.

– Мудра сказана, – прамовіў Артур. – Табе трэба да-сылаць такія выслоўі ў выданні кштальту «Наша піва». Для такіх людзей, як ты, яны трымаюць цэлую паласу.

– Пі давай.

– Але чаму раптам паўтара літра?

– Мускулы разняволяцца, а гэта тое, што табе зараз трэба.

– Мускулы разняволяцца?

– Разняволяцца.

Артур утаропіўся ў свой бакал.

– Можа, я зрабіў сэння нешта не тое? – кінуў ён. – Ці свет заўсёды быў такі, а я быў надта занураны ў сябе, каб гэта заўважаць?

– Добра, я паспрабую растлумачыць, – прамовіў Фольксваген. – Колькі часу мы знаёмыя?

– Колькі знаёмыя? – задумліва перапытаў Артур.

– Ну-у, гадоў пяць-шэсць. І большасць маіх сустрэчай з табою, здаецца, мела сякі-такі сэнс...

– Добра, – адказаў Фольксваген, – а як бы ты зра-гаваў, калі б я сказаў, што насамрэч я не з Гілфарда, а з невялікай планеткі з прадмесцяў Бетэльгейзэ?

Артур пацепнуў плячыма, маўляў, «усё можа быць».

– Чорт яго ведае, – дадаў ён, лыкнуўшы піва. – І што, ты часта такое пра сябе распавядеш?

Фольксваген адступіўся. Цяпер, калі надыходзіў канец свету, спрацацца і даводзіць нешта сэнсу не было.

– Пі давай, – толькі паўтарыў ён.

І, сказаўшы гэтак, дадаў, нібыта канстатуючы шырока вядомы факт:

– Хутка канец свету.

Артур надзяліў наведнікаў карчмы яшчэ адной кволай усмешкай.

У адказ на Артураву ўсмешку наведнікі нахмурыліся. Нейкі мужчына пагразіў Артуру, маўляў, спыні ўсміхацца і глядзі лепей у свой куфаль.

– Сёння, напэўна, чацвер, – сказаў Артур, нізка схіляючыся да бакала з півам. – Ніколі не меў чацвярговага бадуна.

У гэты адметны чацвер за шмат кіламетраў ад паверхні планеты нешта-нейкае бязгучна рухалася ў іонасферы; некалькі нешта-нейкіх, калі быць дакладным, – колькі тузінаў жоўтых кускаватых плітаграмадзін. Велічэзных, як адміністрацыўныя кварталы, маўклівых, як птушыны караван. Аграмадзіны плылі нязмушана: купаючыся ў электрамагнітных промнях зоркі з імем Сонца, чакаючы свайго часу, гуртуючыся, рыхтуючыся.

Планета, што расцілалася ўнізе, наўрад ці заўважыла іх, бо яны ніяк не выпіналі сваёй прысутнасці. Жоўтыя аграмадзіны непрыкметна праплылі па-над талеркамі станцыі спадарожнікавай сувязі Гунгілі, незаўважна праляцелі па-над радарамі мыса Канаверал, а тэлескопы з астранамічных абсерваторый у Джодрэл Бэнк і касмадрома Вумера глядзелі ўсё роўна як скрозь іх, што досыць крыўдна, паколькі якраз такія аб'екты, як гэтыя аграмадзіны, тэлескопы і выглядалі-вышуквалі ўсе гэтыя гады.

Адзінае прыстасаванне на Зямлі, якое зафіксавала прысутнасць аграмадзін, – маленькі прыборчык, які называецца субэфірны адчувальнік. Лямпачка гэтага прыборчыка пачала бязгучна мігцець. Прыборчык хаваўся ў сярэдзіне скуранага заплечніка, які Фольксваген Гольф зазвычай насіў за спінаю. Змесціва заплечніка было досыць цікавае і любы фізік-зямлянін, пэўна, шчыра вылупіўся б на яго, – вось чаму Фолькс-

ваген для прыліку цягаў у заплечніку пару зацвэганых аркушаў са сваімі нібыта падрыхтаванымі да праслухоўвання тэатральнымі ролямі.

Акрамя субэфірнага адчувальніка і аркушаў з ролямі там ляжаў электронны палец – кароткі прыплюснуты пруток чорнага колеру. Гладкі і маціцовы, з парай пляскатых пераключальнікаў і клавішаў на адным з канцоў.

Таксама Фольксваген Гольф меў маленькае прыстасаванне, якое найбольш нагадвала калькулятар першага пакалення. На ім было каля сотні маленькіх клавіш і чатырохдзюймовы экран, на які можна было вывесці любую з мільёна ягоных старонак. Прыстасаванне выглядала страшэнна мудрагеліста, і гэта была адна з прычын, чаму на шчыльна дапасаванай пластыкавай абкладцы красавалася слова

«СПАКУХА!»,

надрукаванае вялікім і прыемным воку шрыфтам.

Гэта была «Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну» – самае паспяховае выданне ў гісторыі буйных выдавецтваў Малой Мядзведзіцы. «Падарожную кніжку» зрабілі ў форме камп'ютара з тае прычыны, што калі б яе апублікавалі ў папяровай версіі, дык міжпланетнаму аўтспынніку спатрэбілася б некалькі шафаў, і кожная – вышынёй з хмарачос, каб захоўваць усю яе інфармацыю і цягаць з сабою.

Пад «Падарожнай кніжкай» у Фольксвагенавым заплечніку ляжала пара шарыкавых асадак, нататнік і вялікі ванны ручнік з крамы «Марк энд Спэнсэр».

«Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну» мае тое-сёе сказаць на тэму ручнікоў.

«Ручнік, – пішуць у «Падарожнай кніжцы», – адна з самых карысных рэчаў, якую толькі можа прыдбаць міжпланетны аўтаспыннік. Па-першае, ручнік мае практычныя вартасці – вы можаце абматацца ім для цеплыні, мінаючы халодны месяц планеты Джаглан-Бэта. Можаце пасцяліць яго пад сябе на мармуровых пля-

жах Сантрагінуі-5, каб удыхнуць п'янкія выпарэнні з сантрагінуэзкіх мораў, а таксама захінуцца ім, кладучыся спаць пад голымі зоркамі, якія зіхцяць чырвоным бляскам па-над пустэльніямі Какрафуніі. Нішто вам не замінае выкарыстаць ручнік у якасці płyта, каб паспяхова сплавіцца па рацэ Мот, магутным жэлепадобным струмені, або ў высушаным выглядзе выкарыстаць ручнік падчас рукапашнага бою. Ручнік можна абгарнуць вакол галавы, каб прадухіліць удыханне атрутных газаў або каб пазбегнуць позіркаў Траальскай Жукажабнай Ненажэры, неверагодна тупалобай звяругі, якая мяркуюе, што калі вы не бачыце яе, дык, знакам тым, яна сама не можа бачыць вас (аднак надзвычай, надзвычай ненажэрная істота!). У дадатак вы можаце махаць сваім ручніком цягніку на знак трывогі, калі ваша машына захрасла на чыгуначным пераездзе, і, вядома, выцерціся ім, калі зрабілася ясна, што вы дастаткова чысты.

А яшчэ – і гэтая самая галоўная вартасць – ручнік мае псіхалагічнае ўздзеянне. Па невядомых прычынах, калі стрэгі (заўвага: «стрэг: асоба, якая не з'яўляецца аўтаспыннікам») бачаць, што аўтаспыннік мае з сабою ручнік, дык яны аўтаматычна робяць выснову, што такі падарожнік таксама валодае зубной шчоткай, губкай, мылам, пачкам печыва, біклагай, кампасам, клубком нітак, пшыкалкай супраць камароў, плашчом, скафандрам і г.д. Больш за тое, стрэгі з радасцю пазычаць аўтаспынніку любую з пералічаных вышэй рэчаў і яшчэ тысячы іншых, якія аўтаспыннік мог выпадкова, так бы мовіць, «згубіць». А думкі стрэга пры гэтым будуць такія: «Такі чалавек, які абнікаў Галактыку ўздоўж і ўпоперак, змушаны быў гібець, марнець на Птушыным шляху без выгодаў, які заўзята змагаўся з нечалавечымі наваламі і які ўсё ж прымудрыўся не згубіць свайго ручніка, натуральна варты павагі і даверу».

Ручнік стала ўвайшоў у народную творчасць. Вось, да прыкладу, словы са старажытнай песні аўтаспыннікаў:

– Чаго?! – зароў Артур.

Знянацку Фольксвагенавы чары спынілі сваё дзеянне. Артур агаломшана азірнуўся і паляцеў да акна.

– Божа ты мой – напраўду руйнуюць! Яны зносяць мой дом!!! Дык якой халеры, Фольксвагене, я раблю ў карчме?!

– На дадзеным этапе гэта практычна нічога не мяняе, – адказаў Фольксваген, – хай хлопцы пазабаўляюцца.

– «Пазабаўляюцца»? – завішчай Артур. – Пазабаўляюцца?!

Ён хапатліва высунуўся з вакна, каб пераканацца, што яны з Фольксвагенам размаўляюць пра адно і тое ж.

– Каб іх распляскала з іхнімі забаўкамі! – залямантаваў ён, выбягаючы з карчмы і адчайна махаючы амаль пустым куфлем піва.

За гэты візіт у карчму ягоных сяброў тут яўна не паболела.

– Стойце, вандалы, спыніцеся! Дамаеды! – заверашчай Артур. – Варвары адмарожаныя, спыніцеся, я сказаў!

Фольксваген мусіў ісці за Артурам. Імкліва павярнуўшыся да бармэна, ён папрасіў яшчэ чатыры пакункі арахісу.

– Трымайце, спадару, – сказаў бармэн, ляпаючы пакеты на стол. – Дваццаць восем пенсаў, калі ласка.

Фольксваген быў сама шчодрасць – працягнуў бармэну яшчэ адную пяціфунтавую купюру і паўтарыў: «Рэшты не трэба».

Бармэн глянуў на купюру, а потым на Фольксвагена. Бармэна раптам працяла дрыготка: ён на момант адчуў тое, чаго не зразумеў, бо ніхто на Зямлі ніколі не зазнаваў нічога падобнага.

У імгненне найвялікшага напружання кожная жывая істота на падсвядомым рэгістры пачынае дасылаць у наваколле слабенькі сігнал. Гэты сігнал транслюе свету асабістае адчуванне закінутасці, досыць даклад-

на паведамляючы, наколькі далёка знаходзіцца істота ад радзімы. На Зямлі немагчыма адбегчыся далей за дваццаць шэсць тысяч кіламетраў ад месца свайго нараджэння, – дыстанцыю не надта вялікую, трэба заўважыць, – і таму ў нас такія сігналы выходзяць нямоцныя, амаль незаўважныя.

Фольксваген Гольф жа перабываў у стане вялікага напружання, а ў дадатак яго радзіма, знаходзілася ў прадмесцях зоркі Бетэльгейзэ, то бок на адлегласці шасці светлавых гадоў ад Зямлі.

Бармэн на хвілю пахіснуўся, ашаломлены міжвольным уразуменнем настолькі вялікай адлегласці. Не тое што ён да канца мог ператравіць гэтыя лічбы, але цяпер глядзеў на Фольксвагена з пачуццём пашаны, амаль багавейнасці.

– Вы гэта сур'ёзна? – запытаўся ён ціхім шэптам, які нагнаў замагільнай цішы на ўсю карчму. – Вы сапраўды перакананы, што вельмі хутка будзе канец свету?

– Так, – адказаў Фольксваген.

– І што... сёння?

Тым часам Фольксваген акрыяў. Ён зноў зрабіўся старым добрым Фольксвагенам-нахабам.

– Зуб даю, – прамовіў ён. – І па маіх падліках, праз паўтары-дзве хвіліны.

Бармэн не мог паверыць гутарцы, якую ў гэтую хвіліну ён сам жа вёў, і не мог паверыць адчуванню, якое працяла ягонае сэрца толькі што.

– І ці магчыма нешта зрабіць? – спытаў ён яшчэ.

– Ды не, – адказаў Фольксваген, набіваючы кішэні пакункамі з арахісам.

У прыціхлым бары нейкі сіпач знянацку рассмяяўся з таго, якія недарэчныя ўсе скроілі гримасы.

Мужчына, які сядзеў побач з Фольксвагенам, ужо быў крыху нападптку. Яго вочы павандравалі ўгору і ўперыліся ў Фольксвагена.

– Я тут падумаў, – сказаў мужчына, – што калі хутка канец свету, дык, можа, варта легчы на падлогу ці насуnúць папяровыя пакеты на галовы, ці нешта такое...

– Калі ёсць жаданне, дык лягайце, – адказаў Фольксваген.

– Гэтак нас у войску вучылі, – патлумачыў чалавек, і ягоныя вочы пачалі сваю доўгую дарогу дадому, да шклянкі з віскі.

– А пакеты на галовах дапамогуць? – запытаў бармэн.

– Не, – адказаў Фольксваген і прыязна ўсміхнуўся. – Выбачайце, мне трэба ісці.

Памахаўшы на развітанне, ён выйшаў з карчмы.

Яшчэ якое імгненне ў карчме панавала ціша, і тут досыць непрыемным чынам прыгаданы вышэй сіпач рассмяяўся яшчэ раз. За апошнюю гадзіну дзяўчына, якую ён дзесьці падчапіў і прывёў у карчму, ужо паспела моцна зненавідзець сіпача, і таму навіна пра тое, што праз паўтары хвіліны ейны партнёр ператворыцца ў дымок, складзены з вадароду, азону і вокісу вугляроду, мусіла прынесці ёй палёжку. Але з іншага боку, з надыходам канца свету дзяўчына, мусіць, сама будзе надта занятая ўласным ператварэннем у дымок.

Бармэн прачысціў горла. Ён пачуў, як яго ўласны голас кажа:

– Робім апошнія заказы!

Жоўтыя аграмадзіны, паскараючыся, пайшлі на спуск.

Фольксваген ведаў, што яны тут. Але далібог, не так ён сабе ўсё гэта ўяўляў!

Артур амаль дабег да свайго дома, што стаяў на гары. Ён і не заўважыў, што раптам зрабілася холадна,

не заўважыў ветру, які ўзняўся зняцакку, не заўважыў раптоўнай, невытлумачальнай віхуры з дажджом. Ён не бачыў нічога, акрамя гусенічнага бульдозера на руінах, якія колісь былі ягоным домам.

– Ах вы, варвары! – залямантаваў ён. – Я спаганю з вашай свінскай управы ўвесь кошт камяніцы, да апошняга шылінга! А вас я павешу, утаплю і чацвяртую!.. І адхвастаю пугай! І звару жыўцом... Пакуль вы... пакуль вы... пакуль вы не атрымаеце па заслугах!

Фольксваген вельмі хутка бег за Артурам. Вельмі-вельмі хутка.

– І потым я паўтару ўсю экзекуцыю ад пачатку! – працягваў лямантаваць Артур. – І калі скончу, дык збяру ўсе шматкі вашых целаў і пачну іх таптаць!

Артур не заўважыў, што людзі порстка выскоквалі з бульдозераў, не заўважыў, як спадар Просэр, агаломшаны, уперыў вочы ў неба. Тое, што згледзеў там спадар Просэр, было вялізнай жоўтай аграмадзінай, якая разносіла праз аблокі магутны гуд. Неверагодна вялізнай жоўтай аграмадзінай.

– І я буду танчыць і танчыць на вашых касцях! – працягваючы бегчы, лямантаваў Артур. – Пакуль на маіх ступаках не намуляюцца мазалі, ці пакуль я не прыдумаю яшчэ чаго больш паскуднага, што я магу зрабіць з вамі, і тады я...

Артур спатыкнуўся і паляцеў потарч, перакруціўся ў паветры і прыямліўся плазам на спіну. Тут ён заўважыў, што адбываецца нешта не тое. Яго пальцы сталі паказваць у неба.

– Ш-што гэта за такое? – завішчэў ён.

Што б гэта за такое ні было, яно імчалася па небе ў сваёй брыдкай жаўціні, разрываючы паветра напалам неверагодным рыкам. Потым аграмадзіна зрабіла імгненны скачок у прасторы, пакідаючы па сабе прарэджанае паветра, якое зноў сышлося за ёй з такім моцным выбухам, што магло ўвагнаць вашыя вушы ў чэрап на глыбіню двух метраў.

За першым выбухам грымнуў яшчэ адзін. Падобны да першага, хіба галаснейшы.

Цяжка сказаць з дакладнасцю, што ў той момант на ўсім зямным шары рабілі людзі, паколькі самі яны не вельмі здавалі сабе справу. Не тое каб гэтыя забяганні ў хату, выбяганні з хаты, невыяўленыя адказ на магутны рык мелі хоць якое значэнне. Калі рык чарговы раз абрынуўся на людзей, па ўсім зямным шары гарадскія вулкі запаланіў натоўп, а аўтамабілі сталі сутыкацца. Рык накіраваўся, як марская хваля. Накочваўся на пагоркі і даліны, на пустэльні і акіяны і, здавалася, выроўніваў усё, з чым сутыкаўся.

Толькі адзін чалавек стаяў і глядзеў у неба. З неверагодным смуткам уважччу і гумовымі затычкамі ўвушшу. Ён дакладна ведаў, што адбываецца, і ведаў пра гэта з тае хвіліны, калі субэфірны адчувальнік пасярод ночы заміргаў праз падушку, прымусіўшы яго ўскруціцца на ложку. Менавіта гэтай падзеі ён чакаў усе гады. Аднак калі ён надоечы, самотна седзячы ў цямрэчы невялікага пакойчыка, расшыфроўваў сігнал, сцюдзёная пройма абхапіла яго розум сваімі абцугамі і сціснула сэрца. З усіх насельнікаў Галактыкі хто заўгодна, абсалютна любая раса запрашалася завітаць і даць планеце Зямля свой шчыры дабрыдзень, але толькі не воганы, барані Божа!

Нягледзячы на гэтую вялікую прыкрасць, Фольксваген па-ранейшаму ведаў, што яму належыць рабіць.

Калі воганскі зоркалет працяў паветра скавытаннем высока па-над Фольксвагенам, бетэльгейзіянец адразу ж адшпіліў свой заплечнік. Выкінуў адтуль кружэлкі з мюзікламі «Язэп і яго дзівосны стракаты плашч» ды «Евангелле». Ён не меў у іх патрэбы там, куды ён кіраваўся. Усё было гатова, усё было падрыхтавана.

Ручнік Фольксвагена паслухмяна чакаў сваіх шчасця і долі тамсама ў заплечніку.

– З вамі размаўляе Прастэтнік Воган Джэлц з галактычнай управы па жыллёва-камунальным упарадкаванні, – працягваў голас. – Як вы ўсе тут, без сумневу, ведаеце, планы па развіцці аддаленых рэгіёнаў Галактыкі вымагаюць пабудовы гіперкасмічнага хуткаснага праезду, які мусіць прайсці праз Сонечную сістэму. На вялікі жаль, ваша планета адна з тых, якую ўправа вызначыла пад знос. Увесь працэс зойме крыху менш за вашыя дзве зямныя хвіліны. Дзякуй за ўвагу.

Сістэма апавяшчэння змоўкла.

Неймаверны жах апанаваў зямных насельнікаў. Ён рухаўся паволі праз вялікія купы людзей так, нібыта яны былі жалезным пілавіннем на аркушы кардону, пад якім перасоўвалі магніт. Паніка шырылася, чорная, безаглядная паніка, якая змушала бегчы куды вочы глядзяць. Але куды ты адсюль уцячэш?

Назіраючы за ўзрушэннем на зямной паверхні, воганы зноў уключылі сваю сістэму апавяшчэння:

– Не варта тут крыўляцца, маўляў, вы шчыра здзіўленыя навіной. Чарцяжы і дыяграмы па зносе планеты Зямля віселі на дошцы абвестак у вашай праектнай управе на Альфа Цэнтаўры пяцьдзясят зямных гадоў, і ў вас было дастаткова часу скласці і падаць афіцыйную скаргу. І таму падымаць вэрхал цяпер позна.

Сістэма апавяшчэння ізноў замоўкла, і рэха пайшло гуляць па Зямлі. Вялізарныя караблі павольна, але нязмушана развярнуліся ў паветры. На днішчы кожнага адчыніліся люкі, агаліўшы чорныя квадраты пустаты.

Тымчасам нехта з людзей урэшце выцягнуў радыёперадатчык, наладзіўся на патрэбную хвалю і звярнуўся да воганаў з хадайніцтвам за Зямлю. Ніхто не дачуў, што там кажа дамарослы адвакат, але ўсе змаглі выслухаць адказ воганаў.

Сістэма апавяшчэння ўключылася ізноў. Азваўся раздражнёны голас:

– Што значыць «вы ніколі не былі на Альфа Цэн-таўры»?! Напрамілы Бог, людцы, гэта ж усяго толькі чатыры светлавая гады адсюль! Я шчыра прашу пра-бачэння, але калі вы самі не жадаеце дбаць пра свае інтарэсы ў мясцовых органах улады, дык гэта толькі пад вашу адказнасць... Актывізаваць разбуральныя промні!

З люкаў разлілося святло.

– Што тут скажаш? – прамовіў праз сістэму апавяш-чэння голас. – Млявая і абыякавая да ўласнага жыцця планетка, зусім яе не шкада.

І гукальнік вырабiўся.

І была толькі жахлівая ціша.

І быў толькі жахлівы гуд.

І была толькі жахлівая ціша.

Воганскі Будаўнічы флот выправіўся ў чарнільна-зіхоткую пустэчу.

Вельмі далёка адтуль, у процілеглым рукаве Галактыкі, у пяцістах тысячах светлавых гадоў ад зоркі з імем Сонца, Зафод Біблброкс, Прэзідэнт Імперскага Галактычнага Урада, ляцеў праз моры планеты Дамогран, а яго трохкутны катар на іоннай цязе міргаў і зіхцеў у промнях дамогранскага сонца.

Гарачы Дамогран, зацішны Дамогран, амаль нікому не вядомы Дамогран.

Дамогран, патаемнае сховішча «Залатога Сэрцайка».

Катар ляцеў па вадзе. Дамогран нагэтулькі кепска ўпарадкаваная планета, што страчваеш процьму часу, перш чым лодка сягае месца прызначэння. Рэч у тым, што Дамогран складаецца адно з пустэльных выспаў, малых і большых, адасобленых адна ад адной маляўнічымі, але надзвычай шырокімі акіянскімі абсягамі.

Катар імчаўся.

Дзякуючы сваёй тапаграфічнай нягегласці Дамогран заўсёды заставаўся планетай незаселенай. Вось чаму Імперскі Галактычны Урад выбраў яе для свайго праекту «Залатое Сэрцайка»: Дамогран – такі бязлюдны, а праект «Залатое Сэрцайка» – такі сакрэтны.

Са свістам і з падскокамі катар ляцеў па моры, што ляжала паміж асноўнымі выспамі адзінага прыстойнага архіпелага на гэтай планеце. Зафод Біблброкс

імчаўся з маленечкага касмапорта на Вялікоднйй выспе (гэтая назва – абсалютнае супадзенне: на галактычыне, міжпланетнай гаворцы, «вялікоднйе» азначае «нешта рудое, маленькае і пляскатае») да выспы, дзе хавалі «Залатое Сэрцайка». Выспы, якая па другім, не менш выпадковым і неверагодным супадзенні, называлася Францыяй.

Адным з пабочных эфектаў працы над праектам «Залатое Сэрцайка» была цэлая чарада досыць выпадковых і неверагодных супадзенняў.

Але ні ў якім разе супадзеннем не было тое, што на сённйшні дзень, дзень урачыстага адкрыцця, дзень здачы пад ключ, калі «Залатое Сэрцайка» прадэманструюць зачараванай Галактыцы, прыпаў ключавы момант у жыцці Зафода Білброкса. Менавіта дзеля гэтага дня ў свой час ён і вырашыў балатавацца ў Прэзідэнты Галактыкі.

Тады гэтае рашэнне ўзняло хвалі здзіўлення па ўсёй Імперыі: «Зафод Білброкс?! У Прэзідэнты?! Той самы Зафод Білброкс?! У тыя самыя Прэзідэнты?!»

Шмат хто бачыў у гэтай навіне неаспрэчны доказ таго, што ўся вядомая нам светабудова беззваротна лузнулася з глузду.

Зафод выскаліўся і ўтапіў педаль газу.

Зафод Білброкс – авантурнік, былы хіпан, гуляка, (аферыст? – не выключана!), паганы сябар і паскудны муж, заўзяты самапіяршчык з рэпутацыяй псіхічна хворага.

І Прэзідэнт?

Мы ж, далібог, пакуль пры цвёрдай памяці – прынамсі, што тычыцца ўсенародна абранага.

Толькі шэсць чалавек у цэлым Сусвеце разумеюць, як кіруецца Галактыка насамрэч, і таму тое, што калі-небудзь Зафод Білброкс абавязкова абвесціць пра свае намеры балатавацца, прымалі як само сабой зра-

зумелае. На прэзідэнцкай гонцы ён будзе ідэальным хлопчыкам для збіцця!*

Адзінае, чаго не разумелі ўтаямнічаныя, – з якой прычыны Зафод Біблброкс рашыўся на гэта.

Зафод Біблброкс спрытна прыстаў да берага, адкінуўшы бурліваю хвалю, якая заслانیла сонца. Усё вырасыцца сённа. Менавіта сённа ўсе яны пабачаць, на што здатны Зафод Біблброкс. Дзеля сённашняга дня яго двухсоты дзень нараджэння, але тое сталася ён і

.....

**Прэзідэнт, поўны тытул – Прэзідэнт Імператарскага Галактычнага Урада. Пададзены тут тэрмін «Імператарскі» цяпер зрабіўся анахранізмам: законнаму Імператару на працягу стагоддзяў дзве чвэрткі да смерці. Каб захаваць яго ў такім стане на веці вечныя, у апошні момант смяротнай комы Імператара змясцілі ў анабіёзнае поле. Нават яго спадкаемцы ўжо даўно склеілі дошчачкі, і таму – трэба заўважыць, без усякіх збытоўных палітычных узрушэнняў, – уся паўната ўлады проста і лёгка перайшла да тых, хто датуль знаходзіўся на ўладнай лесвіцы адной-дзвюма прыступкамі ніжэй; цяпер Галактыкай кіруе тая структура, якая раней была ўсяго толькі дарадчым органам пры Імператару – выбраная Урадавая Рада, на чале якой нібыта стаіць Прэзідэнт, гэтай Радай жа і абраны. Але, па праўдзе кажучы, Рады той таксама ўжо няма.*

Па вялікім рахунку, Прэзідэнт Галактыкі – марыянетка ды не валодае хоць якой уладай. Ён, можа, і напраўду выбіраецца, але дзеля гэтай пасады мусіць валодаць якасцямі не самавітага лідара нацыі, а хутчэй здольнасцямі бессаромна-блазнаватага буяна. Таму Прэзідэнт – гэта заўсёды моцна супярэчлівая асоба, чый характар дужа злосціць публіку і адначасова вязмежна захапляе. Праца Прэзідэнта – не валодаць уладай, а адцягваць ад яе ўвагу. Паводле гэтага крытэру Зафод Біблброкс – ці не самы паспяховы Прэзідэнт у гісторыі Галактыкі: два гады свайго дзесяцігадовага прэзідэнцкага тэрміну ён прабавіў за малярствы ў турме. Толькі шчуплая жменька людзей у курсе, што Прэзідэнт і Галактычны Урад фактычна не маюць аніякай улады, і з гэтай жменькі толькі шасцёра ведаюць, хто сапраўды кіруе Сусветам. Большасць жа з той жменькі людзей перакананая, што працэсам прыняцця дзяржаўных рашэнняў апякуецца камп'ютар. О, як жа моцна яны памыляюцца!

зрабіўся Прэзідэнтам. Да таго ж, сённа быў яшчэ адным абсалютна выпадковым супадзеннем.

Калі Зафод Біблброкс гнаў катар па Дамогранскіх морах, дык сам сабе ўсміхаўся, уяўляючы, які ж гэта будзе шыкоўны, галавакрутны дзянёк. Ён разняволіўся і млява заклаў рукі за спінку сядзення. Кіраваў Зафод трэцяй рукой, якую ён нядаўна прырабіў побач з правай, каб палепшыць свае спартовыя паказнікі ў боксабіятлоне.

– Гэй! – шапнуў Прэзідэнт Галактыкі Зафод Біблброкс самому сабе. – Ты сапраўдны суччын сын, Зафодзе Біблброксе, але ж мой суччын сын!

Аднак яго нервы спявалі песню, шчымлівейшую за самыя інтымныя сабачыя скавытанні на Месяц.

Выспа Францыя была кіламетраў трыццаць удоўжкі, восем кіламетраў ушыркі, спясочаная, у форме сярпа. Хаця, здавалася, яна існавала не як звычайная выспа, а хутчэй як матэрыял для ўфармавання аграмаднай затокі, прыбрэжнай касы ды мысаў. Гэтае ўражанне ўзмацнялася той акалічнасцю, што берагавая лінія ўнутры сярпа складалася са стромых скал. З іншага боку вяршыні скалы адхонна апускаліся на восем кіламетраў – аж да супрацьлеглага берага.

На вяршыні скал размясцілася прыёмная камісія.

Камісія збольшага складалася з інжынераў і даследчыкаў, якія і пабудавалі «Залатое Сэрцайка». Пераважная частка іх была гуманоідамі, але пракідваліся і атамшчыкі-рэптылоіды, два ці тры кентаўроідныя максімегагалактолагі, які адзін васьміногападобны псіхалагістык, – ці, можа, нават два, – і ў дадатак гулуву (звышразумнае адценне блакіту). Усе яны, за выключэннем гулуву, красаваліся ў сваіх парадных лабараторных халатах, а гулуву з гэтай нагоды часова пераломліваўся ў адасоблена стаячай прызме.

Усімі апанавала моцная ўзрушанасць. Супольна і ў невялічкіх працоўных групах яны перасягнулі межы фізічных законаў, рэарганізавалі фундаментальную

тканку матэрыі, расцягнулі, перакруцілі і разарвалі законы верагоднасці і неверагоднасці, але выдавала на тое, што найвялікшую ўзрушанасць выклікала іхняя хуткая сустрэча з чалавекам, які падпярэзваецца аранжавым пасам (паводле традыцыі, аранжавы пас носіць Прэзідэнт Галактыкі). Аднак калі б ім распавялі пра тое, якой уладай Прэзідэнт Галактыкі валодае на-самрэч (ніякай зусім), дык гэтае з'яўленне, пэўна, не рабіла б на іх вялікага ўражання.

Толькі шэсць чалавек у Сусвеце ведаюць, што абавязак Прэзідэнта Галактыкі – не браць уладу ў свае рукі, а ўсяляк старацца адцягваць ад яе ўвагу.

Зафод Біблброкс выдатна выконваў свае абавязкі.

Калі ў затоку, абагнуўшы мыс, шугануў прэзідэнцкі катар, навукоўцам заняло мову і асляпіла вочы ад сонца і майстэрства стырнавага. Слізгаючы па марской паверхні і робячы шырокія бакавыя заносы, катар блішчэў і зіхцеў.

Па шчырасці, заносы і пырскі – гэта занадта, бо катару ўвогуле не трэба было дакранацца да вадзяной паверхні. Яго падтрымлівала мгластая падушка іонаў, але дзеля прыліку корпус катара аснасцілі тонкімі плаўнікамі, якія можна было апускаць у ваду. Калі катар імчаўся ўздоўж затокі, плаўнікі з сыканнем рассякалі паверхню вады, пакідаючы ў моры глыбокія парэзы, якія з буяннем разыходзіліся і потым, успененыя, зарасталі ў кільватары.

Зафод Біблброкс любіў парысавацца: пазёр ён быў першарадны.

Ён імкліва крутануў стырно. Катар панесла юзам. Зафод Біблброкс зрабіў неверагодны віраж перад самімі скаламі і спыніўся, пагойдваючыся на ўсхваляванай вадзе.

Праз якое імгненне ён спрытна выбраўся на палубу: памахаў рукою і выскаліўся тром мільярдам чалавек. Трых мільярдаў людзей на гэтай выспе, вядома ж, не было, але яны сачылі за кожным рухам Зафода Біблбркса праз вочка мініятурнай трохвымернай каме-

ры, якая лісліва лунала поруч. Штукарствы Прэзідэнта заўсёды выдатна глядзеліся ў трохвымеры: бо дзеля гэтых выбрыкаў тое 3D і вынаходзілі.

Зафод зноў выскаліўся. Тры мільярды і шэсць чалавек яшчэ не ведалі, але сёння ён мусіць адпаліць найвялікшую штуку, якую толькі можна сабе ўявіць.

Лятучая камера вярнулася да буйнога плана адной з дзвюх галоваў Зафода (той, якая мела большы рэйтынг папулярнасці). Зафод зноў памахаў рукою. Калі не браць пад увагу другую галаву і трэцюю руку, Зафод Біблброкс найбольш нагадваў гуманоіда. Меў светлыя ўскудлачаныя валасы, што тырчэлі ва ўсе бакі. Яго сінія вочы зіхцелі абсалютна неспасцігальным бляскам, а яго шчокі амаль заўсёды заставаліся непаголеныя.

Да яго катара падплыў шасціметровы празрысты шар-пухір, круцячыся і пагойдваючыся, а таксама зіхочучы пад промнямі брыльянцістага сонца. У сярэдзіне шара стаяла шырокая паўкруглая канапа, абабітая раскошнай чырвонай скурай: чым больш шар пагойдваўся і круціўся, тым больш канапа здавалася непарушнай, усё роўна як якая абцягнутая скурай скала. Як і ўсё астатняе, гэты пухір быў зроблены для рысоўкі.

Зафод Біблброкс прашыўся праз сценку шара і вальжна разлёгся на канапе. Ён выпрастаў дзве рукі ўздоўж спінкі, пакуль трэцяя змахвала пыл з каленькі. Ягоныя галовы з усмешкай пераглянуліся. Зафод Біблброкс падняўся на ногі. Яму захацелася шалёна зараўці.

Вада пад шарам-пухіром закіпела, забурліла і заструменілася ўгору. Ён узняўся ў паветра, круцячыся і гайдаючыся на грэбні хвалі. Усё вышэй і вышэй караскаўся шар-пухір, кідаючы на скалы водбліскі святла. Вышэй уздымаўся ён – вось ён ужо на грэбні фантана. Тым жа часам як вада, што сягнула свайго максімума, ляцела дзясяткі метраў пад гэтым транспартным сродкам долу і абрыналася назад у мора.

Уявіўшы сябе збоку, Зафод Біблброкс усміхнуўся.

Неймаверна ідыёцкі від транспарту, але разам з тым дужа эфектны.

Ля вяршыні скалы шар-пухір на які момант задрыгацеў, уплішчыўся ў рэйкавую каляіну, скаціўся да маленькай увагнутаі платформы і знерухомеў, усё роўна як трапіўшы ў якую лунку.

Пад бурлівыя авацыі Зафод Біблброкс выйшаў з шара-пухіра, а яго аранжавы пас палыхнуў.

– Прыбыў спадар Прэзідэнт Галактыкі!

Ён пачакаў, пакуль суцішацца воплескі, і падняў руку ў вітальным жэсце.

– Салют! – сказаў Зафод Біблброкс.

Да яго нясмела падпоўз павук-сакратар і паспрабаваў увапхнуць у руку копію падрыхтаванай прадмовы. З трэцяй па сёму старонкі арыгіналу гэтай прамовы знаходзіліся ў дадзены момант колькі кіламетраў ад затокі ў моры Дамограна, набраклыя вадою. Старонкі 1 і 2 прысабечыла чубковая папараць-птушка – паперкі ўжо паспелі зрабіцца неад’емнай часткай нядаўна змайстраванага ёю гнязда. Гняздо было сканструявана ў асноўным з пап’е-машэ для толькі што народжаных папараць-птушанят. Уцячы з таго гнязда рабілася абсалютна немагчымай місіяй. Чубковая папараць-птушка безумоўна чула пра барацьбу за выжыванне, але ўблытваць у яе сваіх нашчадкаў яна не збіралася.

Зафод Біблброкс не меў патрэбы ў падрыхтаванай прамове і таму далікатна адхіліў асобнік, прапанаваны яму павуком-сакратаром.

– Салют! – паўтарыў ён.

Яму ўсе прамяніста ўсміхнуліся – ці, прынамсі, амаль усе. Ён вылучыў з натоўпу Трыліян. Трыліян была дзяўчынаю, якую Зафод Біблброкс, інкогніта прагульваючыся па адной планеце, нядаўна падчапіў. Яна была стрункая, смуглявая, гуманоідная, з даўгімі хвалямі чорных валасоў, пульхнымі вуснамі, дзіўным носам-кірпачкай і неверагодна брунатнымі вачыма. Са сва-

ім рудым шалікам, павязаным адметным вузлом, і шаўковай карычневай сукняй, што струменілася долу, Трыліян нечым няўлоўна нагадвала арабку. Ну, не тое каб хоць хтосьці на Дамогране чуў што-небудзь пра арабаў. Не так даўно арабы спынілі сваё існаванне, і нават калі б яны існавалі, дык былі б на адлегласці пяцісот тысяч светлавых гадоў ад Дамограна. Трыліян нікім асабліва не была, ці, прынамсі, гэтак сцвярджаў Зафод. Яна хіба толькі паўсюль лётала з ім і шчыра казалася ўсё, што пра яго думае.

– Салют, цукерачка, – сказаў Зафод Біблброкс Трыліян.

Трыліян адказала яму імгненным выбліскам усмешкі і адвяла вочы. Потым яна зноў зірнула на Зафода Біблбркса і ўсміхнулася ўжо больш сардэчна – але гэтым разам гледзячы на штосьці іншае.

– Салют, – сказаў Зафод Біблброкс і невялічкай купе істотаў, якія прадстаўлялі прэсу. Яны стаялі непадалёк і прагнулі, каб ён спыніў салютаванні і пачаў дзяліцца напоўненымі зместам ісэнсам цытатамі. Журналістам Зафод Біблброкс прысвяціў асобную ўсмешку, бо ведаў, што праз колькі імгненняў ён забяспечыць іх хавайся ў бульбу наколькі напоўненай зместам ісэнсам цытатай.

Але наступныя словы, якія прамовіў Зафод Біблброкс, журналістам таксама не дужа прыдаліся. Адзін з раздражнёных чальцоў навуковай групы вырашыў, што сёння Прэзідэнт яўна не ў гуморы, каб прачытаць вытанчаную прамову, якую прынагодна для яго напісалі, і шчоўкнуў выключальнікам па пульце, які быў у кішэні. Гмах, падобны да конуса, рыпнуў з сярэдзіны. Па гмаху пайшла расколіна і ён паволі рассыпаўся. Усім заняло мову – дарма што ўсе яны цудоўна ведалі, што мае адбыцца, бо самі ўсё і прыдумалі.

Сярод парэшткаў гмаха, усё роўна як вылуплены з яйка, ляжаў вялізны карабель, сто пяцьдзясят метраў удоўжкі, абцякальны, як красовак, бялюткі і неверагод-

на, невымоўна прыгожы. У ягоным сэрцы знаходзілася маленькая залатая скрынка, якая несла ў сабе ці не самы мазгавіты прыбор у гісторыі Галактыкі, прыбор, які рабіў гэты карабель адметным, эксклюзіўным, прыбор, паводле якога і быў названы ўвесь карабель – «Залатое Сэрцайка».

– А-ёй! – сказаў Зафод Біблброкс «Залатому Сэрцайка». Сказаць яшчэ чаго моцы і жадання не ставала.

Аёйнуў зноў, бо ведаў, што гэты выгук раззлуе прэсу:

– А-ёй жа!

Натоўп пытална павярнуўся да яго. Ён падміргнуў Трыліян, якая ўзняла брыво і ўпілася ў яго вачыма. Яна ведала, што ён мае сказаць і ў думках называла яго «няшчасным пазёрам».

– Гэта страх як прыгожа, – прамовіў Зафод Біблброкс. – Проста здурнець можна! Ажно скрасці хочацца.

Бездакорная цытата Прэзідэнта. Гэтак уласцівая яму цытата! Натоўп ухвальна зарагатаў, рэпарцёры радысна зашчоўкалі кнопкамі на сваіх субэфірных навінніках, а Прэзідэнт зноў выскаліўся.

Пакуль Зафод Біблброкс шчэрыўся ва ўсмешцы, яго сэрца калацілася як шалёнае, а яго рука мацала паралізуючую бомбу, што мірна гняздзілася ў яго кішэні.

Урэшце ён не вытрымаў. Узняў твар у неба, выпусціў дзікі выгук у вялікай тэрцыі. Шпурнуў бомбу на зямлю і пабег праз мора раптоўна застылых усмешак.

Нават на густ іншых воганаў Прастэтнік Воган Джэлц меў знешнасць не дужа прыемную. Ягоны кірпаты нос вытыркаўся па-над свінячай лабацінай. Ягоная балотнага колеру гумовая скура была дастаткова тоўстая, каб змагчы ацалець пасля варожых намераў і бясконцых інтрыг на галактычнай дзяржаўнай службе, і дастаткова непратачальная, каб пераносіць трохсотметровыя глыбіні без шкодных наступстваў для арганізму.

Не тое што Прастэтнік Воган Джэлц хоць раз выбраўся скупацца. Ягоны перагружаны графік абсалютна не дазваляў гэтай раскошы. Прастэтнік Воган Джэлц быў такім, які ёсць, бо мільярды гадоў таму, калі воганы ўпершыню выбраліся са сваіх цягнурых першабытных мораў Ваганістану і распласталіся, цяжка дыхаючы, на некранутых берагах планеты... У час, калі першы промень светлага маладога вогнейка тым ранкам асвяціў іх, дык склалася ўражанне, што самі сілы эвалюцыі ў гэты самы момант узялі і адмовіліся ад воганаў назаўжды, у агідзе адварнуліся і выкраслілі іх са сваіх спісаў як брыдкую і няўдалую памылку. Воганы ніколі не павінныя былі эвалюцыянаваць, воганы ніколі не павінныя былі выжыць.

Прычынай таго, што яны ўсё ж выжылі, была заўзятая, тупалобая ўпартасць гэтых істотаў. «Эвалюцыя? – казалі яны самі сябе. – Ды гары яна гарам!» І тое, што адмовілася рабіць для іх прырода, воганы зрабілі

самастойна. На пэўным этапе яны нават навучыліся выдаляць свае ўсе самыя грубыя анатамічныя хібы шляхам хірургічнага ўмяшальніцтва.

Тым жа часам, каб хоць неяк залагодзіць памылку і скампенсаваць пакуты сваім няўдалым дзеткам, прырода на планеце Ваганістан працавала звышурочныя. Шпурляла воганам бліскучых крабаў, чые панцыры былі аздобленыя перлінамі. Крабаў воганы жэрлі, трушчачы панцыры жалезнымі дручкамі. Прырода садзіла неверагодна вытанчаныя, гонкія дрэвы, з шыкоўнай афарбоўкай, якія воганы спілоўвалі, каб падсмажыць на іх крабавае мяса. Прырода выгадвала зграбных сысуноў, падобных да газеляў, з шаўкавістай поўсцю і даверлівымі вачыма, якіх воганы лавілі і спрабавалі асядлаць. Раскошныя істоты былі цалкам непрыдатныя ў якасці сродка перамяшчэння, бо іх спіны, абцяжараныя вершнікам, амаль імгненна ламаліся, але воганы ўпарта залазілі на іх зноў і зноў.

Так на планеце Ваганістан міналіся нешчаслівыя тысячагоддзі, аж пакуль аднойчы воганы не вынюхалі пра прынцыпы міжпланетных пералётаў. За лічаныя гады воганы цэлым кагалам эмігравалі на Мегабранціс – сузор’е, дзе робіцца ўся палітыка Галактыкі, – і сфармавалі ў дзяржструктурах магутную воганскую групоўку.

Потым яны зрабілі спробу набыць веды, пачуццё прыгожага і далікатныя манеры, аднак у шмат якіх аспектах сучасныя воганы засталіся на ўзроўні сваіх першабытных прашчураў.

Штогод са сваёй роднай планеты воганы экспартуюць дваццаць сем тысяч бліскучых крабаў, чые панцыры аздобленыя каштоўнымі перлінамі, а ў вольны час ночы навывёт бавяцца алкаголем і трушчаннем крабавых панцыраў жалезнымі дручкамі.

Прастэтнік Воган Джэлц быў тыповым прадстаўніком свайго віду, то бок непапраўным мярзотнікам. У дадатак ён не любіў аматараў аўтаспыну.

Дзесьці там, у цёмнай кабіncy, згубленай глыбока ў вантробах флагманскага карабля армады Прастэтніка, дрыготкім святлом загарэлася сярнічка. Уладальнікам сярнічкі быў не воган. Аднак гэтая істота ведала пра воганаў усё-ўсенькае і таму красамоўна дэманстравала сваю дасведчанасць спалоханай дрыготкай сярнічкі. Звалі істоту Фольксваген Гольф*.

Фольксваген Гольф агледзеў кабіну, але ўбачыў няшмат: адно дзіўныя цені, якія пачварна вымалёўваліся і скокалі разам з зіхоткім агеньчыкам, дарма што наўкол панавала ціша.

Фольксваген выдыхнуў ціхую падзяку дэнтрасам. Дэнтрасы – дзікаватае племя гурманаідаў. Няўрымслівая, але прыязная раса, з якой воганы апошнім

.....

**Сапраўднае імя Фольксвагена Гольфа можна вымавіць адно на малавывучанай бетэльгейзіянскай-7 мове. Лічыцца, што гэтая мова амаль цалкам памёрла ў выніку Вялікага Буху 03758 года, што сцёр з аблічча Бетэльгейзз-7 усю Праксібетэльянскую цывілізацыю. Бацька Фольксвагена Гольфа – адзіны, хто перажыў Вялікі Бух па неверагодным збегу акалічнасцяў, якія ён так і не змог растлумачыць. Тэорыя Вялікага Буху па-ранейшаму застаецца тэорыяй, бо пакуль што ніхто дакладна не высніў, што такое Бух і чаму ён прылучыўся менавіта на Бетэльгейзз-7. Каб унікнуць хмары падазрэнняў, якая непазбежна павінна была згусціцца па-над ягонай галавою, бацька Фольксвагена Гольфа перабавіўся на Бетэльгейзз-5, дзе нарадзіў – у самым прамым сэнсе гэтага слова – сына Фольксвагена. Каб не ўмерлі, мовы сваёй бетэльгейзіянскай-7 бацька не пакінуў і паспрабаваў навучыць ёй сына.*

Паколькі Фольксваген Гольф так і не навучыўся вымаўляць сваё імя на роднай мове, яго бацька памёр ад сораму, які ў некаторых сектарах Галактыкі па-ранейшаму ёсць смяротнай хваробай. У школе дзеці дражнілі Фольксвагена «Піхто», што па-бетэльгейзіянску-5 азначае «хлопчык, які не можа ўцямна патлумачыць, што такое Вялікі Бух і чаму ён прылучыўся менавіта на Бетэльгейзз-7».

часам наймалі кухараў і афіцыянтаў на свае касмічныя эскадры. Пры гэтым воганы цалкам усведамляюць, што дэнтрасы – згуртаваныя хлопцы, якія не надта падпускаюць да сябе чужаніц.

Дэнтрасам кухарская праца выдатна пасавала, бо яны любілі воганаўскую валюту, адну з самых цвёрдых у Галактыцы. У той жа час дэнтрасы пагарджалі самімі воганамі. Адзіныя воганы, якіх любілі дэнтрасы, – воганы раздражнёныя. Менавіта дзякуючы гэтай акалічнасці Фольксваген не ператварыўся ў дымок, складзены з вадароду, азону і вокісу вугляроду.

Фольксваген пачуў лёгкі стогн. Пры сярнічавым святле ён убачыў нязграбную постаць, што варушылася на падлозе. Фольксваген імгненна патушыў сярнічку, пашнарыў у кішэнях і знайшоў, што шукаў. Дастаўшы знаходку, ён надарваў ейную запакоўку і патрэс у паветры. Лёг на падлогу. Постаць зноў заварушылася.

Фольксваген Гольф сказаў:

– Я тут купіў трохі арахісу.

Артур Дэнт паварушыўся і застагнаў яшчэ раз, няўцямна нешта мармычучы.

– Бяры-бяры, – стаў налягаць на Артура Фольксваген. – Калі ты ні разу не трапляў у трансферны струмень матэрыі, дык, пэўна, згубіў крыху соляў і пратэіну. Хаця выпітае табой піва павіннае было трохі залагодзіць удар па арганізме.

– Хррррррр... – сказаў Артур і расплюшчыў вочы.

– Цёмна, – дадаў ён.

– Угу, – пацвердзіў Фольксваген, – цёмна.

– Няма святла, – працягнуў Артур Дэнт, – цёмна і няма святла.

Звычайка ўвесь час сцвярджаць відавочныя факты, паўтараць такія фразы: «Якое цудоўнае сёння надвор'е!», ці «Ты такі высокі!», ці «Божа мілы, ты выглядаеш страшней за атамную вайну» была адной з тых звычак, якія Фольксваген Гольф найменш ра-

зумеў у чалавечых істотах. Па першым часе ён нават выпрацаваў тэорыю, якая тлумачыла гэтыя дзіўныя паводзіны. «Калі чалавечыя істоты не будуць практыкаваць свае губы, – рабіў выснову Фольксваген, – дык іхнія сківіцы стануць заядаць». Пасля колькімесячнага роздуму і ўважлівых назіранняў ён адмовіўся ад гэтай тэорыі на карысць новай. «Як толькі людзі перастаюць карыстацца губамі, дык у іх пачынаюць працаваць мазгі». Праз каторы час Фольксваген адпрэчыў і гэтую тэорыю, а разам з ёю і сваю бясплённую мізантрапію, ды ўрэшце пастанавіў, што нягледзячы на некаторыя агаворкі, людзі ў цэлым яму падабаюцца. Фольксвагена хіба заўсёды моцна трывожыла неверагодна аграмадная колькасць элементарных рэчаў, якіх людзі проста не ведалі.

– Ну так, – пагадзіўся ён з Артурам. – Няма святла. – Потым пачаставаў Артура арахісам. – Як пачуваешся?

– Як казарма ў нядзелю – большая частка мяне просіцца навонкі, – адказаў Артур.

У цемры Фольксваген невідушча ўтаропіўся ў Артура.

Той запытаўся слабым голасам:

– Слухай, я, пэўна, моцна пашкадую, калі задам табе наступнае пытанне: «Дзе ж, чорт пабірай, мы знаходзімся?»

Фольксваген падняўся.

– Мы ў бяспецы, – адказаў ён.

– Ой, ну добра...

– Мы ў каюце, – дадаў Фольксваген, – аднаго з зоркалётаў Воганскага будаўнічага флоту.

– Што я чую! – прамовіў Артур. – У такім кантэксце слова «бяспека» яшчэ, здаецца, ніхто раней не ўжываў.

Каб знайсці выключальнік, Фольксваген чыркнуў яшчэ адной запалкай. Кругом па сценах зноўку заскакалі пачварныя цені. Здавалася, вакол Артура таўкуцца касмічныя прыхадні. Паветра было напоенае затхлымі пахамі, якія, неапазнаныя, праточваліся ў лёгкія. Праз абрыдлівы гуд на нізкіх рэгістрах мозг ніяк не мог засяродзіцца на мысленні.

– Як мы сюды трапілі? – спытаў Артур, а яго цела праняла лёгкая дрыготка.

– Прагаласавалі, – адказаў Фольксваген.

Артур загарачыўся:

– Выбачай, што?! Ты хочаш сказаць, што мы выпрасталі нашыя рукі з паднятым угору вялікім пальцам, і якаясьці зялёная пачвара з жучынымі вачамі высунула галаву з кабіны і крыкнула: «Здароўкі, мальцы! Лезце ў кабіну. Падкіну вас да першага светлафору!»?!

– Ну так, – адказаў Фольксваген. – Палец – гэта электрычны прыбор, субэфірны сігнальнік. Першы светлафор – зорка Барнарда за шэсць светлавых гадоў адсюль, але больш-менш усё як ты сказаў.

– А пачвара з жучынымі вачамі?

– Адпаведна зялёная. Далібог.

– Цудоўна, – сказаў Артур. – І калі я траплю дадому?

– Ты туды не трапіш, – сказаў Фольксваген Гольф і адразу намацаў выключальнік. – Прыкрый вочы, – загадаў ён і ўключыў святло.

Здзівіўся нават Фольксваген.

– Здурнець можна, – вымавіў Артур. – Дык што, вось так во з сярэдзіны выглядаюць лятучыя талеркі?

Прастэтнік Воган Джэлц цягнуў сваё брыдкае зялёнае цела па пляцоўцы капітанскага мастка. Ён заўсёды пачуваўся раздражнёным, калі зносіў населеную планету. Шкада, што ніхто з падначаленых не прыходзіў, каб патлумачыць, што тут не так: о, тады б ён як след накрываў на таго падначаленага, каб урэшце адчуць жаданую палёжку!

Воган як мага прыцэльнай плюхнуўся на сваё начальніцкае крэсла, спадзеючыся, што яно паломіцца і дасць яму зачэпку ўзлавацца як трэба. Аднак крэсла пад ім адно жаласліва енкнула.

– Прэч! – закрычаў ён на маладога вогана-ахоўніка, які ў гэты момант завітаў на масток. Ахоўнік вокамгненна знік, адчуваючы хутчэй палёжку, чым крыўду.

Воган-ахоўнік цешыўся, што абавязак даставіць апошняе паведамленне выканае нехта іншы. Афіцыйна паведамлялася, што на Дзяржаўнай даследчай базе Дамогран нядаўна быў урачыста спушчаны са стапеля зграбны зоркалёт, які зрабіў гіперпрасторавыя хуткасныя рэйсы непатрэбнымі.

Тут адсунуўся іншы люк, але гэтым разам воганскі капітан не закрычаў, бо люк вёў на камбуз, дзе дэнтрасы гатавалі яму ежу. Абед будзе як ніколі дарэчы.

Праз люк з абедзеным падносам пачала шчаміцца высачэзная кудлатая істота. Твар пачварнага бамбізы аквеціла дурнавата-шчырая ўсмешка.

Прастэтнік Воган Джэлц усцешыўся. Ён ведаў, што калі дэнтрасы выглядаюць гэтак самазадаволена, дык на карабель трапіла штосьці ці хтосьці невядомы, на якога можна будзе вызверыцца як след.

Фольксваген і Артур азірнуліся.

– Так, што скажаш? – запытаў Фольксваген.

– Нейкае ўсё ўбогае...

Фольксваген няўхвальна зірнуў на карэлыя матрасы, нямытыя кубкі і пару іншапланетнай бялізны няўцямнага фасону і паху, якая валялася ў цесным адсеку.

– Ну, гэта, разумеш, працоўны карабель, – патлумачыў Фольксваген. – Гэта спальныя адсекі дэнтрасаў.

– А мне падалося, што ты іх назваў воганамі ці не-як так...

– Ага, – сказаў Фольксваген. – Воганы кіруюць караблём, а дэнтрасы – кухараць. Апошнія нас на борт і ўзялі.

– Анічога не разумею, – прызнаўся Артур.

– Вось, зірні сюды, – сказаў Фольксваген.

Ён сеў на матрас і стаў корпацца ў заплечніку. Артур з недаверам тыцнуў матрас пальцам – і ўрэшце сеў сам. Як на добры розум, дык не варта яму было гэтак нервавацца: перад продажам матрасаводы вельмі акуратна ўсмерцілі і старанна высушылі ўсе матрасы, выгадаваныя ў таплявінах Дрыгвіс-Зэта, і таму да жыцця вяртаўся зусім нязначны адсотак матрасаў.

Фольксваген працягнуў Артуру кнігу.

–Што гэта? – спытаў Артур.

– «Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну». Электронная такая кніга. Яе прызначэнне – распавядаць пра ўсё ў Сусвеце, усе неабходныя для падарожжаў дэталі.

Артур сутрагавата пакруціў кнігу ў руках.

– Мне падабаецца дэвіз на вокладцы, – сказаў ён. – «СПАКУХА!» Гэта першае талковае слова, якое я пачуў за ўвесь сённяшні дзень.

– Я пакажу табе, як яна працуе, – працягнуў Фольксваген.

Ён выхапіў кнігу з рук Артура, які па-ранейшаму трымаў «Падарожную кніжку» ўсё роўна як памерлую два тыдні назад яшчарку, і адгарнуў вокладку.

– Націскаеш во гэтую кнопку: загараецца дысплэй і выдае запрошаны артыкул.

Дысплэй, што меў памер восем на дванаццаць сантыметраў, засвяціўся. Па ім пачалі стракацець літары, лічбы і сімвалы.

– Хочаш даведацца пра воганаў? Тады я ўвяду гэтае слова.

Яго пальцы націснулі яшчэ колькі клавiш.

– Калі ласка.

Словы «Воганскі будаўнічы флот» запалалі на дысплэй зялёнымі літарамі.

Фольксваген націснуў вялікую чырвоную кнопку пад дысплэем, і па ім паплылі словы. Адначасова звесткі з «Падарожнай кніжкі» дыктар пачала прамаўляць ціхім, спакойным, размераным голасам. Кніга сказала:

«Воганскі будаўнічы флот. Вось што можна зрабіць, калі вы хочаце ўцячы ад воганаў: НІЧОГА. Воганы – адна з самых непрыемных рас у Галактыцы. Не тое каб злыдні, аднак ваўкаватыя, апантанія бюракратыяй, чэрствыя зануды. Яны і пальцам не паківаюць, каб выратаваць сваю родную бабку ад Траальскай Жукажабнай Ненажэры, калі на гэта не будзе афіцыйнага загаду зверху: надрукаванага ў трох асобніках, дасланага ім на подпіс, адасланага назад ужо з іх подпісам, засведчанага натарыусам, згубленага, знойдзенага, прапушчанага праз прыныц аднаго акна, згубленага зноў і ўрэшце пахаванага сярод брыкетаў з торфам і выкарыстанага як папера на растопку.

Самы эфектыўны спосаб раскруціць вогана на выпіўку – усунуць яму пальцы ў горла, а найлепшы спосаб узлаваць – скарміць ягоную родную бабку Траальскай Жукажабнай Ненажэры. І ў ніякім разе не дазваляйце воганам чытаць у вашай прысутнасці вершы!».

Артур стуліў вочы.

– Вельмі дзіўная кніжка! Дык як жа мы ўсё ж здолелі злавіць воганскі карабель?

– То ж бо то – звесткі ў кнізе састарэлі, – сказаў Фольксваген, запіхваючы кнігу назад у вокладку. – Я раблю палявыя доследы для новага, перапрацаванага выдання. І адной з маіх правак будзе невялічкі ўрывац пра тое, як цяпер воганы наймаюць дэнтрасаў у якасці кухараў. А гэта для нас, аўтаспыннікаў, – амаль як уваходны квіток на воганаўскія караблі.

Грымаса болу перакрывіла Артураў твар.

– Але хто такія дэнтрасы? – перапытаў ён.

– Хвацкія хлопцы, – адказаў Фольксваген. – Яны выбітныя кухары і налепшыя змяшальнікі алкагольных кактэйляў. Яны шчыра не дбаюць ні пра што іншае на свеце. Яны заўсёды дапамогуць аўтаспынніку трапіць на борт: часткова таму што любяць кумпанію, але ў асноўным таму што гэты ўчынак адназначна ўзлуе воганаў. Інфармацыя, безумоўна, патрэбная і карысная, калі ты

прасунуты аўтаспыннік, які хоча пабачыць вабноты Су-свету меншы чым за трыццаць альтаірскіх талераў на суткі. І збіранне падобных звестак – мая праца. Праўда, клас?

Артур выглядаў як мыла з'еўшы.

– Ага, здурнець можна, – сказаў ён і ўталопіўся на суседні матрас.

Фольксваген працягнуў:

– На жаль, захрас я на Зямлі нашмат даўжэй, чым планаваў. Прыехаў на тыдзень, а загруз на пятнаццаць гадоў.

– Але як ты трапіў на Зямлю?

– Злавіў папутку з энэлашнікамі...

– Энэлашнікамі?

– Ага.

– Э-э, а хто такія...

– ...НЛАшнікі? Гэта залатая касмічная моладзь, якой няма чаго рабіць. Яны гойсаюць па Галактыцы і шукаюць планеты, дзе яшчэ не адбыўся кантакт з іншапланетнымі цывілізацыямі, лятуць туды і імітуюць яго.

– «Імітуюць»? – Артур пачаў адчуваць, што Фольксвагену падабаюцца здзекі.

– Угу, – пацвердзіў Фольксваген, – імітуюць кантакт з іншапланетнікамі. Спыраша знаходзяць якую-небудзь пустэльную тэрыторыю, дзе жыве невялікая жменька людзей. Потым прызямляюцца побач з якім-небудзь гаротным тулягам, якому потым ніхто ніколі не дасць веры, і пасля, начапіўшы на галовы ідыёцкія антэніны, пачынаюць валюхавата пахаджваць вакол яго і гукаць: «Біп, біп-біп!». Дзетсад дый годзе!

Паклаўшы рукі за галаву, Фольксваген адкінуўся назад на матрас. Пры гэтым выгляд ён меў нагэтулькі самазадавалены, што быў у стане раз'юшыць каго заўгодна.

– Фольксвагене, – напіраў Артур. – Не ведаю, можа, гэта прагучыць як лухта, але што тут раблю я?

– Ну, як бы гэта правільна сфармуляваць... – адказаў Фольксваген. – Я выратаваў цябе з Зямлі.

– І што з ёй здарылася?

– А-а, бачыш, яе знеслі.

– «Знеслі»? – роўным голасам перапытаў Артур.

– Ага. І яна выпарылася ў адкрыты космас.

– Слухай, – сказаў Артур. – Я гэтым трохі засмучаны.

Фольксваген насупіўся: выдавала, што ён задумаўся.

– Так, я разумею, – адказаў ён нарэшце.

– Разумееш?! – выгукнуў Артур. – Разумееш!

Фольксваген узняўся.

– Зірні лепш на вкладки!

– Чаго?

– СПА-КУ-ХА!

– Я спакойны.

– Ды ты панікуеш!

– Добра, хай сабе – я панікую... Але што тут яшчэ можна зрабіць?!

– Пракаціцца са мною і весела прабавіць час. Галактыка – кайфовае месцайка. А зараз запусці сабе ў вуха гэтую рыбку.

– Што, прашу прабачэння?! – перапытаўся Артур як мага ветліва.

Фольксваген трымаў у руках невялікі слоік, у якім плавала невялікая залатая рыбка. Артур заміргаў. Як жа ён хацеў, каб перад яго вачыма апынулася што-небудзь простае і пазнавальнае, нешта, што ён змога асягнуць сваім устурбаваным розумам! О, ён бы адчуў сябе спакойна і ўпэўнена, калі б побач з дэнтраскімі майткамі, дрыгвіскімі матрасамі і бетэльгейзіянцам, які трымаў у руках залатую рыбку і заахвочваў запхнуць яе ў вуха, з'явілася, скажам, запакоўка кукурузных шматкоў. На жаль, гэта адсутнічала ў Артуравым полі зроку, і таму ён заставаўся неспакойны і няўпэўнены.

Немавед адкуль абрынулася лавіна дзікага шуму. Артур цяжка задыхаў. Было ўражанне, што той шум рабіў чалавек, які адпалохвае зграю ваўкоў, спрабуючы пры гэтым папаласкаць рот.

– Ціху! – загадаў Фольксваген. – Слухай уважліва, гэта можа быць важным.

– В-важным?..

– Капітан воганскага карабля робіць абвестку па радыёгукальніку.

– Ты хочаш сказаць, гэты брэх – іхняя мова?!

– Не замінай слухаць!

– Але ж я па-іхняму не разумею!

– Ад цябе гэтага не патрабуецца. Проста запусці сабе ў вуха рыбку.

Бліскавічным рухам Фольксваген пляснуў даланей па Артуравым вуху, і па цэле зямляніна расцяклася млосць ад таго, што па вушным тракце склізнула жывая істота. Аднак праз пару секунд Артуравыя вочы акругліліся ад цікаўнасці. Са слыхам у яго адбывалася тое самае, што адбываецца са зрокам, калі чалавеку паказваюць карцінкі з двума чорнымі сілуэтамі, і раптам у абрысах твараў ён пачынае бачыць выяву белага падсвечніка. Або калі вам паказваюць процьму намаляваных кропчак на паперы, а яны раптам пачынаюць складацца ў лічбу «шэсць», з'яўленне якой у сваю чаргу азначае, што аптаметрыст спагоніць з вас кучу грошай для новай пары акулераў.

Артур усё яшчэ прыслухоўваўся да брахлівых булькатанняў, хіба цяпер нейкім незразумелым чынам ён разумеў іх гэтаксама добра, як родную ангельшчыну.

І вось што ён пачуў...

«Гаў-гаў, буль-буль, гаў, буль, гаў-гаў-гаў-гаў, буль, гаў, буль-буль, гаў, буль-буль-буль, гаў, ням-ням, ...ям-ям... людзі павінныя весяліцца... Паўтараю паведамленне. Гаворыць капітан вашага карабля, і таму, калі ласка, спыніце ўсё, што б вы там ні рабілі, і ўважліва паслухайце. Па-першае, як паказваюць нашыя прыборы, у нас на борце завяліся два аўтаспыннікі. Прывітанне, падарожныя людзі, кім бы вы ні былі! Я толькі хачу расставіць усе кропкі над «і» – вас тут ніхто не чакаў!!! Я выжыльваўся з усяе моцы, каб апынуцца на тым месцы, дзе знаходжуся цяпер, і пасада капітана Воганаўскай будаўнічай эскадры не далася мне нагэтулькі лёгка, каб я дазволіў ператварыць свае караблі ў таксоўку для бадзячых дармаедзін. Я ўжо выслаў пошукавы атрад, і як толькі ён вас знойдзе, я вышпурну вас за борт. Калі вам пашчасціць, дык перад выкіданнем я, можа быць, прачытаю вам свае вершы...

...Па-другое. Неўзабаве мы маем зрабіць гіперкасмічны скачок да зоркі Барнарда. Па прыбыцці туды мы застанемся ў доках на трое сутак для рамонту і загрузкі. Падчас гэтай стаянкі ўсім чальцам экіпажу строга забараняецца пакідаць борт карабля. Паўтараю: усе звальненні на планету адмяняюцца. Мяне толькі што кінула каханка, і мне незразумела, чаму ў такі час іншыя людзі павінныя весяліцца. Канец паведамлення».

Брэхабульканне спынілася.

Артур з сорамам заўважыў, што сам ляжыць скручаны ў клубок на падлозе, а яго рукі абхопліваюць уласную галаву. Ён слаба ўсміхнуўся.

– Прыязная істота! – сказаў ён. – Шкада, што ў мяне няма дачкі, каб я мог урачыста забараніць ёй жаніцца з воганамі...

– Табе не давялося б, – адказаў Фольксваген. – Воганы выпраменьваюць прыблізна столькі ж сэксуальнай прывабнасці, колькі фотаздымкі з месца дарожнай аварыі. Не-не, не рухайся, – дадаў Фольксваген калі Артур пачаў выпроставацца. – Табе лепей падрыхтавацца да скачка ў гіперпрасторы. Гэта непрыемнае пачуццё – усё роўна як п'янка.

– А што непрыемнага ў п'янцы?

– Пахмелле.

Артур задумаўся на гэты конт.

– Фольксвагене, – прамовіў ён.

– Ага?

– А што гэтая рыба робіць у маім вуху?

– Перакладае для цябе. Гэта вавілонская рыбка. Калі хочаш, прачытай пра яе ў «Падарожнай кніжкі».

Артур адкінуў «Падарожную кніжку для аматараў галактычнага аўтаспыну» і потым зноў скруціўся ў позу эмбрыёна, рыхтуючыся да скачка.

У гэтае імгненне падлога, такое ўражанне, пачала знікаць. Артуравы зрэнкі дружна павярнуліся ў сярэдзіну. А ступакі чамусьці апынуліся ля галавы.

Каюта скурчылася, перакулілася, памяншала ўсе прапорцыі і каардынаты, спыніла існаванне і Артур паляцеў у сярэдзіну самога сябе. Карабель праходзіў гіперпрасторы.

«Вавілонская рыбка, – пачала распавядаць «Падарожная кніжка для аматараў галактычнага аўтаспыну», – з выгляду маленькая, жоўтая і падобная да п'яўкі. Вавілонская рыбка – ці не самая дзіўная істота ў Сусвеце. Яна жывіцца энергіяй мазгавых хваляў людзей, якія знаходзяцца побач з яе носьбітам. Каб падсілкавацца, яна проста ўсмоктвае ўсе, свядомыя і несвядомыя, сігналы мазгавой энергіі атачэння. Потым вылучае тыя сігналы ў мозг свайго носьбіта ў выглядзе тэлепа-

тычний матрыцы, у якой свядомыя думкі чаргуюцца з нервовымі сігналамі, якія ідуць з мазгавых цэнтраў прамойцы. Практычнае значэнне гэтага ўсяго: запускаючы сабе ў вуха вавілонскую рыбку, вы зможаце разумець абсалютна ўсе мовы Сусвету. Тое, што вы чуеце, – гэта дэшыфроўка матрыцы чужых мазгавых хваляў, якія вылучыла для вас ваша вавілонская рыбка.

...Той факт, што нешта настолькі страшэнна карыснае можа развіцца ў выніку эвалюцыі, а іншымі словамі – абсалютна выпадкова, падбухторыў некаторых мысляроў палічыць гэты феномен канчатковым і абсалютным довадам неіснавання Бога.

Довад гучыць неяк так:

«Бог кажа:

– Я адмаўляюся даказваць, што я існую, паколькі любы доказ адмаўляе веру, а без веры я нішто».

– Аднак, – адказвае яму чалавек, – вавілонская рыбка выдае Цябе з галавой, ці не так? Далібог, яна не магла развіцца выпадкова. Яна даказвае, што Ты існуеш, і адсюль вынікае, – паслугуючыся Тваімі ж уласнымі доказами, – што Ты не існуеш. Што і патрабавалася давесці.

– О, Божа, – кажа Бог, – я не падумаў пра гэта!

І вокамгненна знікае ў смуге логікі.

– Ну, гэта было няцяжка, – прамаўляе чалавек і ідзе давесці самому сабе, што белае – гэта чорнае, і на першай-лепшай «зебры» яго збівае аўто.

Большасць вядучых тэзолагаў палічыла гэты аргумент лухтой непадсяванай, але іх меркаванні не спыніла Валенштайна-Акудовіца загрэбсці не абы-якую капейчыну, калі ён выкарыстаў гэты аргумент у якасці цэнтральнай тэмы свайго апошняга бэстсэлера «Вось і ўсё (што я хацеў сказаць пра Госпада Бога)».

Тым часам вавілонская рыбка, што разбурыла ўсе моўныя і культурныя бар'еры паміж рознымі расамі і народамі, урэшце спрычынілася да большай колькасці міжэтнічных войнаў і канфліктаў, чым любая іншая істота ў гісторыі разумнага жыцця».

З Артура вырваўся глухі рык. Ён з жахам выявіў, што скачок праз гіперпрасторы яго не забіў. Цяпер ён знаходзіўся на адлегласці шасці светлавых гадоў ад месца, на якім магла б знаходзіцца планета Зямля ў выпадку, калі б яна яшчэ існавала.

Зямля.

Вобраз Зямлі кісельнай млосцю расцёкся па яго і так знуджаным розуме. Яго ўяўленне было, ясная рэч, не ў стане перастрававаць той факт, што ўся планета Зямля спыніла сваё існаванне – для яго гэта было занадта. Артур паспрабаваў падсцёбнуць сваё ўяўленне думкамі, што ягоных бацькоў і сястры больш няма. Ніякай рэакцыі. Потым ён падумаў пра аднаго абсалютна незнаёмага чалавека, за якім ён стаяў у чарзе два дні таму і адчуў шчыменне ў грудзях – таго супермаркета больш няма, усе, хто быў у ім, – зніклі таксама.

Трыумфальнай калоны адмірала Нэльсана больш няма! Калона Нэльсана знікла, і ніхто не будзе абурца з нагоды яе знікнення, бо не засталася больш аніводнага чалавека, які змог бы тое абурэнне выказаць. Згэтуль калона будзе існаваць толькі ў ягонай, Артуравай, памяці. Англія існуе толькі ў яго памяці – яго, які цяпер захрас у гэтым смярдзучым, вільготным, абшытым сталлю зоркалёце. Хваля клаўстрафобіі захлынула яго.

Англіі больш не існуе. Ён перастрававаў гэты факт – неяк агораў. Амерыка, падумаў ён, знікла. Яму не ўдалося асягнуць гэта розумам. Ён зноў намысліў пачаць з меншага. Нью-Ёрк знік. Ніякай рэакцыі. Усё роўна ён ніколі ўсур'ёз не верыў у існаванне гэтага мегаполіса.

«Даляр, – падумаў ён, – страціў моц назаўсёды».

Яго працяла лёгкая дрыготка. «Усе кінастужкі з удзелам Хэмфры Богарта сцёртыя», – сказаў ён сабе.

Гэта яго моцна ашаломіла.

«Макдональдс», – падумаў ён. – Няма больш такой рэчы як Біг-мак.

Ён знепрытомнеў. Вярнуўшыся праз якую секунду да цямы, ён усвядоміў, што плача па маме. Хапатліва ўзняўся на ногі:

– Фольксвагене!

Фольксваген зірнуў на Артура з кута, дзе сядзеў, зумкаючы самому сабе пад нос. На яго думку, у міжпланетных падарожжах самым цяжкім этапам быў уласна пераезд.

– Ага? – адгукнуўся ён.

– Калі ты карэспандэнт і палявы даследчык у гэтай кніжкі і пабываў на Зямлі, дык ты, мусіць, сабраў пра нас які-ніякі матэрыял?

– Ага, думаю артыкул «Зямля» для новага выдання «Падарожнай кніжкі» я сапраўды крыху перараблю.

– Дай паглядзець, што пішуць пра Зямлю ў старым выданні.

– Трымай, калі ласка.

Фольксваген перадаў кнігу.

Артур схпіў яе і паспрабаваў утаймаваць шалёныя дрыжыкі ў руках. Знайшоў адпаведную старонку. Дысплэй выбліснуў, застракацеў – на ім з’явілася як бы выдрукаваная старонка. Артур упіўся вачыма ў напісанае.

– «Падарожная кніжка» не мае адпаведнага артыкула! – загарачыўся ён.

Фольксваген глянуў Артуру праз плячо.

– Вядома ж, мае, – пачаў супакойваць ён зямлянiна.

– Вунь дзе, у ніжняй частцы дысплэю, якраз пасля артыкула пра Зюсю Ангорскую, слынную трохгрудую прас-тытутку з планеты Эратыкон-6.

Артур прасачыў за пальцам Фольксвагена. Праз якое імгненне, калі на дысплэі з’явіўся тэкст, Артураў розум мала-што не закіпеў ад абурэння.

– Што?! «Бясшкодная»?.. І гэта ўсё?! . «Бясшкодная»! Адно слова?!

Фольксваген пацепнуў плячыма.

– Ну, разумееш, у Галактыцы існуе сотні мільярдаў зорак, а месца ў мікрапрацэсарах «Падарожнай

кніжкі» – абмежаванае, – сказаў ён, – І ў дадатак, ясная рэч, пра вашу Зямлю вельмі мала хто ведае.

– Але далібог, спадзяюся, хоць ты трохі паправіш напісанае?

– Ну, натуральна. Я якраз збіраюся паслаць рэдактару «Падарожнай кніжкі» новую версію гэтага артыкула. Рэдактар, вядома, павінны крыху ўсё адрэдагаваць і скараціць, аднак мая праўленая версія будзе адзначна крокам наперад.

– І што ў гэтым артыкуле будзе напісана? – пацікавіўся Артур.

– «Пераважна бяшходная», – выдаў Фольксваген і збянтэжана закашляўся.

– «Пераважна бяшходная»?! – абурана перапытаўся Артур.

– Што гэта за шум? – засычэў Фольксваген.

– Гэта быў мой крык!

– Пры чым тут ты?! – перарваў Артура Фольксваген. Думаю ў нас пачынаюцца праблемы.

– Толькі пачынаюцца?!

Звонку, па-за дзвярыма, ясна пачуўся гук зладжаных крокаў.

– Дэнтрасы? – прашаптаў Артур.

– Не-а, боты падкаваныя сталлю, – адказаў Фольксваген.

У дзверы гучна пагрукаліся.

– Дык хто тады? – запытаўся зноў Артур.

– Ну, – сказаў Фольксваген, – калі нам пашчасціла, дык гэта толькі ахоўнікі, якія прышлі, каб выкінуць нас у адкрыты космас.

– А калі не пашчасціла?

– Калі не пашчасціла, – змрочна прамовіў Фольксваген, – дык заявіцца сам капітан, які, пэўна, абавязкова спраўдзіць свае пагрозы пачытаць нам перад выкіданнем у адкрыты космас уласныя вершы...

Воганская паэзія – трэцяя паводле сваёй найгоршасці і найпаскуднейшасці ў Сусвеце.

Другое месца па праве займае лірыка вялікакрыйскіх касмагонаў. Падчас дэкламацыі іхнім народным паэтам Грантосем Смярдоцкім «Оды маленькаму камяку зялёнай склізі, якую я знайшоў пад пахамі пагодным ліпеньскім дзяньком», чатыры прывязаныя слухачы памерлі ад нутранага выліву крыві ў мозг, а кіраўнік Сярэднягалактычнай вертыкалі ў галіне Літаратуры і Мастацтва выратаваўся толькі таму, што адгрыз уласную нагу. Як пісалі СМІ, Грантось «меў вялікае расчараванне ад таго, як публіка прыняла яго оду», і ўжо збіраўся быў прынародна прэзентаваць сваю дваццацітомную эпічную ванна-паэму «Ікочучы і булькочучы», калі яго ўласная тоўстая кішка, у адчайнай спробе выратаваць сябе і цывілізацыю, пралезла ў галаву праз горла, дзе, перакрыўшы доступ кіслароду, задушыла мазгі.

Найпаскуднейшая паэзія нумар адзін у Сусвеце знікла разам са сваёй творцай, паэткай Паўлай Нэнсі Мілстоўн-Джэнінгз з Грынбрыджа, графства Эсэкс, Англія, падчас зносу планеты Зямля.

Прастэтнік Воган Джэлц расцягваў вусны ва ўсмешку вельмі павольна. Гэта было зроблена не столькі

дзеля выразу эмоцыі, колькі таму, што Джэлц намагаўся прыгадаць, як тэхнічна робіцца ўсмешка. Толькі што ў тэрапеўтычных мэтах ён як след аблаяў палонных, і цяпер, пасля невяліччай перадухі, пачуваўся гатовым пусціцца ў свае руцінныя паскудствы.

Вязняў пасадзілі ў Крэслы Аматараў Паэзіі ды навязалі рукі і ногі. Воганы не маюць ані найменшых ілюзіяў, як іхнія оды падабаюцца большасці публікі. Іхнія колішнія спробы складаць вершы былі часткай зацятага жадання заняць свой пачэсны пасад між расамі, каб іх пачалі прымаць, як прымаюць усякі асвечаны і культурны народ, аднак цяпер адзіная рэч, якая прымушала іх практыкаваць вершаскладанне, – іхняя чысцюткая, нічым не разведзеная, тупалобая ўпартасць.

На брыве Фольксвагена Гольфа з'явілася кропля халоднага поту. Кропля абмінула прыціснутыя да яго скроняў электроды. Электроды мацавалася да шматлікіх электронных прыстасаванняў: узмацняльніка фантазіі, паляпшайзера рытму, рыфмавальніка, канвертэра метафар, – адмыслова распрацаваных прыбораў, каб аптымізаваць засваенне паэмы слухачом і гарантаваць, што ніводзін нюанс паэтычнай думкі не трапіць камеце пад хвост.

Артур Дэнт сядзеў і дрыжаў. Ён не меў паняцця, чаго чакаць, аднак бедаваў наперад, што раз яму не спадабалася нічога з папярэдніх падзеяў, да лепшага сітуацыя яўна не зменіцца.

Воган пачаў чытаць – гэта быў гнюсотны ўрывак з паэмы ўласнага сачынення.

– О ты, пранцагалічны гаўнахрушчу... – пачаў воган.

Спазмы скаланулі цела Фольксвагена Гольфа – гэта было значна агідней за тое, да чаго ён рыхтаваўся.

– ...О, мой грыпозна-жоўты смаркагной!..

– Ааааааа-ггггг-ххххх! – голасна зааггхрыпеў Фольксваген. Яго галава міжвольна адскочыла назад, калі боль важкімі камлыгамі загрузацеў па ёй. Поруч, як у смузе, Фольксваген бачыў Артура, які бязвольна дрыгацеў і торгаўся на сваім крэсле. Фольксваген сціснуў зубы.

– Сракветнай гушчай я цябе раскляшчу, – працягваў
бязлітасны воган. – Каб ты не выпярдольваўся са мной.

Яго галашэнні ўзвіліся да непадумных рэгістраў:

– А як забрыдагнідзіш з хрэнавоку
І абкаўтнеш каўтун свой, глістадром,
То бзімнеш пердаглумна з дрыстакокам
Ты наўсуцэль,

дашчэнту і

суздром!

– Нннннннннннн-йййййййййй-ррррррр-ххххххххххх! –
засычэў Фольксваген Гольф.

Калі электрычны разрад апошняга радка дзеўбнуў
яго ў скроні, развітальны спазм уздрыгануў усё яго па-
мярцвелае цела. Ён выбіўся з сілы.

Артур абмяк.

– А зараз, братцы мілыя, дзеці Зямлі-маткі сваёй... –
прамовіў Джэлц (ён не ведаў, што насамрэч Фольксва-
ген – ураджэнец маленькай планеткі з прадмесцяў Бе-
тэльгейзэ, а калі б нават ведаў, дык яму было б пляваць).
– ...Я прапаную вам просты выбар. Ці вы запырхаеце ў
касмічным вакууме, ці...– тут дзеля меладраматычна-
га эфекту воган зрабіў паўзу, – ...ці вы скажаце, як вам
спадабалася мая паэма?

Воган адкінуўся назад у вялізны фатэль, чыя спінка
нагадвала распрастаныя крылы кажана, і зірнуў на
хлопцаў. Потым зноў скроіў псеўда ўсмешку.

Фольксваген натужліва задыхаў. Аблізаў сваім бруд-
ным языком ссохлы рот і застагнаў.

Артур выразна сказаў:

– Як на мяне, дык выдатная паэзія.

Фольксваген павярнуўся і ўзорыўся ў Артуравы вочы:
з'явіўся ход, які папросту не прыйшоў яму да галавы.

Воган здзіўлена ўзняў брыво, якое цалкам асланіла
ягоны ж нос. Гэта быў добры знак.

– О-о, добра... – досыць ашаломлена буркнуў ён.

– Так, так, – працягваў Артур. – Я лічу, што месцамі
лірычны малюнак надзвычай цікавы...

Фольксваген працягваў перыцца на Артура, пакрысе ўпарадкоўваючы свае думкі вакол абсалютна новага плана па выратаванні. Можа, яны і праўда выкруцяцца з гэтай нявыкруткі?

– Так, прашу працягваць, – заахвоціў Артура воган.

– Ну... і гэта... вельмі цікавы рытмічны малюнак, і сюжэт, не паверыце, таксама вельмі цікавы... – працягваў Артур. – Бо ён грунтуецца на дакладных назіраннях...

Ён забытаўся.

Фольксваген кінуўся яму на дапамогу, выгукнуўшы:

– ...грунтуецца на дакладных назіраннях за штодзённым жыццём... – ён забытаўся таксама, але да таго часу агойтаўся Артур:

– ... простага народу... Гуманізм...

«Ваганізм!» – сыкнуў на яго Фольксваген.

– Ай, сапраўды, выбачайце... Ваганізм і народнасць уласцівыя чулай душы песняра, якая пры дапамозе ўсебаковага апісання станоўчых і адмоўных вобразаў... – Артур адчуў, што ён выйшаў на фінішную прамую. – ...бярэцца ператварыць звычайны літаратурны твор у сапраўдную энцыклапедыю народнага жыцця, каб малады чытач, – ён сягнуў фінальнага акорда, – набыў глыбокае разуменне... э-э...

Тым часам Фольксваген падскокнуў і, нібы робячы кантрольны стрэл, выпаліў:

– ...разуменне аб тым, аб чым бы ні гаварылася ў гэтай паэме!

А краёчкам рота шапнуў: «Малайчына, Артур, дзясятка з плюсам!»

Воган агледзеў палонных. На імгненне яго чэрствае, аўтаспынафобскае сэрца расцеплілася, але воган тут жа падумаў, што лёг ён сёння не еўшы, а ўстаў не спаўшы, і таму хай здохнуць усе ворагі ваганшчыны!

Ён загаварыў, і ад тэмбра яго голасу атмасфера ў пакоі наэлектрылізавалася, усё роўна як вакол ката, якога расчасалі нейлонавай шчоткай.

– Дык вы хочаце сказаць, што я пішу вершы, бо пад маёй грубай, бяздушна-бязлітаснай абалонкай хаваецца

жаданне быць каханым? – спытаў воган. Ён зрабіў паўзу. – Гэткая ваша думка?

Фольксваген нервова захіхікаў.

– Ну... то бок... так, – адказаў ён, – мы ўсе, па сутнасці, недзе глыбока ў сярэдзіне... разумеецца... э-э...

Воган падняўся.

– О, не! – сказаў воган. – Вы моцна памыляецеся: я пішу вершы, каб мая грубая, бяздушна-бязлітасная абалонка атрымала яшчэ больш грубай, бяздушна-бязлітаснай асалоды!! У любым разе я зараз выкіну вас у космас. Гэй, ворта! Вазьміце вязняў да шлюза нумар тры і выкіньце іх за борт!

– Як за борт?! – загаласіў Фольксваген.

Падышоў здравезны малады воган-ахоўнік і сваімі здравезнымі ручышчамі з сілай выблытаў аўтаспыннікаў з рамянёў.

– Вы не можаце выкінуць нас у адкрыты космас! – закрычаў Фольксваген. – Мы пісьменнікі і пішам кнігу!

– Супраціўляцца няма сэнсу! – рыкнуў у адказ ахоўнік-воўган. Гэта была першая фраза, якую ён вывучыў, калі завербаваўся ў Вогполк.

Капітан глянуў на яго з адстароненым задавальненнем і, развярнуўшыся, сышоў з рубкі.

Артур пачаў раз'юшана круціць вачыма.

– Не хачу паміраць зараз! – заскавытаў ён. – У мяне галава ўсё яшчэ баліць! А выпраўляцца на нябёсы з галаўным болем – паганы варыянт. Я ж буду раздражнёны і таму мне там будзе не па кайфу!

Вартаўнік моцна схопіў абодвух аўтаспыннікаў за шыю і, пачціва нахіліўшы іх у бок капітанскай патыліцы, не зважаючы на іхні лямант, пацягнуў прэч з мастка. Сталёвыя дзверы зачыніліся, і капітан зноў застаўся адзін.

Ён ціха і захоплена зумкаў сабе пад нос, гартаючы свой нататнік з вершамі.

– Г-мммм, – сказаў ён, – «чулая душа паэта бярэцца ператварыць звычайны літаратурны твор у сапраўдную энцыклапедыю народнага жыцця...».

На хвілю ён прыздумайся, але са злавеснай усмешкай пляснуй, загортваючы, нататнікам.

– Забіць іх мала, – урэшце вымавіў ён.

Доўгі, абшыты сталлю калідор ганяў рэха лядашчага супраціву двух гуманоідаў, надзейна сціснутых гумовымі падпахамі вогана.

– Шыкоўна! Здурнець можна! – засычэў Артур. – Адчапіся ты ад мяне, гадзе!

Воган-ахоўнік працягваў іх валачыць.

– Ды не бяры ты да галавы, – кінуў Фольксваген Артуру не дужа пераканаўча. – Я штосьці ды прыдумаю.

– Супраціўляцца няма сэнсу! – гыркнуў вартаўнік.

– Адна просьба – ці можаце вы паўстрымацца і не казаць падобных фразай? – звярнуўся да вогана Фольксваген. – Бо як мыслячая асоба, чуючы падобныя фразы, зможа выпрацаваць пазітыўнае стаўленне да жыцця?

– Мілы мой Божа! – забедаваў Артур. – Ты, Фольксвагене, чаўпеш тут пра пазітыўнае мысленне, хаця тваёй роднай планеты ніхто сённа не разбураў... Сённа зранку я прачнуўся і падумаў, што мяне чакае цудоўны, пухкі дзянёк, я крыху пачытаю, расчашу сабаку... А цяпер усяго колькі хвілін на пятую, а мяне ўжо выпіхваюць з іншапланетнага зоркалёта, – і ўсё гэта адбываецца на адлегласці шасці светлавых гадоў ад драбкоў спапялёнай Зямлі!

Ён закашляўся і натужлива засоп. Тым жа часам воган узмацніў ухоп.

– Добра, добра, – пачаў супакойваць Фольксваген. – Спакуха, не панікуй!

– Прычым тут паніка? Гэта культурны шок, – адгрызнуўся Артур. – Чакай-чакай, вось зараз я прывыкну да рэальнасці і знайду якое апірышча. І вось тады я і пачну панікаваць як мае быць.

– Артуру, у цябе звычайная гістэрыка. Забі зяпу!
Фольксваген ліхаманкава спрабаваў штосьці ды прыдумаць, але яго зноў перарваў крык вартайніка:

– Супраціўляцца няма сэнсу!

– І ты таксама забі зяпу! – сказаў Фольксваген.

– Супраціўляцца няма сэнсу!..

– Напрамілы Бог, досыць! – усхадзіўся Фольксваген.

Ён паварочваў галаву, пакуль яго вочы не апынуліся насупраць твару захопніка. У бетэльгейзіянца завялася ідэя.

– Слухай, табе што, сапраўды падабаецца вымаўляць гэтую фразу? – знянацку запытаўся ён.

Воган знерухомеў і па яго твары разліўся выраз бязмежнай дураты.

– Падабаецца? – прагрымеў ён. – У якім сэнсе?

– Ну, у сэнсе, ці даюць табе твае дзеянні адчуванне насычанага і ўцешнага жыцця? – перафармуляваў сваё пытанне Фольксваген. – Усе гэтыя тупанні, крыкі, выпіханні людзей у адкрыты космас?..

Воган зірнуў на нізкую жалезную столь і яго бровы амаль набеглі адно на адно. Краёчкі рота палезлі долу. Урэшце ён сказаў:

– Ну, жыццё непаганае...

– Ясная рэч! – пагадзіўся Фольксваген.

Каб зірнуць на Фольксвагена, Артур павярнуў галаву.

«Фольксвагене, што ты робіш?» – запытаў ён здзіўленым шэптам.

– Як што... спрабую цікавіцца навакольным светам, – сказаў ён.

Потым зноў спытаўся вогана:

– Дык кажаш, хлопча, жытка не бяды?

Воган зірнуў на яго зверху, а млявыя думкі паволі расцякліся па змрочных глыбінях яго свядомасці.

– Ага, – сказаў ён, – але калі ты ўжо закрануў гэтую тэму, дык большасць майго жыцця – невялікае што. Акрамя, можа быць... – ён паварушыў мазгамі зноў. Гэты працэс вымагаў узірання ў столь. – ... Акрамя, можа быць, некаторых крыкаў з пагрозамі, якія мне сапраўды да душы.

Ён набраў паветра ў лёгкія і загырчаў:

– Супраціўляцца няма!..

– ...Ну, ясна, ясна, – хуценька перарваў яго Фольксваген, – ты проста спец па пагрозях, як я пагляджу. Але калі ўсё так паскудна, – сказаў ён паволі, каб воган здолеў як след асэнсаваць пачутае, – дык нашто ты робіш гэта? Якая прычына? Дзеўка? Садысцкія схільнасці? Жаданне адпавядаць апошнім мужчынскім стандартам? Ці ты проста зрабіў выснову, што існаванне ў такой беспрасветнай нудзе – ужо само па сабе выпрабаванне для сапраўднага вогана?

Артур збянтэжана перавёў погляд з вогана на бэтэльгейзіянца.

– Э-э... – прамовіў вартаўнік. – Э-э... ліха яго ведае... Я думаю, што ўсё на свеце трэба рабіць як мае быць... Мая цётка кажа, што гвардыя на касмічным флоце – неблагая кар’ера для маладога вогана. Ну, ведаеце – мундзір, фарсуністая кабура з паралізуючым пісталетам, нуда беспрасветная...

– Ну, вось, Артур, бачыш, – сказаў Фольксваген з выглядам чалавека, які ўрэшце атрымаў довады, які пацвярджалі ягоныя дапушчэнні, – а ты кажаш, што ў жыцці гора-бяду прыняў толькі ты.

Артур усё ж палічыў за лепшае працягваць думаць пра сваю гора-бяду. Акрамя непрыемнасцяў з Зямлёю і таго, што яго мала не прыдушылі, перспектыва апынцца ў адкрытым космасе яго моцна трывожыла.

– Пастарайся жыць і ягонымі праблемамі, – напіраў на Артура Фольксваген. – Вось ён, бедны ды страдны, а справа ўсяго ягонага жыцця – тупаць нагамі і выкідваць людзей за борт...

– І крычаць на іх, – дадаў вартаўнік.

– Ага, і крычаць, – пагадзіўся Фольксваген, паблажліва паляпаўшы здаравезную ручышчу, якая сціснула яму горла. – І ён нават не ведае, чаму мусіць гэта рабіць!

Артур пагадзіўся, што гэта сапраўды вельмі сумна. Сваю згоду ён выказаў кволым, ледзь заўважным

жэстам, бо яму здушылі шыю. Засмучанае вуркатанне вылецела з ахоўніка:

– Ну, зараз вы расклалі ўсё па паліцах, і я хачу спытаць...

– Ага, малайчынка, слухаю ўважліва... – падахвоціў вогана Фольксваген.

– ...Дык якая альтэрнатыва? – працягваў вуркатанне воган.

– Ну... – сказаў Фольксваген выразна, але павольна, – спыніць свае дзеянні, вядома! Скажы ім, што тваё сумленне забараняе табе гэта рабіць, скажы, што воганы з народамі!

Фольксваген адчуў, што ён мусіць да гэтага нешта дадаць, але на якое імгненне падалося, што воган прыслушаўся і сур'ёзна ўзважвае гэтыя словы.

– Ээxxxxхмм... – прамовіў ахоўнік. – эхм, ну, нешта не тое ты кажаш.

Фольксваген адчуў, што ўсё прапала.

– Пачакай, пачакай – гэта толькі пачатак, я яшчэ, разумееш, не ўсё сказаў...

Але ў гэты момант воган зноў узмацніў ухоп і працягнуў выконваць загад дацягнуць вязняў да шлюзу.

– Ну, калі вы не супраць, – сказаў ён, – дык лепей я дацягну вас да шлюзаў, а то мне яшчэ трэба папрактыкавацца ў крыках.

Але Фольксваген быў яўна супраць.

– Добра... але слухай! – ужо не так павольна і не так выразна.

– Аээээннннннннннн, – сказаў Артур без выразнай інтанацыі.

– Пачакай! – чапляўся Фольксваген. – Яшчэ ёсць музыка, мастацтва, сусветная культура ўрэшце, і ўсялякае-рознае, што можна абмяркоўваць. Арргггггг!

– Супраціўляцца няма сэнсу! – заблагаў ахоўнік, і потым дадаў:

– Разумееце, калі я дацягну вас да шлюзу, дык мяне могуць узвесці ў афіцэр-крычалы, а вось для

некрыклівых і нецягавітых афіцэраў агулам застаецца не так шмат пасадаў, таму я ўжо лепей займуся тым, што ўмею.

Яны апынуліся ля масіўнага круглага люка, які вёў у невялічкі перадшлюзавы адсек. Ахоўнік націснуў пару кнопак і люк закруціўся, адчыняючыся.

– Але дзякуй за гутарку, – дадаў вогань. – Шчаслівага палёту!

Ён пхнуў Фольксвагена ў перадшлюзавы адсек. За ім на падлогу паваліўся задыханы Артур. Фольксваген праціснуўся і распачна таргануў люк, які зачыняўся перад самым яго носам.

– Паслухай мяне! – закрычаў ён вартаўніку. – Існуе цэлы свет, пра які табе нічагуткі невядома... Вось, паслухай-паслухай, – у распачы ён паспрабаваў выціснуць з сябе хоць адзін культурны фрагмент: адзінае, што ён мог зымправізаваць – гэта першы такт Пятай сімфоніі Бетховена.

– «Та-да-та-дам!» Хіба ў цябе гэтая музыка не выклікае дрыжкаў па целе?

– Не-а, – адказаў вартаўнік. – Ніякіх. Але я напішу пра яе маёй цётцы.

І калі ён што да гэтага дадаў, дык яго ўжо не пачулі. Люк захлопнуўся, і зніклі ўсе гукі, за выняткам аддаленага гуду карабельнага рухавіка.

Яны сядзелі ў да бляску адпаліраванай камеры, падобнай да цыліндра: два метры ў папярэчніку і тры метры ўдоўжкі.

Фольксваген, цяжка дыхаючы, азірнуўся:

– Далібог, у хлопца неблагі патэнцыял.

Артур па-ранейшаму ляжаў на ўвагнутай падлозе камеры – там, дзе і паваліўся. Угору яго вочы не падымаліся. Ён адно ляжаў, цяжка дыхаючы.

– Дык цяпер нам ужо дакладна капец?

– Капец, капец, – пацвердзіў Фольксваген, – з крыжыкам.

– Слухай, а ты нічога не прыдумаў? Здаецца, ты казаў, што нешта прыдумаеш. Можна, ты нешта прыдумаў, а я і не ў курсе.

– Ну, так, нешта я ды прыдумаў, – задыханым гола-сам адказаў Фольксваген.

Артур са спадзевам глянуў на яго.

– Але, на жаль, – працягваў Фольксваген, – гэтая ідэя прыдатная для тых, хто знаходзіцца па той бок ад гэтага люка.

Ён пхнуў нагою люк, за які іх толькі што шпурнулі.

– Але ж гэта была добрая ідэя?

– Ну, ясна, вельмі фэйная.

– І ў чым яе сутнасць?

– Ну, я не распрацаваў усіх дэталей. Дык які сэнс рабіць гэта цяпер?

– Дык... э-э... што зараз будзе?

Фольксваген адказаў:

– Ну, э-э, гэта... Праз колькі імгненняў, я так думаю, перад намі адчыніцца шлюз і нас выцягне ў глыбокі космас, і потым мы задыхнемся. Калі ты набярэш поўныя лёгкія паветра, дык, зразумела, можаш працягнуць у вакууме секунд трыццаць...

Ён сашчапіў рукі па-за патыліцаю, яго бровы палезлі долу, і Фольксваген Гольф зазумкаў старадаўні гімн бетэльгейзіянскіх ваяроў. А яго вочы раптам зрабіліся чужымі, нават чужынскімі.

– Дык, значыцца, усё, – сказаў Артур, – мы памрэм...

– Ага, – сказаў Фольксваген. – хіба што... Не! Пачакай хвілінку!

Ён раптам скокнуў да супрацьлеглай сценкі, згледзеўшы нейкі прадмет, які застаўся па-за вокам Артура.

– Гэта што за выключальнік? – закрычаў ён.

– Які, дзе?! – закрычаў у адказ Артур, круцячыся на месцы.

– Не, я памыліўся, – сказаў Фольксваген. – Так што так – мы памрэм.

Ён зноў сеў, прытуліўшыся да сценкі, працягваючы зумкаць песеньку, якую быў перарваў.

– Ведаеш, – сказаў Артур, – у імгненні, як гэтае, калі я захрас у воганскай вязніцы з ураджэнцам Бетэльгейзэ

і хутка задыхнуся ў адкрытым космасе, я хацеў бы па-чуць, што казала мне маці, калі я быў хлопчыкам.

– І што, што яна табе казала?

– Не ведаю – я ж не слухаў.

– А-а...

Фольксваген працягнуў сваё зумканне.

«Здурнець можна! – падумаў Артур. – Калоны Нэльсана не існуе, «Макдональдса» няма і ўсё, што засталося, – гэта я і фразы «пераважна бяшкодная». А яшчэ праз хвіліну можа застацца толькі адна фразы «пераважна бяшкодная». А ўчора ж мне здавалася, што наша планета надрэнна маецца».

Зашумеў рухавік.

Калі вонкавы люк адчыніўся ў пустое чарноцце, ушпілянае неверагодна зыркiмі плямкамі святла, дык адначасна з лёгкім свiстам было чуваць пранiзлiвы рык iмклiвага паветра, Фольксвагена i Артура выпхнула ў адкрыты космас, нiбыта затычкі з цацачнай стрэльбы.

«Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну» – вельмі адметная кніга. Дывізія рэдактараў цягам доўгіх гадоў складала і пераскладвала гэтую кнігу незлічоную колькасць разоў. «Падарожная кніжка» змяшчае заўвагі і назіранні, сабраныя цэлым войскам палявых даследчыкаў і вандроўных карэспандэнтаў.

Уступ да яе пачынаецца гэтак:

«Космас – вялікі. Вельмі вялікі. Вы, далібог, не дасце веры, наколькі космас неверагодна, неймаверна аграмадны. То бок, вы можаце, ясная рэч, заявіць, што дарога ў аптэку – таксама няблізкі свет, але ў параўнанні з космасам яна – пыл і ня варты ўвагі драбок. Іншымі словамі...»

І гэтак далей.

Пасля пары-тройкі абзацаў манера падачы тэксту робіцца больш дзелавой і менш узнёслай, «Падарожная кніжка» пачынае выдаваць сапраўды важныя і карысныя звесткі, як, да прыкладу, інфармацыю пра тое, што на прыгожай – воч не адвесці – планеце Віфселамін настолькі ўстрывожыліся цэласнасцю краявідаў, якія пакрысе разбураюцца і разносяцца дзесяццю мільярдамі турыстаў, што кожны год наведваюць планету, ажно там пастанавілі падчас ад'езду любога турыста хірургічным шляхам вымаць у яго розніцу паміж колькасцю таго, што ён з'еў і колькасцю таго, чаго ён тут пазбыўся натуральным шляхам. Таму жыц-

цёва неабходна, каб пасля паходу ў віфселамінскую прыбіральню вы заўсёды бралі квітанцыю.

Але, па шчырасці, калі вы ўсё ж наважыліся асягнуць розумам адлегласць паміж зоркамі ва ўсёй яе гігантычнай неспасцігальнасці, майце на ўвазе, што той, хто быў адказны за ўступ да «Падарожнай кніжкі», зрабіў нацяжку. Пагадзіцеся, праўда ж, ёсць вялікая розніца паміж аб'ёмам пылу, які вы дастаяце з-пад канапы, і пылінкамі, якія вы змахваеце са стала? Не кажучы ўжо пра разбежнасць у памерах драбкоў: у залежнасці ад віду прадукту яны вельмі розныя.

Але, разам з тым, руку на сэрца: адлегласці паміж зоркамі проста не ўкладаюцца ў чалавечую галаву!

Нават святлу, якое ляціць нагэтулькі хутка, аж некаторым расам патрабуюцца тысячагоддзі толькі каб высветліць, што яно ўвогуле перасоўваецца, – нават яму! – спатрэбіцца восем хвілін адно каб пераляцець ад зоркі з імем Сонца да месца, дзе калісьці круцілася планета Зямля. А толькі каб дасягнуць найбліжэйшай зоркі-суседкі, Проксімы Цэнтаўры, святлу спатрэбіцца ўжо на чатыры гады больш!

Каб даляцець да процілеглай часткі Галактыкі, напрыклад, да планеты Дамогран, святлу спатрэбіцца куды больш часу: пяцьсот тысяч гадоў. Рэкорд аўтаспыннікаў па пераадольванні гэтай адлегласці – пяць гадоў лёту, але за такой хуткасцю пабачыць па дарозе краявід за акном вы, на жаль, проста не паспееце.

«Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну» сцвярджае, што калі вы набераце поўныя лёгкія паветра, дык у суцэльным касмічным вакууме вы пражывяце секунд трыццаць. «На вялікі жаль, – працягвае «Падарожная кніжка», – у такім неверагодна, неймаверна вялікім памерах космасе шанцы, што за гэтыя трыццаць секундаў вас падбярэ іншы касмічны карабель, раўняюцца аднаму супраць двух у 276709-ай ступені».

Па неверагодным супадзенні 2-76-709 – гэта таксама тэлефон адной кватэры ў Айлінгтане, дзе Артур

аднойчы адведаў зацную вечарынку. На той вечарынцы Артур пазнаёміўся з файнай дзяўчынай, з якой у яго нічога не атрымалася, бо яна збегла з нейкім няпрошаным пустабрэхам.

Нягледзячы на тое, што планета Зямля, кватэра ў Айлінгтане і тэлефон, які меў прыведзены вышэй нумар, былі знішчаныя, крыху суцяшальна прагучыць заўвага, што праз дваццаць дзевяць секунд Фольксваген і Артур былі выратаваныя.

Камп'ютар узрушана загергетаў нешта сам сабе, і тут заўважыў, што адчыняе і зачыняе шлюз выхаду без дай прычыны. Усё гэта адбылося таму, што ля прыбораў не было нікога, хто б мог гэтую прычыну не толькі даць, але і ўзяць.

У Галактыцы ўзнікла адна дзірка. Дзірка-пустэча, што трывала адну секунду. Тая пустэча была тры сантыметры ўшыркі і некалькі мільёнаў светлавых гадоў удоўжкі.

Калі яна зачынілася, з яе выпырхнула безліч папяровых каўпакоў і процьма каляровых балонікаў. Усе яны неўзабаве сіганулі ў галактычныя далячыні. Потым з дзіркі выскачыла сем чалавек з назіральнай групы маклераў-ліліпутаў, якія ўсе пагалоўна памерлі, часткова ад дудышша, а часткова – ад здзіўлення.

З дзіркі таксама вывалілася дзвесце трыццаць адна тысяча яечняў-«вочак», матэрыялізоўваючыся ў грувакція купы, якія шпарка раслі на пабітых неўраджаем палях планеты Янкагрыль у зорнай сістэме Панззі.

Уся янкагрыльская цывілізацыя сканала ад голаду, акрамя аднаго апошняга янкагрыльца, які склеіў дошчачкі праз некалькі тыдняў ад халестэрынавага атручання.

Усю секунду свайго існавання дзірка матлялася тут-сюд праз час самым неверагодным чынам. Недзе ў сівой мінуўшчыне яна сутыкнулася з адной маленькай групай атамаў, якія ў досыць хаатычнай манеры падарожнічалі праз пустыя прасторы космасу. Дзірка

прымусіла іх скласціся надзіва адметнай і найменш чаканай узорам-малекулай. Тая малекула спрытна навучылася капіяваць самую сябе (гэтая здольнасць і была адной з яе адметнасцяў), і стуль прыгаданая вышэй група атамаў стала прыносіць істотныя праблемы на кожную планету, праз якую яна пралятала. Вось гэтак і пачалося жыццё ў Сусвеце.

Пяць Віхураў Прычын і Наступстваў сашчапіліся ў дзікім Віры Беспрычыннасці і выплунулі на свет божы выкладзеную мазаікай падлогу.

На падлозе ляжалі Фольксваген Гольф і Артур Дэнт. Яны хапалі ротам паветра, усё роўна як паўжывыя рыбіны.

– Ну вось, калі ласка! – прамовіў задыханы Фольксваген. Потым ён пашкрабаў пальцам мазаіку, пакуль падлога праходзіла праз трэцюю Вяху Невядомага. – Я ж казаў, што нешта ды прыдумаю.

– Выдатна, – прамовіў Артур – проста выдатна.

– Ну, хіба я не малайчына – прыдумаў учапіцца за зоркалёт, які мінае побач? – дадаў Фольксваген. – А той нас выратаваў.

Знізу імкліва адляталася варонка сапраўднай Галактыкі – аж рабілася млосна. А вось разнастайныя галактыкі-фальшыўкі гойсалі ў космасе, усё роўна як горныя казлы. Выбліснула першабытнае святло, блямкнуўшыся аб прастору і час, нібыта камяк напалову перастрававанага жэле. Час выпрастаўся, заквітнеў; прастора ссохлася і скурчылася. Найвялікшая прастая лічба ціха збегла ў кут і схавалася на векі вечныя.

– От, не дуры галавы! – запырэчыў Артур. – Шанцы памерці былі проста астранамічна высокія.

– Не прыдзірайся – мой план урэшце спрацаваў, – заўпінаўся Фольксваген.

– А куды, на які зоркалёт мы трапілі? – спытаў Артур, пакуль пад імі расчынялася шахта вечнасці.

– Чорт яго ведае, – адказаў Фольксваген. – Я яшчэ не расплюшчыў вачэй.

– Вось, і я таксама, – прамовіў Артур.

Сусвет пусціўся ў скокі, застыў, затрымцеў і падаўся ўшыркі ў некалькіх нечаканых напрамках.

Артур і Фольксваген расплюшчылі вочы і, нямала здзіўленыя, азірнуліся.

– Божа літасцівы! – выгукнуў Артур. – Тут усё выглядае, як на прыморскім бульвары ў Саўтэндзе.

– Фу ты, ну, я проста рады гэта чуць, – сказаў Фольксваген.

– А што такое?

– Ды спярша мне падалося, што я з'ехаў з глузду.

– Дык, можа, і з'ехаў. Можа, ты толькі падумаў, што я сказаў гэтую фразу пра бульвар.

Фольксваген задумаўся.

– Дык сказаў ты тую фразу ці не? – урэшце спытаў ён.

– Думаю, сказаў, – адгукнуўся Артур.

– Ну, тады, напэўна, з'язджаем з глузду мы абодва.

– Ага, – пагадзіўся Артур. – Беручы пад ўвагу пэўныя акалічнасці, мы былі б вар'ятамі, калі б палічылі наваколле Саўтэндам.

– Дык думаеш, гэта ўсё ж Саўтэнд?

– Сто адсоткаў.

– Згодны.

– І таму мы вар'яты.

– І надвор'е якраз спрыяе...

– Ага, – сказаў вар'ят, які праходзіў побач.

– Хто гэта там кажа? – запытаўся Артур.

– Хто? Той дзяцюк з пяццю галавамі і кустом бузіны, абвешаным вэнджанымі селядцамі?

– Ага.

– Не ведаю. Нейкі чалавек.

– Ясна.

Абодва працягвалі сядзець на мазаічнай падлозе і з пэўнай збянтэжанасцю сачылі за дзіцяткам гіганцкіх памераў, якое хутка перасоўвалася па пяску, а таксама за дзікімі коньмі, што грымотна скакалі па небе, везучы новую партыю металічных парэнчаў для агароджы Парка Нестабільнасці.

– Слухай, калі гэта ўсё ж Саўтэнд, дык нешта ў ім не тое, – вымавіў Артур.

– Ты маеш на ўвазе тое, што мора застаецца непапушным, тым часам як прыбярэжная скала і будынкi пагойдваюцца, быццам на хвалях? – перапытаў Фольксваген. – Тады маеш рацыю: надта ўсё нязвыкла.

– Адным словам, – працягнуў ён, па тым як магутны выгук раскалоў Саўтэнд на шэсць роўных частак, якія сталі скакаць і кружляць адна вакол адной у несамавітай гуллівай манеры. – ...Адным словам, сапраўды, дзіўна ўсё тут.

Шалёны рык духавых і струнных інструментаў апаліў наваколле. На дарогу выскачылі гарачыя дзесяціпенсавыя пончыкі, з неба паваліліся жахлівыя рыбіны, а Артур і Фольксваген палічылі за найлепшае даць адсюль драпака.

Яны працярэбліваліся праз шчыльную сцяну гуку, горы састарэлых ідэяў, даліны маркотных мелодый, кірмашы атопкаў і дзіравых ракетак, як знянацку пачулі дзявочы голас.

Разважлівы такі голас, аднак адзінае, што ён прамовіў, былі словы: «Адзін супраць дзвюх у ступені сто тысяч, і зніжэнне».

Запанавала ціша.

Фольксваген прасачыў за нейкім промнем святла і пасля азірнуўся, намагаючыся вызначыць, адкуль паходзіць голас, але не ўбачыў нічога вартага ўвагі.

– А хто там гудзе? – голасна выкрыкнуў Артур.

– Не ведаю, – крыкнуў у адказ Фольксваген. – Нездразумела. Выдае, нехта вылічвае імавернасць.

– Імавернасць? У сэнсе?

– Ну, імавернасць, верагоднасць. Ну, ведаеш: адзін да дзвюх, тры да аднаго, пяць супраць чатырох. Голас сказаў «адзін да дзвюх у стотысячнай ступені». Гэта, як ты разумееш, досыць неверагодна.

Без усякага папярэджання мільёнлітровы чан з заварным крэмам самохаць перакуліўся проста па-над імі.

– Дык што гэта ўсё азначае? – пракрычаў яшчэ раз Артур.

– Што, крэм?

– Не, вымярэнне імавернасці!

– Не ведаю. Не маю паняцця. Думаю, мы трапілі на зоркалёт.

– Адзінае, што зразумела, – ляцім мы не бізнэс-класам, – дадаў Артур.

У часава-прасторавай тканцы з’явіліся булдыркі. Буйныя гідкія булдыркі.

– Гггааааўўўррггххх... – вырвалася з Артура.

Ён адчуў, як ягонае цела мякне і расцягваецца ў нязвыклыя кірункі.

– Здаецца, Саўтэнд знікае з вока... Зоркі трапілі ў гіганцкі вір... Камякі пылу... Мае ногі зносіць у бок далягляду... Маю левую руку – тудысама...

Яго працяла жахлівая здагадка:

– Халера-венера! Як жа мне цяпер насіць мой электронны гадзіннік?!

Артур у роспачы скасавурыўся ў бок Фольксвагена.

– Фольксвагене! Ты ператвараешся ў пінгвіна. Спыніся!

Зноўку пачуўся чыйсьці голас:

– Адзін супраць дзвюх у сямідзесяціпяцітысячнай ступені.

Фольксваген пакрочыў, валюхаючыся на пінгвінаў манер.

– Гэй, вы дзе? – пракракаў ён. – Як так? Што тут адбываецца і ці можна ўсё гэта спыніць?

– Калі ласка, разнявольцеся! – прыязна сказаў голас, не раўнуючы, як кажучь сцэюрдэсы, калі ў наяўнасці засталася толькі адно крыло і два рухавікі, адзін з якіх палае. – Вы ў поўнай бяспецы!

– Пры чым тут бяспека?! – гняўліва абурыўся Фольксваген. – Вы што, не бачыце, што я цяпер хай сабе ў поўнай бяспецы, але пінгвін, а ў майго сябра зараз расцякуцца рукі і ногі?!

– Ды ўсё ў парадку – зараз я іх збяру назад, – адгукнуўся Артур.

– Адзін супраць дзвюх у пяцьдзясяттысячнай ступені, – прамовіў голас.

– Мушу прызнацца, – дадаў Артур. – Яны цяпер крыху даўжэйшыя, чымся тыя, да якіх я прызвычаіўся... Хаця з іншага боку...

– А вам не падаецца, што трэба сёе-тое патлумачыць? – па-птушынаму клякочучы, загаласіў Фольксваген.

Голас запархекаў. У далечы прашпацыравала ліліпуцка-вялізная лічба чатыры.

– Шаноўнае спадарства, ласкава запрашаем, – вымавіў голас, – на зоркалёт «Залатое Сэрцайка»!

– Усё, што тут адбываецца, – не прычына для трылогі, – працягваў голас. – Па першым часе вам, відаць, будзе моташна – вас жа выратавалі ад вернай смерці з імавернасцю два ў ступені дзвесце семдзясят шэсць тысяч супраць аднаго. Цалкам магчыма, нават з яшчэ меншай імавернасцю. Цяпер мы ляцім два ў ступені дваццаць пяць тысяч супраць аднаго. Як толькі мы будзем пэўныя наконт таго, што такое нармальны парадак рэчаў, мы яго адразу ж адновім. Дзякуй за ўвагу. Два ў ступені дваццаць тысяч супраць аднаго...

І голас сціх.

Фольксваген і Артур апынуліся ў ружовым пакойчыку.

Фольксваген аніяк не мог супакоіцца.

– Здурнець можна! Артуру, нас жа падабраў зоркалёт, які кіруецца рухавіком Бясконцай Неймавернасці. Фантастыка! Пра яго нават колісь чуткі хадзілі. Іх, вядома, на самым высокім узроўні абверглі, але ж, мусіць, такі рухавік таёмна канструявалі. Пабудаваць рухавік на неймавернай цязе! Гэта, я табе скажу... Артуру? Што такое?!

Артур штомоцы сіліўся зачыніць дзверы пакойчыка, але вушак быў дрэнна дапасаваны. І вось праз адтуліны ў пакойчык шчаміліся маленькія хцівыя ручкі з запэцканымі ў атрамант пальчыкамі, а знадворку роспачна гаманіла шмат чыхсьці танклявых галасоў.

Артур падняў вочы ўгору.

– Фольксвагене! – прамовіў ён. – Там, за дзвярыма, – шматтысячны натоўп малпаў, якія хочуць паразмаўляць з намі пра п'есу «Гамлет», якую яны напісалі.

Рухавік Бясконцай Неймавернасці (РБН) – новы цудоўны спосаб пераадольваць міжпланетныя адлегласці. Ён прызначаны для тых, хто не жадае ўблытвацца ў цягамотныя скачкі праз гіперпрасторы.

РБН адкрылі ў выніку шчаслівага збегу акалічнасцяў, і пасля даследчай групы на Дамогране гэты спосаб перасоўвання прыручыла і абкультурыла як змагла.

Калі ласка, кароткая гісторыя вынаходства РБН.

Прынцып вырабу невялікай колькасці канцавой імавернасці пры пасярэдніцтве простага зачэпкі лагічных ланцужкоў субмезонных мазгоў чмелязяўра-57 да атамнай друкаркі, апушчанага ў генератар броўнаўскага руху (напрыклад, у стары добры кубачак гарачай гарбаты) былі – ясная рэч – добра вивучаныя, і такія генератары ўжываліся для стварэння святочнага настрою на вечарынках. Напрыклад, яны маглі зрабіць так, каб усе малекулы ў бялізне якой-небудзь госціцы – згодна з Тэорыяй Нывызначанасці – адначасова адскокнулі на трыццаць сантыметраў убок.

Шмат выбітных фізікаў заяўляла, што падтрымліваць падобныя вынаходніцтвы – ганьба часткова таму, што падобныя працы спрыяюць далейшай дэградацыі навукі, але ў асноўным таму, што згаданых вышэй фізікаў на такія вечарынкi ніколі не клікалі.

Яшчэ адна рэч, якая раздражняла фізікаў, – гэта пастаянная няўдача, якая насцігала іх, калі яны канструявалі машыны, што можа стварыць поле бясконцай

імавернасці. Гэтае поле патрабуецца, каб шпурляць зоркалёт паміж самымі далёкаадлеглымі зоркамі на неймаверна-неверагодныя дыстанцыі. Урэшце, зацяўшыся ад няўдачы і злосці, навукоўцы афіцыйна абвясцілі, што існаванне такой машыны немагчымае ў прынцыпе.

І тут аднойчы адзін студэнт, якога пакінулі падмятаць падлогу фізічнай лабараторыі пасля нейкага на рэдкасць правальнага эксперыменту, злавіў сябе на думцы:

«Калі, – пачаў разважаць ён, – існаванне Рухавіка Бясконцай Неймавернасці немагчымае ў прынцыпе, тады – разважаючы лагічным чынам – яго стварэнне мае канцавую неверагоднасць. Стуль вынікае, што ўсё, што трэба зрабіць, каб гэтую неверагоднасць здабыць, – гэта падлічыць, наколькі ж яна неверагодная, загрузіць гэтую лічбу ў генератар Канцавой Неймавернасці, запарыць свежай гарбаты... і ўвамкнуць!»

Студэнт зрабіў гэтак і быў дужа здзіўлены, выветліўшы, што ў яго атрымалася з ніадкуль з нічога стварыць доўга шуканы Рухавік Бясконцай Неймавернасці.

Ягонае здзіўленне толькі павялічылася, калі пасля таго, як за гэтае вынаходніцтва Галактычная Акадэмія ўручыла студэнту звышпрэстыжную прэмію «За духоўнае браджэнне», яго лінчаваў натоўп раз'юшаных фізікаў, якія ўрэшце прызналі, што адзінае, чаго яны ўпраўду цярпець не ў стане, – гэта кемныя разумнікі і дапытлівыя самасуі.

Імаверна непрабіўная рубка «Залатога Сэрцайка» выглядала як у самым сярэднестатыстычным зоркалёце, за выняткам свайго ўзорнага глянец-парадку, што панаваў тут, – карабель жа быў абсалютна новы! З некаторых сядзенняў нават не паздымалі цэлафанавых чахлоў. Кабіна была ў асноўным белая, даўгаватая, памерамі з невялічкую кавярню. Не тое каб надта доўгая: дзве сценкі пакрысе выкрыўляліся ў паралельнай манеры, і ўсе куты кабіны былі абрысаваныя ў надзіва выгнутых формах. Праўду кажучы, пабудаваць звычайную даўгаватую трохвымерную кабіну было б куды прасцей і практычней, але тады ніхто б не заўважыў працы дызайнера. А вось жа гэтая кабіна выглядала дужа эрганамічна і страшэнна прасунута: з вялікімі тэлеэкранамі, што ўзвышаліся над кантрольнай панэллю, і з утопленымі ў насценных нішах панэлях навігацыі, і доўгім шэрагам камп’ютараў, якія выпіналіся з насценнай пукатасці. У адным куце сядзеў згорблены робат, чыя зіхоткая стальная галава бязвольна звісала паміж зіхоткіх сталёных ног. Ён таксама быў абсалютна новы, але нягледзячы на выдатна сканструяваны корпус і да бляску нашмараваныя дэталі, усё ў ягоным больш-менш чалавекападобным тулаве здавалася нейкім нягеглым, нібыта з дрэнна дастасаванымі адна да адной часткамі. Як напраўду, дык усе часткі пасавалі дасканала, але нешта ў ягонай паставе як бы казалася, што яны могуць дастасоўвацца лепей.

Зафод Біблброкс нервова хадзіў тут-сюд сходамі па двухпавярховай кабіне, кратаючы рукамі зіхоткае абсталюванне, і ўзрушана хіхікаў.

Трыліян села, згорбіўшыся сярод купы прыладаў, выразна чытаючы ўголос лічбы. Яе голас праз апавяшчальную сістэму насіўся па ўсім зоркалёце.

– Пяць супраць аднаго і неймавернасць падае... – сказала яна, – чатыры супраць аднаго... тры супраць аднаго... два... адзін... імаверны фактар адзін супраць аднаго... у нас нармальнасць, паўтараю, у нас нармальнасць.

Трыліян выключыла мікрафон, потым уключыла зноў – і дадала з лёгкай усмешкай: «Усе вашыя праблемы толькі ў вашай галаве. Калі ласка, разнявольцеся. Па вас хутка прыйдуць».

Зафод вызверыўся:

– Трыліян, ды хто яны такія?

Каб павярнуцца да яго тварам, Трыліян крутанулася на сваім крэсле. Пацепнула плячыма.

– Ды так, два хлопцы, якіх мы, здаецца, падабралі ў адкрытым космасе, – сказала яна. – Сектар ЭЭ7, Масіў Э-Альфа.

– Так, давай пацеш сябе прыемнай думкай, Трыліян, – выказаў незадаволенасць Зафод. – Ты, вядома, перакананая, што ў цяперашніх абставінах гэтак паводзіцца разумна. То бок, мы даем драпака, палова паліцыі Галактыкі дышае нам у патыліцу – а мы спыняемся, каб падабраць аўтаспыннікаў?! Малайчынка, Трыліян! Дзясятка за альтруізм і зухаватасць, але мінус мільён за дзіравую мазгаўню, ясна?

Ён нервова зашчоўкаў клавішамі на прыборнай дошцы. Пакуль Зафод не паспеў набраць што істотнае, Трыліян моўчкі адхіліла ягоную руку наўзбоч. Якая б рыса характару ні апаноўвала Зафода ў пэўны момант: гарачлівасць, сляпое выхваленне, пыха – ён пачынаў рухацца, як мядзьведзь, і мог хутка і лёгка ўзарваць

карабель пры дапамозе аднаго бязглуздага руху. Трыліян нават стала падазраваць, што галоўная прычына таго, што Зафоду заўсёды ўдавалася весці нагэтулькі насычанае і паспяховае жыццё, палягала ў тым, што ён ніколі не ўсведамляў сэнсу ніводнага свайго ўчынку.

– Зафодзе, – сказала яна стрымана, – яны без скафандраў луналі ў адкрытым космасе... Ты ж не хацеў бы, каб яны аддалі Богу душу, га?

– Ну, ведаеш... не хацеў. Прынамсі не такім чынам, але ж...

– «Не такім чынам»? А якім чынам ты хацеў, каб яны памёрлі, га? – Трыліян схіліла голаў набок.

– Ну, праз каторы час іх мог бы падабраць хто іншы...

– Праз секунду яны памерлі б!

– Калі б ты парупілася абдумаць праблему крыху даўжэй, яна бы знікла самохаць.

– Ты што, усцешыўся б, калі б яны памерлі?

– Ну, «усцешыўся» не зусім тое слова, але ж...

– Хопіць, – прамовіла Трыліян, паварочваючыся да прыборнай дошкі. – І ў любым разе, я іх не падбірала.

– Што значыць «не падбірала»? А хто падабраў?

– Зоркалёт падабраў.

– Чаго?!

– Карабель. Сам-адзін.

– Га?

– Калі мы ўключылі Рухавік Бясконцай Неймавернасці.

– Неверагодна!

– Э-э, Зафодзе, яшчэ як верагодна.

– Дык...

– Зафодзе, – прамовіла яна, ляпаючы яго па плячы. – Не бойся ты наконт прыбышоў! Яны проста парачка хлопцаў. Зараз пашлю па іх робата, і ён прывядзе іх сюды. Гэй, Марвіне!

Галава робата, які сядзеў скурчаны ў куце, здрыганулася, потым застыла зноў, аднак па каторым часе крыху загайдалася. Робат з цяжкасцю падняўся на ногі,

нібыта ён быў разоў у пяць цяжэйшы, чым ёсць насамрэч, і зрабіў тое, што які-небудзь старонні назіральнік, пэўна, палічыў бы за гераічныя высілкі дабрацца да процілеглай сценкі каюты. Цяпер робат стаяў перад Трыліян і, здавалася, глядзеў ёй праз левае плячо.

– Думаю, вам варта ведаць, што я ў глыбачэзнай дэпрэсіі, – сказаў робат. Яго нізкі голас патыхаў поўнай безнадзейнасцю.

– О, Божа літасцівы! – прамармытаў Зафод і плюнуўся ў фатэль.

– Новае заданне якраз адцягне тваю ўвагу ад цяжкіх роздумаў, – адказала Трыліян. У ейным голасе пракінулася ледзь прыкметная спагада.

– Скулля яе чым адцягнеш, – заняў Марвін. – У мяне неверагодна аб’ёмныя мазгі.

– Напрамілы Бог, Марвіне! – пачала пагражаць Трыліян.

– Добра, добра, – адказаў Марвін. – Што трэба зрабіць?

– Спусціцца да другога шлюзу і прывесці сюды двух прыбышоў.

Пасля мілісекунднай паўзы з дасканала падабранымі тэмбрам і інтанацыяй – адкрыта крыўдаваць тут сапраўды не было на што – Марвін змадэляваў сваю вялікую пагарду і агіду стасоўна ўсяго людскога роду:

– І гэта ўсё?

– Усё, – пацвердзіла Трыліян.

– Ідыёцкае заданне, – падсумаваў Марвін.

Зафод ажно падкінула з фатэля.

– Трыліян пляваць, ідыёцкі або інтэлектуальны гэты занятак! – выгукнуў ён. – Яна адно хоча, каб ты гэта зрабіў! Уцяў?

– Будзе зроблена, – бомкнуў Марвін, нібы вялікі паколаты звон. – Абавязкова.

– Выдатна... – амаль спакойна прамовіў Зафод. – Цудоўна... Дзякуй.

Марвін павярнуўся і падняў на Зафода свае пляскачкі трохкутнікі чырвоных вачэй.

Па неверагодным супадзенні ў адным з асобнікаў «Вялікай Галактычнай Энцыклапедыі», які праваліўся праз расколіну ў часе з тысячагадовай будучыні, рэкламны аддзел аб'яднання «Піксельмаш» акрэслены як «хеўра бязглуздых доўбняў, якіх першымі паставілі да сценкі, калі пачалася рэвалюцыя».

Ружовы пакойчык знік-выпарыўся, малпы-пісьменніцы адляцелі ў лепшае вымярэнне. Фольксваген і Артур апынуліся ў пагрузачным адсеку зоркалёта. Выглядаў ён шыкоўна.

– Слухай, карабель навуці, – зазначыў Фольксваген.

– Скуль ведаеш? – запытаў Артур. – У цябе што, у запасе ёсць яшчэ адна штучка-дручка для вымярэння ўзросту металу?

– Не, я проста падняў з падлогі гэты рэкламны буклет, поўны бязглуздых слоганаў у стылі «І Сусвет будзе тваім» і «Галактыка на далоні»... О, бачыш, я меў рацыю!

Фольксваген тыцнуў на адну са старонак і прадэманстраваў яе Артуру.

– Тут пішуць: «Рэвалюцыйнае вынаходства ў фізіцы неймавернага. Як толькі рухавік зоркалёта пераключаецца на рэжым Бясконцай Неймавернасці, ён праходзіць праз усе пункты Сусвету адначасова. Хай кіраўнікі звышдзяржаў зайздросцяць вам чорнай касмічнай зайздрасцю!..»

Потым Фольксваген дадаў:

– Гэтае «Залатое Сэрцайка» – сур'ёзная цацка!

Фольксваген заглыбіўся ў тэхнічныя характарыстыкі зоркалёта, а калі зрэдку вынырваў з іх, дык раззяўляў рот ад здзіўлення. Відавочна, за часы яго вымушанага гібення на Зямлі астратэхналогіі сягнулі новых даляглядаў.

Артур крыху паслухаў сябра, аднак, не зразумеўшы большасць з таго, пра што захоплена вяшчаў Фольксваген, перастаў слухаць, а стаў вандраваць пальцамі па шэрагу няўцягнутых клавій на клавіятуры. На крайняй панэлі ён, пацягнуўшыся, націснуў завабліва чырвоную

ліберальна настроеныя ланцугі перарвалі тое заўвагай: «Нашто сваркі і звадкі? Якая рацыя? Гары ўся Галактыка гарам!» Гэтыя ланцугі сталі забаўляць сябе тым, што заглыбіліся ў падрабязны аналіз малекулярнага складу люкаў і дзвярэй, а таксама нервовых клетак гуманойдаў. Потым на «біс» памералі ўзровень вылучэння вадароду ў кубічным парсеку, а пасля, ужо ўшчэнт знуджаныя, самохаць вымкнуліся. Калі робат павярнуўся, яго працяла дрыготка адчаю.

– Хадзем, – прабурчэў ён. – Мне загадалі завесці вас на капітанскі масток... І гэта мне, у якога мозг велічынёй з планеты, загадваюць суправаджаць людзей да мастка! «Робат самарэалізоўваецца», – скажаце вы? Скулля!

Ён павярнуўся і пайшоў у бок ненавіднага люка.

– Э-э... Выбачайце, а Ураду якой планеты належыць гэты зоркалёт? – спытаўся Фольксваген, ідучы за робатам.

Марвін абмінуў пытанне ўвагай.

– Асцярожней з гэтым люкам, – прамармытаў робат, – ён ізноў хоча адчыніцца. Я адчуваю хвалю самазадаволенасці, якая сыходзіць ад яго.

З ліслівым скавытаннем люк пакрысе зноў адчыніўся. Марвін пратупаў праз яго.

– Хадзем, – паўтарыў ён.

Іншыя пакрочылі за ім, тымчасам як люк, спакваля, з паслужлівым шчоўканнем і зумканнем, зачыніўся.

– Дзякуй табе, рэкламны аддзел вытворчага аб'яднання «Піксельмаш», – сказаў Марвін, стомлена і распачна валюхаючыся па зіхоткім латку калідора, што вышнураваўся перад ім. – «Давайце пабудуем робатаў з чалавечым характарам», – вішчалі яны. І вось, калі ласка, – выпрабавалі свае ідэі на мне. Я прататып асабістасці чалавека. А якой, дык адразу ж відаць, праўда?..

Фольксваген і Артур неяк няўцямна прамармыталі непераканаўчы пратэст.

– Ненавіджу люкі! – працягваў Марвін. Потым звярнуўся да парачкі сяброў:

– Я ж вас не прыгнятаю сваёй прысутнасцю?

– Дык урад якой планеты валодае... – пачаў быў Фольксваген ізноў.

– Ніякі Урад ніякай планеты гэтым зоркалётам не валодае! – раздражнёна адказаў робат. – Ён сагнаны.

– Сагнаны?!

– «Сагнаны?!», – перадражніў Фольксвагена Марвін.

– Кім? – настойваў Фольксваген.

– Зафодам Біблброксам.

З Фольксвагенам здарылася нешта дзіўнае. Прынамсі пяць адценняў ашаломленасці адначасова перакрывілі яго твар. Выдавала, што яго левая нага, якая ўзнялася была па-над зямлёю, мела праблемы з пошукам падлогі. Фольксваген вытарашчыўся на робата і намаганнямі цягліцаў паспрабаваў выבלытацца з усіх сваіх грымас.

– Зафодам Біблброксам? – перапытаўся ён, ледзьве варушачы вуснамі.

– Перапрашаю. Я, можа, кажу якія непрыстойнасці? – перапытаў Марвін, працягваючы валюхацца. – Ну, ужо выбачайце, што ўвогуле дыхаю ў вашай прысутнасці – хаця, наагул кажучы, я ніколі не дыхаю, таму я не разумею, чаму я гэтак сказаў... Божа мой, Божа, у мяне такая дэпрэсія! Вось яшчэ адзін самазакаханы люк. Гэтае жыццё... Хто вы такія, каб казаць мне пра жыццё?!

– Ды ніхто тут не кажа табе пра жыццё! – раздражнёна прамармытаў Артур. – Фольксвагене, ты як?

Фольксваген узорыўся на Артура.

– Робат толькі што сказаў «Зафод Біблброкс»? – перапытаў Фольксваген.

Кожны раз, калі Зафоду Біблброксу ўдавалася злавіць хвалю якой-небудзь субэфірнай радыёстанцыі, – а ён хацеў паслухаць навіны пра сябе, – моцнае бразгатанне джанк-музыкі напойвала адсекі «Залатога Сэрцайка». Кіраваць радыёпрымачом – той яшчэ галаўны боль. Шмат гадоў радыё наладжвалі, націскаючы кнопкі і круцячы ручкі. Потым тэхналогіі ўдасканаліліся: панэль зрабілі сэнсарнай. Сёння ж вам варта ўсяго толькі з надзеяй на лепшае памахаць рукой у неакрэсленым кірунку – і досыць. Гэта, ясная рэч, ашчаджае энергію цягліцаў, аднак адсюль вынікае, што калі вы маеце жаданне заставацца на адной хвалі, вам давядзецца – псіхуй-не псіхуй, – аднак, сядзець абсалютна нерухома.

Зафод паварушыў рукой – усталяваўся новы канал. Фастфуд-музыкі на ім было больш, аднак цяпер яна зрабілася адно фонам для навін.

Тэкст на гэтым канале бязлітасным чынам падладжвалі пад музычны рытм.

– ...Суб-эфірнае радыё вяшчае для вас дваццаць чатыры гадзіны на содні. Стоадсоткавая зона пакрыцця па Галактыцы, – загарлала радыё. – Скажам сваё шчырае, сардэчнае «прывітанне» ўсім разумным формам жыцця ў Сусвеце... А таксама ўсім астатнім адсталым. Любыя аўтсайдэры! Самы галоўны сакрэт поспеху – ляснуць каменем па камні... І, вядома, найгучнейшая навіна на сёння – сенсацыйнае выкраданне дзіва над

дзівамі, цуда над цудамі – эксперыментальнай мадэлі зоркалёта з Рухавіком Бясконцай Неймавернасці! Выкраданне здзейсненае нікім іншым як Прэзідэнтам Галактыкі Зафодам Біблброксам! І пытанне, над якім чухае патыліцу ўся-ўсенькая Галактыка: «Няўжо Вялікі Бібл нарэшце ўкляпаўся па самыя вушы ці ён выкруціцца зноў?» Так-так, той самы Зафод Біблброкс, які ўласнаручна вынайшаў Пангалактычны Мазгатрушч, колішні махляр і аферыст, мужчына, якога Зюзя Ангорская назвала ў сваіх мемуарах «сэкс-тытанікам», бо яго полавая моц саступае адно Саюз-Апалону Бельведэрскаму. Біблброкс, які перамагаў у «Еўрасабачанні» сем разоў, з лёгкасцю перасабачыўшы сваіх канкурэнтаў... Ці ёсць яму што сказаць у сваю абарону і апраўданне гэтым разам? На гэтае пытанне адказвае Зафодаў асабісты мазгазнаўца Зіг Мундфройд.

На імгненне, падчас галавакрутнай трэлі, музыка спынілася. У эфір уварваўся другі голас, напэўна, мундфройдаўскі. Ён зазначыў: «Такі так! У гэтым увесь наш кляйнэ Зафодзік, ферштэйн?...»

Але далей пачуць нічога не ўдалося, бо праз зону, у якой наладка радыёпрымача рэагуе на рухі, праляцеў электраловак. Зафод абярнуўся і, раз’ятраны, згледзеў Трыліян – аловак шпурнула менавіта яна.

– Э-э! Ты што творыш? – абурыўся Зафод.

Трыліян пагрукала пальцамі па экране, поўным нейкіх лічбаў.

– Я сёе-тое прыдумала, – адказала яна.

– І што, праз гэта трэба перарываць выпуск навінаў, які інфармуе пра мяне?

– Ты ўжо ведаеш пра сябе дастаткова.

– Мяне аблажылі з усіх бакоў. Трэба быць напегатове.

– Можа, пакінем тваё эга хоць на хвіліну ў спакоі? Ёсць важнейшыя справы.

– Калі тут ёсць хоць што, важнейшае за маё эга, я хачу, каб гэтае штосьці неадкладна злавілі і расстралялі. Зафод зноў зірнуў на яе і рассмяяўся.

– Слухай, – прамовіла яна, – тыя два хлопцы, якіх мы падабралі...

– Якія яшчэ два хлопцы?

– Якіх мы падабралі.

– А, тыя двое... – выдыхнуў Зафод Біблброкс.

– Падабралі мы іх у Сектары ЭЭ7, Масіве Э-Альфа...

– І? – вымавіў Зафод і міргнуў.

Трыліян ціха спытала:

– Табе гэта хоць што-небудзь кажа?

– Гмм, – прамычаў Зафод. – Сектар ЭЭ7, Масіў Э-Альфа... Сектар ЭЭ7, Масіў Э-Альфа...

– І?

–Э-э... А што азначае «Э»? – спытаў Зафод.

– Якое з іх?

– Ды любое!

Адна з праблемаў, якую зазнала Трыліян у сваіх стасунках з Зафодам, палягала ў тым, што было даволі цяжка адчуць розніцу паміж сітуацыямі, калі той:

а) проста ўдаваў тупалобага, каб ад яго адчапіліся;

б) знарок удаваў тупалобага, бо не хацеў пераймацца думаннем і жадаў, каб за яго падумаў нехта іншы;

в) удаваў жудасную тупалобасць, намагаючыся прыхаваць тое, што ён нічагуткі не цяміць, што адбываецца ў дадзены момант;

і ўрэшце

г) ён проста дэманстравалі ва ўсёй красе ўсю сваю адпрыродную і непапраўную тупалобасць.

Маючы рэпутацыю неверагодна мудрага чалавека, Зафод Біблброкс такім, ясная рэч, і быў, але толькі – у пэўныя, вельмі кароткія моманты. Гэты факт яго дужа трывожыў і, знакам тым, прымушаў дзейнічаць. Ён хацеў, каб яго персана бянтэжыла і сустрэча з ім ставіла людзей у тупік, а не выклікала пагарду і пачуццё паблажлівасці. Усе гэтыя прыведзеныя вышэй хітрыкі падаваліся Трыліян праўдзівай праявай тупалобасці, але ў яе больш не ставала моцы, каб спрацацца на гэты конт.

Каб палегчыць жыццё Зафоду, Трыліян, уздыхнуўшы, загрузіла зорную мапу на экран. А ў чым канкрэтна палягае прычына ягонага нежадання сцяміць, што тут да чаго, – неістотна.

– Вунь дзе, – паказала яна пальцам, – тут.

– А... Ну, так! – вымавіў Зафод.

– І?

– Што «і»? – перапытаў Зафод.

Адна палойка мозга Трыліян раўла на другую. Трыліян ціхутка прамовіла:

– Гэта той самы сектар, дзе мяне падабраў ты.

Ён глянуў на яе і потым зноў стаў пазіраць на экран.

– А, ну так, здурнець можна! – прамовіў ён. – Мы апынуліся ў самай сярэдзіне Туманнасці Конская Галава. Як жа ж мы тут апынуліся?! То бок, гэта ж галактычныя задворкі!

Трыліян абышла гэтую рэпліку ўвагай.

– Рухавік Бясконцай Неймавернасці, – сказала яна цярдліва. – Ты ж сам мне ўсё патлумачыў. Сам сказаў, што з ім ёсць верагоднасць наведаць асалютна любы пункт Сусвету.

– Але ж гэта хавайся ў бульбу якое супадзенне!

– Ну, так.

– Падабраць аўтаспынніка на тым самы месцы?! З усёй аграмаднасці Сусвету мы апынуліся ў тым самым месцы! Гэта, ведаеш, вельмі... Дык я хачу высветліць, як жа гэтак сталася. Гэй, камп'ютару!

Піксельмашаўскі карабельны камп'ютар, які кантраляваў і кіраваў кожнай частачкай зоркалёта, пераключыўся ў рэжым зваротнай сувязі.

– Здароўкі! – павітаўся ён бадзёрым голасам і адначасова выплюнуў маленечкі жмуток білетнай стужкі. На стужцы красаваўся надпіс: «Здароўкі!»

– Каб цябе! – вылаяўся Зафод Біблброкс. Ён зусім нядоўга паслугаваўся гэтым агрэгатам, але паспеў зненавідзець яго ўсім сэрцам.

Кампутар працягнуў размаўляць, нахабны і імпатны, нібыта ўпіхваў чарговаму кліенту найноўшы мыючы сродак:

– Я хачу, каб вы ведалі: якая б праблема вас ні да-
п'якла, я тут, каб дапамагчы.

– Божа літасцівы! – сказаў Зафод Біблброкс. –
Відаць, давядзецца палічыць у слупок.

– Ды калі ласка, – адказаў камп'ютар. Адначасова
ён выплёўваў надрукаваныя стэнаграмы сваіх выказ-
ванняў у сметніцу. – Абсалютна зразумелае жаданне.
Калі вы захочаце, дык...

– Завалі дынамік! – не вытрымаў Зафод Біблброкс і,
схапіўшы аловак, сеў побач з Трыліян.

– Добра-добра, – замармытаў камп'ютар пакрыўджа-
ным тонам і зноўку зачыніў свае маўленчыя каналы.

Зафод і Трыліян засяродзіліся на лічбах, якія ім
моўчкі пастаўляла на дысплэй навігацыйная сістэма
Рухавіка Бясконцай Неймавернасці.

– Ці можна вылічыць, – запытаў Зафод Біблброкс, –
чаму раўняліся іхнія шанцы выжыць?

– Так, гэта канстанта, – сказала Трыліян. – Адзін су-
праць дзвюх у ступені дзвесце семдзясят шэсць тысяч
сямсот дзевяць.

– Мушу канстатаваць – ім моцна пашэнціла. Гэтая
лічба – невялікае што.

– Згода.

– Але адносна таго, чым займаліся мы, калі «Зала-
тое Сэрцайка» падабрала іх?

Трыліян пагрукала па клавятуры. Камп'ютар
высвеціў адзін супраць дзвюх у ступені бясконцасць
мінус адзін. (Ірацыянальная лічба, якая мае ўмоўнае
значэнне адно ў фізіцы неверагоднага.)

– Малаваценька, – працягваў Зафод Біблброкс,
злёгка прысвіснуўшы.

– Ага, – пагадзілася Трыліян і гулліва глянула на яго.

– Гэтую вялікую таямніцу Неймавернага трэба яшчэ
патлумачыць. Бачу, неймавернасць разгулялася тут на-
поўніцу. І калі мы атрымалі такі мізэрны вынік, дык, пэў-
на, мусіла адбыцца нешта фантастычна неверагоднае.

Зафод Біблброкс нашкрэбаў колькі лічбаў, закрэсліў
іх, потым адшпурнуў аловак.

– Халера-венера, не падлічыць!

– Ну, і што далей?

Зафод Біблброкс у раздражненні сутыкнуў дзве свае галавы і заскрыгатаў зубамі.

– Добра, хай сабе, – раптам прамовіў ён справавым тонам. – Камп'ютару!

Галасавыя ланцугі вярнуліся да жыцця.

– Чагоські? Здароўкі! – сказалі яны і адразу ж выскачыла білетная стужка. – Мой клопат – зрабіць ваш дзень лепшым, прыгажэйшым, дасканалейшым...

– Ясна, добра. Завалі дынамік і палічы сёе-тое для мяне.

– Ды як рэпу згрызці, – загаманіў камп'ютар. – Вы хочаце прагноз імавернасці, які грунтуецца на...

– Ага, давай, падлічы імавернасць.

– Файна, – працягнуў камп'ютар. – Крыху цікавай інфармацыі: вам ніколі не прыходзіла да галавы, што людскія жыцці кіруюцца тэлефоннымі нумарамі?

На адным з твараў Зафода Біблбркса – а неўзабаве і на другім – з'явілася грымаса пакуты.

– Ты што, зусім з працэсараў з'ехаў?

– Пакуль не, але вы сам глузданецца, калі даведаецца, што...

У Трыліян заняло мову. Яна стала націскаць кнопкі на кібер-штурмане Рухавіка Неймавернасці.

– Тэлефоннымі нумарамі? – перапытала яна. – Гэтая агрэгаціна сказала «тэлефоннымі нумарамі»?

На экране высвеціліся лічбы.

Камп'ютар з ветлівасці зрабіў паўзу, але хутка прыпусціў ізноў:

– Я толькі хацеў сказаць...

– Не хаці! – парабіла яго Трыліян.

– Зірні, што гэта? – выгукнуў Зафод Біблброкс.

– Не ведаю, але тыя два прыбышы ўжо ідуць на капітанскі масток разам з нашым нікчэмным робатам... – адказала Трыліян. – Ці можам мы іх злавіць на якую-небудзь камеру?

- Марвін валачыўся па калідоры, працягваючы енкі:
- І, вядома, з левага боку яшчэ дыёды зашчымелі...
- Артур, ідучы побач, змрочна перапытаў:
- Што, праўда баліць?
 - Ага, – адказаў Марвін. – Я ж прасіў замяніць мяне, але ўсім напляваць.
 - Я цябе разумею.
- З вуснаў Фольксвагена зляцеў няўцямны свіст і зумканне.
- Касмічныя ўгоднікі! – ціхенька выгукнуў Фольксваген. – Зафод Біблброкс...
- Знянацку Марвін, спыніўшыся, выпрастаў руку.
- Вы ж, пэўна, ведаеце, што зараз адбудзецца?
 - Не, і што ж? – перапытаў Артур, які, вядома, не меў аніякага жадання таго ведаць.
 - Мы падышлі да яшчэ адных дзвярэй.
- Гэта былі рассоўныя дзверы-люк, якія вялі ў калідор. Марвін падазрона зірнуў на іх.
- І?.. Дык мы пойдзем праз іх ці што? – пацікавіўся Фольксваген, трацячы цяраплівасць.
 - «Пройдзем праз іх», – здзекліва пераняў Марвін голас Фольксвагена. – О, так! Гэта ж уваход на капітанскі масток... І мне загадалі даставіць вас сюды. Я ўвогуле не здзіўлюся, калі канваяванне станецца самым інтэлектуальна складаным заданнем для мяне за ўвесь сённяшні дзень.
- Пакрысе, з вялікай агідаю, ён наблізіўся да дзвярэй, усё роўна як нейкі паляўнічы, што пільнуе сваю ахвяру. Дзверы імкліва расунуліся.

– Дзякуй вам, – казалі дзверы, – за тое, што зрабілі звычайныя дзверы вельмі шчаслівымі.

У металёвай грудзіне Марвіна ўсё заклекатала.

– Здурнець можна! – жалобным рэчытатывам прамовіў Марвін. – Толькі ты пачынаеш думаць, што горш ужо няма куды, як раптам робіцца яшчэ паганей.

З апошніх намаганняў ён прапхнуўся праз дзверы, пакідаючы Фольксвагена і Артура пазіраць адзін на аднаго і пацепваць плячыма. Яны пачулі Марвінаў голас, які сыходзіў з наступнага памяшкання:

– Вось, калі ласка, прыбышы з космасу, – сказаў ён. – Дык як вам лепей: каб я сеў у кут і заіржавеў там, ці застаўся на месцы і пакрысе разваліўся стоячы?

– Ага, Марвіне, давай іх сюды, – пачуўся голас некага яшчэ.

Артур глянуў на Фольксвагена і са здзіўленнем заўважыў, што той усміхаецца.

– А чаго ты?..

– Ціху! – сыкнуў на яго Фольксваген. – Заходзь.

І прайшоў на капітанскі масток.

Артур, знерваваны, паследваў за ім. Ягонаму здзіўленню не было межаў, калі ён убачыў чалавека, які гойдаўся на крэсле, паклаўшы ногі на кантрольную дошку, і чысціў зубы сваёй правай галавы левай рукой. Правая галава, здавалася, заглыбілася ў свае справы, але левая ашчэрылася шырока, разняволена, бестурботна. Колькасць рэчаў, якіх не магло быць у прынцыпе, – зашкальвала. Артур адчуў, што яго сквіца ўдарылася ў грудзі.

Тады той дзіўны чалавек лена хітнуў Фольксвагену і з манернай абыякавасцю вымавіў:

– Фольксвагене, прывітанкі, як сам? Малайчынка, што заскочыў у госці.

Фольксваген не завініўся і гэтаксама манерна вымавіў:

– Зафодзік! Касмічна рады бачыць, выглядваеш на пяць зорчак, дадатковая рука табе фантастычна

пасуе. А ад твайго новага скрадзенага зоркалёта воч не адвесці!

Артур стаяў як мыла з'еўшы.

– Ты хочаш сказаць, што ведаеш яго? – запытаўся ён, тыцнуўшы пальцам у кірунку Зафода.

– Ці ведаю яго я?! – выгукнуў у адказ Фольксваген. – Ды ён жа... – тут яго голас перасекся, бо ён падумаў, што варта пачаць знаёмства з іншага канца.

– Зафодзік, гэта мой сябар Артур Дэнт, – прамовіў ён. – Я выратаваў яму жыццё, калі зносілі ягоную планету.

– Ясна, ясна, – адгукнуўся Зафод. – Салют, Артуру! Рады, што ты паспеў даць драпака.

Яго правая галава азірнулася, кінула «Добры дзень» і адварнулася ў бок, каб да схочу пакалупацца ў зубах.

Фольксваген працягваў:

– Артуру, пазнаёмся: гэта мой стрыечны швагер Зафод Бібл...

– Мы знаёмыя, – перарваў Фольксвагена Артур.

Калі вы ляціце па шашы ды элегантнымі манеўрамі абмінаеце колькі ціхаходаў (і пачуваецца пры гэтым усцешана і самазадаволеная) і нечакана пасля чацвёртай хуткасці пераключаецца на першую замест трэцяй, дык у гэты момант вы маеце магчымасць бачыць, як ваш рухавік выскаквае з капота і як вас самога магутным штуршком шпурляе з сядзення прэч, – нешта падобнае адбылося і з Фольксвагенам Гольфам, якога гэтаксама знянацку выбіла з раўнавагі Артурава рэпліка.

– Што ты сказаў?!

– Я сказаў, што мы знаёмыя.

Зафод Біблброкс адразу састроіў дурню.

– А, праўда? Знаёмыя? Дык...

Ён закусіў губу за дзясну.

Фольксваген абярнуўся да Артура – яго вочы ярасна палалі. Ён адчуў, што зноў апынуўся на Зямлі, дзе па другім разе вымушаны няньчыцца з гэтым першабытным невукам, які абазнаны ў галактычных справунках

столькі, колькі камар з Ілфардскіх ставой ведае пра жыццё ў Пекіне.

– Што значыць, вы знаёмыя?! – ускінуўся на Артура Фольксваген. – Гэта ж Зафод Біблброкс з Бэтэльгей-зэ-5, разумееш, а не Піт Бірулькін з Дубліна.

– Ды пляваць, адкуль ён, – холадна прамовіў Артур. – Мы знаёмыя і сустракаліся. Ці ж не, Зафодзе Біблброксе? Ці мне лепей клікаць цябе Філам?

– Чаго?! – выкрыкнуў Фольксваген.

– Нагадай мне, калі ласка, – папрасіў Зафод Біблброкс, – а то ў мяне дрэнная памяць на расы.

– Сустрэліся мы на вечарынцы... – працягваў Артур.

– Ды не можа быць, – запырэчыў Зафод Біблброкс.

– Артура, адчапіся ты ад яго! – ціснуў Фольксваген.

Аднак Артура было не спыніць, не стрымаць.

– На вечарынцы, паўгода таму. На Зямлі... У Англіі.

Зафод Біблброкс паківаў галавой, усміхнуўшыся і зрабіўшы вусны вярочкай.

– У Лондане, – гнуў на свой капыл Артур. – раён Айлінгтан.

– А-а! – вымавіў Зафод, збянтэжана перасмыкнуўшыся. – На той вечарынцы!

Выгляд у Фольксвагена быў досыць варты жалю. Ён пераводзіў позірк з Артура на Зафода.

– Чаго?! – перапытаў Фольксваген. – Толькі не кажы мне, што ты таксама бавіўся на гэтай нікчэмнай планетцы!

– Вядома ж не, – хуценька вымавіў Зафод Біблброкс. – Ну, можа, скокнуў на пару гадзінак, па дарозе кудысьці там...

– А я там на пятнаццаць гадоў захрас!...

– Ну, далібог, я быў не ў курсе...

– Але ты што там рабіў?

– Швэндаўся, сёе-тое...

– Ён пралез на чужую пагулянку і сапсаваў вечарынку-маскарад, – злосці поўныя косці прамовіў Артур, – раздурэўся і ўсё пайшло дагары нагамі...

– Дык на Зямлі і без Зафодзіка такія штукі адпальвалі спрэс і штодня, – уставіў Фольксваген.

– ...На гэтай вечарынцы, – працягваў Артур, – была адна дзеўчына... Хаця якая цяпер розніца!.. Усё роўна ўвесь наш шарык пайшоў з дымам, дык што цяпер...

– Зямля ды Зямля! Колькі можна распавядаць казаную казку пра адну недарэчную планету? – заўважыў Фольксваген. – І як тую дзеўчыну звалі?

– Ат, няважна... Добра, згодны, паводзіўся я з ёю не найлепшым чынам. Але стараўся, увесь вечар. Далібог, дзеўчына што трэба: прыгожая, абаяльная, страшэнна разумная... Нарэшце на нейкі момант я здолеў прыцягнуць яе ўвагу і пачаў быў нават нешта распавядаць, але тут на нас наляцеў гэты твой таварыш і сказаў: «Салют, красуня! Што, гэты гіцаль – люты зануда? Дык, можа, пераклучышся на мяне – я прыляцеў з іншай планеты». І больш я яе не бачыў.

– Гэта быў Зафод? – выгукнуў Фольксваген.

– Так, – сказаў Артур, зіркаючы на Зафода і намагаючыся не выглядаць няўдахам. – Але тады ў яго было толькі дзве рукі і ўсяго адна галава, і называў ён сябе Філам, і я...

– ...І ты мусіш прызнацца, што ён сапраўды прыляцеў з іншай планеты, – прамовіла Трыліян, падышоўшы да іх з іншага боку капітанскага мастка.

Яна адарыла Артура прыязнай усмешкай, якая прыпчатала яго да зямлі, не раўнуючы як тона цаглін. Потым Трыліян зноў занялася кіраваннем зоркалёта.

На некаторы час запанавала ціша, і тут з разварушаных мазгавых звільін Артура на свет божы выцерабілася:

– Трыліян Макмілан? – вымавіў ён. – А ты што тут робіш?

– Тое, што і ты, – адказала яна. – Я прагаласавала, і мяне падабралі. Апроч таго, куды можна прыткнуцца выпускніцы з дыпламам па матэматыцы і яшчэ адным па астрафізіцы? Выбар быў просты: пачаць свой тыдзень на зоркалёце або ў чарзе па грашовую дапамо-

гу для беспрацоўных у цэнтры занятасці насельніцтва.

– Бясконцаць мінус адзін, – прамармытаў камп'ютар. – Поўная сума неймавернасцяў.

Зафод Біблброкс азірнуўся, потым глянуў на Фольксвагена, на Артура і ўрэшце – на Трыліян.

– Трыліян, – вымавіў ён. – Дык што, усякія такія выбрыкі адбывацьмуцца кожны раз, што мы будзем уключаць рухавік Бясконцай Немагчымасці?

– Баюся, гэта цалкам імаверна, – адказала Трыліян.

«Залатое Сэрцайка» бязгучна ляцела праз касмічную цемру – цяпер на старой добрай фатоннай цязе. Чатыром сябрам экіпажу было непамысна, бо яны адчувалі, што разам іх звёў не акт свабоднай волі ці якое банальнае супадзенне, а хутчэй нейкае кур’ёзнае вычварэнне фізічных законаў – нібыта нехта паспрабаваў давесці, што стасункі паміж людзьмі падпарадкоўваюцца тым самым законам, якія кіруюць адносінамі між атамамі і малекуламі.

Калі на салон карабля спусцілася штучная ноч, дык кожны з сяброў экіпажу быў рады зашыцца ў асобнай каюце, каб сабрацца з думкамі і даць усім падзеям годныя тлумачэнні.

Трыліян не спала. Яна сядзела на канапе і пазірала на маленькую клетку, у якой варушыліся дзве белыя мышы – яе апошняя сувязь з планетай Зямля. Трыліян дамаглася таго, каб Зафод Біблброкс дазволіў узяць іх з сабою на зоркалёт. Яна, можа, ад пачатку і не мела намераў вяртацца на Зямлю, аднак яе моцна засмуціла ўласная абыякавасць да сумнай навіны. Катастрофа падавалася такой далёкай і нерэальнай, ажно ніякія думкі не ішлі Трыліян да галавы. Яна пазірала, як мышы варушацца ў клетцы ды скачуць шалёным галопам па пластыкавым коле, пакуль гэтае відовішча не захапіла яе цалкам. Раптам яна адхіснулася і вярнулася на капітанскі масток, каб пабачыць дробныя зіхоткія зічкі і рыскі. Іх пакідаў за сабою карабель, рухаючы-

ся праз касмічную бездань. Трыліян пашкадавала, што не можа здагадацца, аб чым гэта яна стараецца не думаць.

Зафод Біблброкс не спаў. Яму таксама зрабілася прыкра, што ён не ведае, аб чым ён гэта сам сабе забараняе думаць. Колькі Зафод Біблброкс сябе памятаў, ён заўсёды пакутаваў ад невыразнага, абрыдлівага адчування, што частка яго самога знаходзіцца не з ім. Большасць часу ён даваў гэтаму адчуванню рады: запіхваў дакучлівую думку куды падалей ці проста стараўся на яе не зважаць, але нечаканае і невытлумачальнае з'яўленне Фольксвагена Гольфа і Артура Дэнта вярнула тое адчуванне зноў. Чамусьці яму падалося, што гэтая падзея ёсць часткай галаваломкі, якую ён не ў стане бачыць цалкам.

Фольксваген Гольф не спаў. Ён быў надта ўзрушаны думкай пра вяртанне ў шэрагі дзейных аўтаспыннікаў. Якраз тады, калі надзеі амаль не засталася – пятнаццаць гадоў фактычна турэмнага зняволення скончыліся. Сумеснае непрацяглае падарожжа з Зафодам Біблброксам абыццалася стацца бліскучай прыгодай, аднак ва ўсім гэтым спатканні са стрыечным шваграм нешта Фольксвагену муляла і прымушала заставацца напегатове. Навіна пра тое, што Зафод Біблброкс зрабіўся Прэзідэнтам Галактыкі, Фольксвагена проста агаломшыла. Тое самае можна сказаць пра аповед пра Зафодавы спосаб пакінуць займаную пасаду. Але што насамрэч хавалася за гэтым спектаклем? Пытацца пра гэта самога Прэзідэнта Галактыкі рацыі няма: падаецца, ён сам, творачы што-кольвек, проста шукае гузаў на лоб. Ого, гэты Прэзідэнт Галактыкі – абавязкова штуку адпаліць! На ўсе жыццёвыя перашкоды Зафод Біблброкс налятаў з мяшанкай выкшталцонай таленавітасці і шчырага галавацяпства, і часцяком было цяжка адрозніць першае ад другога.

Артур спаў: ён вельмі стаміўся.

У дзверы Зафода Біблбркса нехта пагрукаў. Дзверы адсунуліся.

– Зафодзе?

– Ага?

У авале святла абмалявалася постаць Трыліян.

– Здаецца, мы толькі што знайшлі тое, што шукалі.

– Што, праўда?!

Фольксвагену звесці вочы не ўдалося. У куце ягонай каюты прымайстраваўся маленькі камп'ютар з клавіятурай. Фольксваген сеў да яго і паспрабаваў укладзі артыкул пра воганаў для «Падарожнай кніжкі», але не здолеў адшукаць трапных шпілек і скласці ніводнага з'едлівага пасажу, а таму кінуў гэты занятак і, ухутаўшыся ў халат, пайшоў на шпацыр да мастка.

Пабачыўшы там дзве постаці, якія ўсхвалявана вывучалі нешта, схіліўшыся над прыборнай дошкай, Фольксваген здзівіўся.

– Бачыш? Карабель хутка трапіць на арбіту, – казала Трыліян. – Тут нейкая планета. На тых самых каардынатах, якія ты і прадказаў.

Зафод Біблбркс пачуў шум і падняў вочы ўгору.

– Фольксвагене! – сыкнуў ён. – Хадзі сюды – зірні.

Фольксваген падышоў і зірнуў. На экране зіхцеў шэраг лічбаў.

– Пазнаеш гэтыя галактычныя каардынаты? – запытаў Зафод Біблбркс.

– Не.

– Я дам табе падказку... Гэй, камп'ютару!

– Здароўкі, мальцы! – імпэтна адгукнуўся камп'ютар. – Пажондная кампанія тут збіраецца, як я пагляджу...

– Завалі дынамік і пакажы выгляд за бортам! – сказаў Зафод.

Святло на капітанскім мастку патухла. Экраны зазіхцелі, і іх святло адбілася ў чатырох парах вачэй, якія выглядалі неба звонку.

Але на экранах была абсалютная чарната.

– Пазнаеш? – прашаптаў Зафод.

Фольксваген насупіўся.

– Ды не... – адказаў ён.

– Што бачыш?

– Нічога.

– Пазнаеш?

– Ты ўвогуле пра што?!

– Мы ў Туманнасці Конская Галава. Адна аграмадная хмара цемрадзі.

– І пра ўсё гэта я мушу даведацца з абсалютна пустога экрана?

– Адзінае месца, дзе ў Галактыцы можна ўбачыць абсалютна цёмны экран, – гэта самае сэрца цёмнай туманнасці.

– Цудоўна, – адгукнуўся Фольксваген.

Зафод Біблброкс рассмяяўся. Выдавала на тое, што ён быў чымсьці моцна, амаль па-дзіцячы ўсхваляваны:

– А-ёй, гэта ж страх як выдатна, а не проста цудоўна!

– Дык чаму захраснуць у цёмнай хмары – незямны кайф і мроя над мроямі? – пацікавіўся Фольксваген.

– А што ты чакаў тут знайсці? – налягаў Зафод Біблброкс.

– Ды нічога.

– І ні зорак, ні планет?

– Не, нічога.

– Гэй, камп'ютару! – крыкнуў Зафод Біблброкс. – Пярні вугал агляду на сто восемдзясят градусаў і пры гэтым ні гуку!

Спыраша падалося, што нічога не змянілася, але потым на краёчку вялізнага экрана бліснула зыркае святло. Па экране прапаўзла чырвоная зорка велічынёю з

талерку, а за ёй другая – была тое сонечная сістэма з падвойнымі сонцамі. Пасля з'явіўся вялізны месяц, абрэзаны палямі экрана – ён адкінуў чырвоны цень на чарнільную цемру, – начны бок планеты.

– Я знайшоў яе! – закрычаў Зафод Біблброкс, грукаючы кулаком па корпусе прыборнай дошкі. – Я знайшоў яе! Збянтэжаны, Фольксваген утаропіўся ў швагра.

– Што знайшоў?

– Планету... – загаманіў Зафод Біблброкс. – Самую неверагодную планету за ўсю гісторыю космасу!

Вынятак з «Падарожнай кніжкі для аматараў Галактычнага аўтаспыну», старонка 634784, раздзел 5А. Назва артыкула – «Магратэя»:

«Некалі, у сутонні старадаўніх часоў, у вялікія векапомныя дні былой Галактычнай Імперыі, жыццё было бурлівае, заможнае і збольшага не абкладзенае падаткамі. Магутныя зоркалёты аралі касмічныя прасторы між экзатычных сонцаў, шукаючы ў далёкасяжных абшарах Галактыкі прыгодаў і ўзнагарод. У тыя дні дух быў бадзёры, працэнты па дэпазітах – высокія, мужчыны былі сапраўднымі мужчынамі, жанчыны – сапраўднымі жанчынамі, а маленькія футравыя істоты з Альфа-Цэнтаўры адпаведна – сапраўднымі маленькімі футравымі істотамі з Альфа-Цэнтаўры. Усе як адзін адважна сустракалі небяспеку тварам да твару, усім пагалоўна быў уласцівы нечуваны гераізм, і ў адзін пагодны дзень абсалютна ўсе даастануць без ваганняў і дакораў сумлення сталі мазаць масла проста на хлеб. Менавіта гэтак паўстала-выкавалася велічная Імперыя.

Вядома: шмат хто з людзей зрабіўся фантастычна багаты, але гэтае назапашванне капіталу было абсалютна натуральнай з'явай, якой не варта саромецца, бо горкіх бедакоў не існавала – прынамсі сярод вартых узгадаў асоб. Аднак жыццё ўсіх паспяховых бізнэсоўцаў і купцоў няўхільным парадкам пакрысе зрабілася нуднаватым і раздражняльным. Увесь цяжар за гэтую ну-

ду багатыры ўскладалі на краявіды і клімат родных планет. Цяпер нічога не прыносіла ім задавальнення: то надвор'е адвячоркам нейкае не лагоднае, то дзень доўжыцца на паўтары гадзіны больш, чым трэба, то мора падчас заходу сонца няправільнага ружовага колеру...

Гэтак паўсталі перадумовы для ўзнікнення новага віду індустрыі: элітнай планетабудовы на заказ. Калыскай элітнай планетабудовы зрабілася Магратэя. Тут, на Магратэі, каб стварыць планеты чыёйсьці мрой, гіперкасмічная інжынерыя высмоктвала матэрыю з белых дзіраку касмічным вакууме. І выштукоўвала планеты з золата. Рабіла плацінавыя планеты, гумовыя планеты з частымі землятрусамі, – усё было старанна выбудоўвана з мэтай задаволіць усё новыя і новыя прыхамаці самых заможных людзей Галактыкі.

Індустрыя элітнай планетабудовы квітнела, ажно па невялікім часе Магратэя сама зрабілася найзаможнейшай планетай усіх часоў, пакуль рэшта Галактыкі, даведзеная планетабудаўнікамі да торбы, ужо трэсла латкамі.

І тады сістэма ляснула: Імперыя развалілася, і панурая моўча апанавала мільярдамі галодных планет. Моўчу перарываў толькі рып асадак шкаляроў, якія ўначы карпелі над сваімі дапытлівымі рэферацікамі па ацэнцы планавай планетэканоміі.

Сама ж Магратэя знікла, і памяць пра яе хутка перасялілася ў сутонлівы лес легендаў. У нашыя высокакультурныя, асвечаныя дні, ясная рэч, абсалютна ніхто не верыць ў яе існаванне».

Артур прачнуўся ад таго, што нехта спрачаўся ўголас. Ён вирушыў да капітанскага мастка. Там размахваў рукамі Фольксваген.

– Зафодзя, ты псіх, – казаў ён. – Магратэя – плёткі старой цёткі. Аб ёй бацькі баяць сыночкам і дачушкам перад сном, каб іхнія малыя выраслі эканамістамі. Гэта, гэта...

– ...Планета, у чыю арбіту мы зараз трапілі, – настойваў Зафод Біблброкс.

– Слухай, можа, асабіста ты і трапіў у ейную арбіту, – парыраваў Фольксваген, – але наш карабель...

– Гэй, камп'ютару! – крыкнуў Зафод Біблброкс.

– Ой, толькі не ён...

– Здароўкі, мальцы! Гаворыць Эдзі, ваш бартавы камп'ютар. Я ў добрай форме і гуморы, і калі вы парупіцеся выпусціць супраць мяне на рынг якую-небудзь свежую праграму, дык я буду рады павыбіваць ёй усе біты.

Артур запытальна глянуў на прысутную тут Трыліян. Яна на мігах запрасіла далучыцца да іх, але загадала зрабіць гэта моўчкі.

– Гэй, камп'ютару! – паўтарыў Зафод Біблброкс. – Скажы нам нашыя каардынаты.

– Ды няма базару, мальцы, – прамармытаў камп'ютар. – У гэтую самую хвілю мы ляцім па арбіце і знаходзімся на вышыні пяцьсот кіламетраў над легендарнай планетай Магратэяй.

– Балбатаць што на рот лезе можа ўсякі! – запырэчыў Фольксваген. – Я б не даверыў гэтаму кампу нават вагу маю зважыць!

– Ды як рэпу грызці – для вас усё што заўгодна, – імпэтна забалбатаў камп’ютар, працягваючы выплёўваць білетную стужку. – Калі трэба, дык у дадатак з дакладнасцю да адной мільённай я вызначу псіхалагічныя праблемы вашай асобы.

Але тут улезла ў гутарку Трыліян:

– Зафодзе, мы ў любы момант можам трапіць на светлы бок планеты, – сказала яна. – Як бы яна ні называлася...

– Што ты хочаш сказаць?! Гэта і будзе тая самая планета, пра якую я і казаў!

– Так, згода, гэта планета. Я ні з кім не хачу спрачацца – адно хіба мушу заўважыць, што не адрозню Магратэю ад любога іншага кавалка халоднай скалы. Проста хутка світанак.

– Добра, добра, – прамармытаў Зафод Біблброкс. – Давай прынамсі паглядзім на хараво. Камп’ютару!

– Здароўкі! Што я магу...

– ...Ты можаш заваліць дынамік і яшчэ раз паказаць нам планету.

Цёмная безаблічная груда зноў запоўніла экран – пад імі бегла паверхня планеты. Якую хвілю яны моўчкі сузіралі яе, тым часам як Зафод Біблброкс ад хвалявання не знаходзіў сабе месца.

– Мы пакідаем начны бок планеты, – хутка вымавіў ён.

Пад імі ўсё круціцца планета.

– Да паверхні цяпер пяцьсот кіламетраў, – працягваў Зафод Біблброкс.

Ён зноў спрабаваў аднавіць урачыстае пачуццё, якое, на яго думку, павінна было выклікаць гэтае імгненне. Магратэя! Яго падсцягнула скептычная грываса Фольксвагена. Магратэя!

– Праз лічаныя секунды мы павінны ўбачыць... Гляньце! – выгукнуў Зафод Біблброкс.

І гэты момант настаў. Нават абцёрханы галактычнымі пералётамі дасведчаны аўтаспыннік не здолеў бы стрымаць свайго захаплення ад гэтага велічнага відовішча – усходу сонца, убачанага з арбіты. А тут жа ў дадатак разгортваўся ўсход двух сонцаў – адзін з найяскравейшых цудаў Галактыкі.

Суцэльную чэрань знянацку працяла сляпучае святло. Набрыняўшы, павялічыўшыся ў памерах, яно пырнула ва ўсе бакі тонкімі, падобнымі да сярпа, лёзамі. Праз лічаныя секунды з’явіліся два сонцы, два светлавых агмені, што апалілі белымі языкамі чорныя берагі далягляду. Пад імі ў празрыстай атмасферы няўмольнымі дзідамі акрэсліліся шматкаляровыя лініі.

– Бач – дзянніца! – стаіўшы дыханне, прамовіў Зафод Білброкс. – Сонцы-блізнюкі, Ярыла і Яморда.

– Ці якія іншыя сонцы-блізнюкі... – прабурчэў Фольксваген.

– Не, гэта Ярыла і Яморда! – упарціўся Зафод Білброкс.

Сонцы выбліснулі ў касмічнай прасторы, і царкоўная музыка ў нізкіх рэгістрах напаіла паветра капітанскага мастка. Гэта кплівым тонам нешта перапяваў Марвін – ягоная нелюбоў да людскога роду проста не ведала межаў.

Назіраючы за грандыёзным светлавым відовішчам, што разыгрывалася перад імі, Фольксваген проста палаў ад узрушэння, але толькі ад самога выгляду дзіўнай, невядомай яму планеты. Яго крыху раздражняла, што Зафод Білброкс дзеля нейкіх сваіх мэтаў дастаў на свет божы і ўскідваў усім на вочы гэтую вартую смеху байку. Гісторыя пра Магратэю падавалася Фольксвагену здзяцінелай лухтой. Хіба ж не дастаткова захапляцца харствам пекнага саду і адначасова не прымушаць сябе верыць, што ў ім жывуць чароўныя феі?

Артур увогуле не ўцяў, да чаго тут усе гэтыя магратэянскія сагі. Ён падышоў да Трыліян і спытаў яе, аб чым гаворка.

– Я адно ведаю, што казаў на гэты конт Зафод, – прашаптала яна. – Іхняя Магратэя – такая сабе сівая легенда, у якую цяпер ніхто не верыць. Як Атлантыда на Зямлі. Хіба іхняя легенда кажа, што на Магратэі людзі будавалі планеты.

Гледзячы на экран, Артур міргнуў, адчуўшы, што яму чагосьці страшэнна бракуе. І раптам ён уцяміў, чаго менавіта.

– А на гэтым зоркалёце ёсць гарбата?

Калі «Залатое Сэрцайка» пранеслася па сваёй арбітальнай траекторыі, воку адкрылася яшчэ больш планетных абсягаў. Сонцы цяпер высока стаялі ў чорным небе – піратэхніка ўсходу ўжо адстралялася, і пры звычайным дзённым святле паверхня планеты выявілася панурай і брыдкай. Шэрай, запыленай, з невыразнымі контурамі рэльефу. Усё выглядала змярцвела і вусцішна, нібы ў якім склепе.

Час ад часу на даляглядзе вымалёўваліся інтрыгоўныя абрысы: цясніны, можа быць, горы ці нават гарады, але калі зоркалёт набліжаўся, лініі дрыгацелі, рабіліся невыразнымі, і потым усё акрэсленае знікала. Рэльеф планеты размыўся ад часу, ад павольнага руху млявага разрэджанага паветра, што слалася па паверхні стагоддзе за стагоддзе.

Відавочна гэта была старая, вельмі старая планета.

Назіраючы, як пад імі бяжыць шэры краявід, Фольксвагена кальнула сумненне. Неабдымнасць часу ўстурбавала яго, ён адчуў ягоную прысутнасць. Адкашляўшыся, ён сказаў:

– Нават робячы дапушчэнне, што гэтая планета – Магратэя...

– Гэта і ёсць Магратэя!

– ...А гэта не Магратэя, – працягваў Фольксваген. – Нават дапускаючы, што гэта Магратэя, што ты тут забуй? Тут жа нічагусенькі няма!

– На паверхні – няма, – стаяў на сваім Зафод Білбрэкс.

– Хай сабе, давай дапусцім, што там, у глыбінях, сапраўды нешта ды ёсцака. Але ж, я спадзяюся, ты тут зусім не дзеля археалагічных раскопак? Дык што табе тут трэба?

Адна галава Зафода Біблброкса зірнула ўбок. Другая галава таксама зірнула ўбок, каб пабачыць, на што касавурыцца першая, але там асабліва не было на што глядзець.

– Ну, прычын, чаму я заляцеў сюды, некалькі, – бестурботна адказаў Зафод Біблброкс. – Часткова таму, што мне цікава, часткова таму, што я шукаю прыгодаў і гуза на лоб, але ў асноўным мой учынак моцна замешаны на славалюбстве і грошалюбстве.

Фольксваген зірнуў на яго строга. Ён ніяк не мог пазбыцца моцнага ўражання, што сам Зафод не мае ані найменшага паняцця, чаму ён сюды прыляцеў.

– Ведаеш, не даспадобы мне гэтая планета, – з трымценнем у голасе прамовіла Трыліян.

– Ат, не бяры да галавы, – пачаў супакойваць Зафод Біблброкс. – Маючы палову скарбаў былой Галактычнай Імперыі, Магратэя можа дазволіць сабе выглядаць крыху неахайна.

«Вярзе абы-што, – сказаў самому сабе Фольксваген. – Нават дапускаючы, што гэта калыска старадаўняй цывілізацыі, якая цяпер ператварылася ў попел, нават дапускаючы вялікую колькасць надзвычайнеймаверных рэчаў, усё роўна быць таго не можа, каб купа каштоўных скарбаў захавалася тут хоць у якой форме і не страціла сваёй каштоўнасці і цяпер».

Ён пацепнуў плячыма:

– Я ўпэўнены, што гэта мёртвая планета і толькі таго.

– Невядомасць мяне проста поедам есць, – паскардзіўся Артур.

Пасля ранішняга зараду бадзёрасці розум Артура пачаў ачомвацца і ачуньваць ад кантузіі, якую пакінуў па сабе ўчорашні дзень.

Артур натрапіў на піксельмашаўскі аўтамат, які выкінуў пластыкавы кубачак. Кубачак запоўніла вадкасць, якая амаль цалкам, – але ж нельга сказаць, што на ўсе сто адсоткаў, – была непадобная да гарбаты.

«Стравамат» працуе па вельмі цікавым прынцеце. Калі націскаюць кнопку «Пітво», агрэгат робіць імгненны, але скрупулёзны аналіз гастронамічных упадабанняў таго, хто націскае, а таксама спектраскапічны аналіз абмену яго рэчываў. Пасля пасылае лёгкі спробавы сігнал па нервовых ланцугах, што вядуць да цэнтраў смаку ў мазгу таго, хто націснуў, – з мэтай вывучыць, як той сігнал прыме мозг. Аднак ніхто дакладна не скеміў, чаму «Стравамат» робіць гэтакія складаныя аперацыі, паколькі ён з упартай нязменнасцю наліваў сваім кліентам поўны кубачак адной і той жа вадкасці, якая амаль цалкам, – але ж нельга сказаць, што на ўсе сто адсоткаў, – была непадобная да гарбаты. «Стравамат» быў зроблены вытворчым аб'яднаннем усегалактычнага значэння «Піксельмаш», чыё аддзяленне па працы са скаргамі кліентаў захапіла цяпер пераважную большасць сушы трох першых планет сістэмы Таў сузор'я Сірыус.

Глытнуўшы напой, Артур у думках зазначыў, што той вяртае яго да жыцця. Артур зноў зірнуў на экран і ўбачыў тысячы кіламетраў неўрадлівай шэрасці, што

слізгала ўпрочкі. Раптам яму ўскруцілася на розум адно пытанне, якое, відаць, моцна далосся яму ў знакі.

– А тут бяспечна?

– Магратэя стаіць спустошаная якія пяць мільёнаў гадоў, – адказаў Зафод Біблброкс. – Дык, ясная рэч, тут бяспечна. Нават здані за гэты тэрмін паспелі б утаймавацца і абзавесціся сем’ямі.

На гэтых словах дзіўны няўцямны гук прымусіў капітанскі масток задрыгаець – гук нагадваў зык далёкіх фанфар: глухі, пранізлівы і прывідны. Пасля яго пачуўся голас: гэтаксама глухі, пранізлівы і прывідны. Голас сказаў:

– Вітаем вас...

Да іх звяртаўся нехта з мёртвай планеты.

– Гэй, камп’ютару! – закрычаў Зафод Біблброкс.

– Здароўкі, мальцы!

– Халера-венера, гэта хто такі?

– Ну, усяго толькі аўдыёзапіс пяцімільённай даўніны, які вяшчае нам сваё пасланне.

– Чаго?! Запіс?

– Ціхуце! – ськнуў на іх Фольксваген. – Голас нешта кажа.

Голас быў стары, уважлівы, ветлівы, амаль чароўны, аднак узброены непрыхаванай і нават падкрэсленай пагрозлівасцю.

– Гэта аўдыёзапіс, – пацвердзіў голас. – Баюся, цяпер нас усіх няма дома. Гандлёвая Рада планеты Магратэя дзякуе вам за ваш такі важны для нас візіт...

(»Голас старажытнай Магратэі!« – выгукнуў Зафод, «Ну-ну», – адказаў Фольксваген).

– ...На жаль, у дадзены момант уся планета для бізнэс-візітаў зачыненая. Прыміце нашыя прабачэнні. Калі вы жадаеце пакінуць сваё імя і кантактны адрас вашай планеты, калі ласка, скажыце іх адразу пасля гудка.

Пачулася кароткае зумканне, потым запанавала ціша.

– Яны хочуць ад нас пазбыцца, – нервова прамовіла Трыліян. – Што будзем рабіць?

– Гэта ўсяго толькі запіс, – адказаў Зафод Біблброкс. – Не спыняемся. Ты, камп'ютару, чуў загад?

– Чуў я, – сказаў камп'ютар і прысцёбнуў рухавік зоркалёта.

Грамада занурылася ў чаканне.

Праз секунду-дзве другім разам загарлалі фанфары, і зноў пачуўся голас:

– Мы вас запэўніваем, што як толькі нашыя справы пойдучь на лад і ў нашых кліентаў зноў з'явіцца магчымасць выбіраць сярод найпрыгажэйшых ландшафтаў, мы адразу ж дамо абвестку ва ўсе прасунутыя часопісы і пятнічныя дадаткі.

Пагроза ў голасе ўзмацнілася:

– А пакуль што мы дзякуем наведнікам за іх зацікаўленне нашай планетай. Спадарства! Мы не выганяем, але просім вон. Зараз жа!

Артур азірнуўся і ўбачыў знерваваныя твары сваіх сяброў.

– Можа, лепей, каб мы павярнулі назад?.. – прапанаваў ён.

– Ат, памаўчы лепей! – занатурыўся Зафод Біблброкс. – Няма тут чаго трывожыцца.

– Дык чаго тады ўсе так напяліся?

– Ім проста зрабілася цікава! – сарваўся на крык Зафод Біблброкс. – Гэй, камп'ютару, пачынай зніжацца ў атмасферу і падрыхтуйся да прымагратэйвання.

Гэтым разам фанфары прагрымелі поспехам, – адно дзеля фармальнасці, – а голас ператварыўся ў халодны метал:

– Вашая нічым не спыняльная настойлівасць наведць нашу планету зрабіла на нас моцнае ўражанне, і таму мы даводзім да вашага ведама, што ў гэтую самую хвілю дзве кіраваныя ракеты вылецелі ў бок вашага зоркалёта. Гэта частка нашага эксклюзіўнага сэрвісу, які мы прадстаўляем асабліва настойлівым кліентам. А ўзвядзеныя баегалоўкі на тых ракетах – невялічкі прыёмны дадатак, адмыслова для вас. Рады будзем абслужыць вас у лепшым свеце. Дзякуй за ўвагу!

Голас перасекся.

– Ой! – сказала Трыліян.

– Э-э... – сказаў Артур.

– Ну і? – спытаў Фольксваген.

– Паслухайце, – прамовіў Зафод Біблброкс. – Вы што, не петрыце? Гэта аўдыёзапіс, гукавое паведамленне. Яму мільёны гадоў. Гэта яны не нам, зразумела?

– А як жа наконт ракет? – прамовіла Трыліян.

– Ракет?! Не смяшыце мяне!

Фольксваген паляпаў Зафода Біблбркса па плячы і паказаў на экран задняга агляду. У далечыні да зоркалёта праз атмасферу караскаліся два срэбныя дроцікі. Пры набліжэнні ў фокусе камеры намаляваліся дзве масіўныя баявыя ракеты, якія грымотна несліся праз нябёсы. Гэтая неспадзяванка ўвагнала прысутных у ступар.

– Далібог, яны прыпусцілі па нашы душы як след! – заўважыў Фольксваген.

Зафод Біблброкс ашаломлена ўтаропіўся на ракеты.

– Здохнуць можна, нехта там знізу намагаецца нас ухандохаць!

– Здохнуць можна, – пагадзіўся Артур.

– Ты што, не разумееш, што гэта азначае? – зага-
рачыўся Зафод Біблброкс.

– Разумею: хутка нам капец.

– Так, згода, але акрамя гэтага.

– «Акрамя гэтага»?!

– Гэты запуск азначае, што мы знайшлі нешта вартае ўвагі!

– Як хутка ад гэтага нешта можна пазбыцца?

Дроцікі на экране буйнелі штохвіліны. Гэта былі саманаводныя ракеты – яны ўвесь час круціліся, бліжэй і бліжэй падладжваючыся пад зоркалёт, ажно неўзбаве іх гатовыя да сутыкнення баегалоўкі занялі ўвесь экран.

Трыліян прамовіла:

– Выключна з цікаўнасці пытаюся: што будзем рабіць?

– Стрэнем ворага з халодным сэрцам і чыстымі рукамі, – адказаў Зафод Біблброкс.

– І гэта ўсё? – закрычаў Артур.

– Не, мы зробім... э-э... падманны манеўр! – з раптоўным прыступам панікі ў голасе выгукнуў Зафод. – Камп'ютару, якія ёсць у нашым арсенале падманныя манеўры?

– Баюся, малыцы, ніякіх, – адказаў камп'ютар.

– ...Ці яшчэ які іншы хітрык?.. – прамармытаў Зафод Біблброкс. – Што-небудзь там...

– Нешта мне сталі муляць мае сістэмы навігацыі, – хутка вымавіў камп'ютар. – Сорак пяць секунд да сутыкнення. Калі гэта дапаможа вам разняволіцца, дык можаце клікаць мяне проста Эдзі.

Зафод Біблброкс зрабіў спробу адначасова вырашыць праблему сямю рознымі шляхамі.

– Згода! – сказаў ён. – Трэба... э-э... перавесці зоркалёт на ручное кіраванне.

– А кіраваць ты ўмееш? – са спагадай у голасе запытаў Фольксваген.

– Не, а ты?

– Не.

– Трыліян, а ты?

– Не ўмею.

– Добра, хай сабе, – сказаў Зафод Біблброкс, разнявольваючыся. – Рабіць мем гэта разам.

– І я не ўмею, – далучыўся Артур, які адчуў, што пара паказаць зубы.

– Нешта мне падказвала, што ты адкажаш менавіта гэтак, – зазначыў Зафод Біблброкс. – Добра, камп'ютару, давай ручное кіраванне.

– Маеш, – адказаў камп'ютар.

Некалькі вялікіх прыборных панэляў, што асланялі пульты кіравання, адсунуліся і абсыпалі каманду шматкамі пухкага пенапласту для запакоўкі і камячкамі змятага цэлафану: пульты яшчэ ніколі не былі ва ўжытку.

Зафод утаропіўся на іх.

– Ну, Фольксвагене, прыступімся, – прамовіў ён. – Стары добры «поўны ўперад» і «дзэсяць румбаў права стырна», неяк так...

– Шчаслівай дарогі, мальцы! – заціўкаў камп'ютар. – Трыццаць секунд да сутыкнення.

Фольксваген прыліп да прыборнай дошкі. Як на першы-хуткі позірк, некаторыя з рычажкаў падаліся яму прыдатнымі, і ён на іх націснуў. Калі рэактыўныя рухавікі зоркалёта паспрабавалі адначасова падштурхнуць яго ва ўсіх магчымых напрамках, дык корпус зоркалёта затросся і заскавытаў. Калі ж Фольксваген адпусціў ладную палову рычажкаў, дык зоркалёт апісаў малую пятлю і зноў вярнуўся на ранейшы курс, але цяпер насустрач ракетам, што няўмольна насоўваліся на яго.

Раздзьмуваючыся, выскачылі паветраныя падушкі. На колькі секунд сілы інерцыі трывала заціснулі сяброў экіпажа, прымусіўшы звіацца і круціцца, адно каб зрабіць уздых, прыгваздалі іх да сценкі. Зафод Біблброкс пачаў зацята звіацца і ўрэшце здолеў убрыкнуць маленькі пруток-рычажок, частку стырнавой сістэмы.

Пруток адламаўся. Зоркалёт раптоўна закруціла і панесла на ўздым. Каманду бязлітасна раскідала па капітанскай кабіне. Асобнік «Падарожнай кніжкі для аматараў Галактычнага аўтаспыну», які належаў Фольксвагену, адляцеў да процілеглай секцыі панэляў кіравання, і электронная кніга пачала голасам тлумачыць усім, хто жадаў слухаць, пра найлепшы спосаб правозіць кантрабандай з Антарэі гланды антарэянскіх чаюкоў-даўгахвосцікаў.

Экіпаж з цікавасцю даведаўся, што чаюковыя гланды на палачцы – агідная, але шалёна папулярная закуска-дэлікатэс, на якую грашавітыя дурні, хочучы ўразіць іншых грашавітых дурняў, выдаткоўваюць неймаверныя грошы.

Тымчасам зоркалёт каменем паваліўся з неба.

–...Калі будуць там зайцы, што танцуюць бугі!

Па неверагодна памысным збегу акалічнасцяў яны не змаглі цалкам узгадніць свой курс з пакручастым курсам бязладнага зоркалёта, і таму ў гэты момант апынуліся проста пад ім.

– Цяжка ў шапцы, Манамах? Запрасі царэўну! Тут я штосьці не дапяў, там я штосьці не ўцяў – я дэбіл, напэўна!

І дадаў:

– Паводле новых, выпраўленых, звестак, пятнаццаць секунд да сутыкнення, мальцы...

Ракеты з гудам зрабілі шырокую пятлю і, даўшы нырца, селі зоркалёту на хвост.

Назіраючы за іхнімі віражамі, Артур зазначыў:

– Ну вось – цяпер ужо дакладны, безварыянтны капец.

– Ну, колькі можна не спускаць з языка: «нам капец, нам капец»?! – гняўліва азваўся Фольксваген.

– Добра, не буду больш. Але ж праўда, капец?

– З крыжыкам.

– Калі мае мальцы са мной! – зноў нараспеў прагугнявіў Эдзі.

Раптам у Артура завялася ідэя. Ён ускочыў на ногі.

– Слухайце, можа, давайце ўлучым гэты Рухавік Неймавернасці? – сказаў ён. – Мы ж калі вельмі заха-чам, дык зможам да яго дацягнуцца.

– Ты што, здурнеў? – ускінуўся на Артура Зафод Біл-брокс. – Без належнага праграмавання ўсё можа пайсці дагары нагамі.

– Дык чаго ўжо баяцца? – закрычаў у адказ Артур.

– Што мне «ай», што мне «ой», што мне «я», «мяне» і «мною», – выводзіў свае спевы Эдзі.

Артур ускараскаўся на адныя, надзвычай вытанчаныя, літыя краткі, дзе крывая сцяны сустракалася са столлю.

– Калі мае мальцы са мной!...

– Можа, хто скажа, чаму Артур не можа ўлучыць Рухавік Неймавернасці? – закрычала Трыліян.

– Што мне дожджык з кіслатой! Пяць секундаў да сутыкнення. Прыемна было з вамі пазнаёміцца, мальцы! Хай дабраславіць і ўсцеражэ вас Бо... Ка-лі ма-е маль-цы са мной!

– Паслухайце, – падала голас Трыліян. – Можа, хто скажа ўрэшце...

Пасля гэтага адбыўся запамарочны выбух гуку і святла.

А пасля выбуху здарылася тое, што «Залатое Сэрцайка» працягнула сваё падарожжа ў цалкам звыклым рэжыме – бадай з крыху палепшаным інтэр'ерам. Капітанская каюта зрабілася прасторнейшай, а сценкі і столь атрымалі вытанчаныя пастэльныя адценні зялёнага і блакітнага. Пасярэдзіне каюты ўзвышаліся пакручастыя сходы, аплеценыя папараццю і нейкімі жоўтымі кветкамі. Сходы нікуды асабліва не вялі. Побач з імі на каменнай пліце, падмурку якогасьці сонечнага гадзінніка, стаялі клавіятура і дысплей галоўнага камп'ютара. Па-майстэрску ўсталяваныя па ўсёй каюце свяцільнікі і люстэркі стваралі ілюзію аранжарэі, нібыта сузіраеш шырокі прасцяг вытанчана падстрыжанага саду. Па абводзе аранжарэі на далікатных каваных ножках стаялі столікі з мармуровымі стальніцамі. Калі вы пачыналі пільна ўзірацца ў іх паліраваную мармуровую паверхню, паўпразрыстыя прылады, ледзьве абмаляваныя, рабіліся бачнымі, а як толькі вы дакраналіся да стала, дык прылады матэрыялізоўваліся ў вашай руцэ. Зазірнуўшы ў люстэрка пад розным вуглом, можна было ўбачыць адлюстраванне ці не ўсіх патрэбных камп'ютарных звестак (дарма што было няўцам, з якой паверхні яны адлюстроўваюцца). Адным словам, шыкбляск, вачэй не адвесці.

Седзячы разняволена ў пляжным плеченым фатэлі, Зафод Біблброкс прамовіў:

– Халера-венера, што зараз адбылося?

– Ну, наколькі я разумею, дык пускач гэтага Рухавіка Неймавернасці знаходзіцца тут во, – сказаў Артур, разваліўшыся на шэзлонгу побач з невялічкай сажалкай. Рукой ён паказваў на месца, дзе, як меркаваў, знаходзіўся пускач. Цяпер там стаяў вазон з раслінаю.

– Але дзе мы цяпер? – запытаўся Фольксваген.

Ён сядзеў на пакручастых сходах з келіхам Пангалактычнага Мазгатрушчу, ахалоджанага як мае быць.

– Думаю, там жа, дзе і былі, – адгукнулася Трыліян.

Тым часам люстэркі па-над імі раптам паказалі неўрадлівыя, шэрыя краявіды Магратэі, бо карабель па-ранейшаму ляцеў па-над гэтай планетай.

Зафод Біблброкс хапатліва ўзняўся з фатэля:

– А што сталася з ракетамі?

Новы краявід, што цяпер плыў па люстэрку, не мог не здзіўляць.

– Выдае на тое, што яны ператварыліся ў гаршчкі з петуніямі, а таксама ў вельмі адметнага кашалота, – няпэўна адказаў Фольксваген.

– Фактар Неймавернасці, – улез са свамімі пяццю грошыкамі Эдзі. Ягоны голас якраз ані на каліва не змяніўся. – Адзін супраць васьмі мільёнаў сямсот шасцідзiesiąці трох тысяч ста дваццаці трох.

Зафод Біблброкс глянуў на Артура:

– Зямлянін, ты сам да гэтага дадумаўся?

– Ну, як сказаць... – адказаць Артур. – Я толькі...

– Мазгаўня ў цябе першарадная. Уключыць Рухавік Бясконцай Неймавернасці без падлучэння абаронных экранай... Чалавеча, ці ты ў курсе, што толькі што выратаваў нашыя жыцці?!

– Ну, я, далібог, нічога такога асаблівага не рабіў... – засаромеўся Артур.

– Нічога не рабіў? – наструніўся Зафод Біблброкс. – Ну, тады лічы, што я табе нічога такога прыязнага не казаў... Добра, камп'ютару, давай ужо прымагратэйвайся.

– Але ж... – паспрабаваў быў Артур.

– Паўтараю: я табе нічога не казаў.

прызначэнне. Так, дык урэшце, ці выбудаваў я агульнае ўяўленне пра свет?»

«Не».

«Ат, не бяры да галавы! Проста незямное ўзрушэнне – так шмат чаго трэба дазнацца, так шмат чаго трэба зведаць, у мяне аж галава круціцца ад прадчуванняў...»

«Ці тое цісне вецер?»

«Яго ж тут проста плойма!»

«І бач, ух ты! Што гэта за камлыга, якая імкліва насоўваецца на мяне гэтак хутка?.. Вельмі-вельмі хутка? Такая вялікая, і пляскатая, і круглая, ёй трэба даць якое-небудзь грунтоўнае імя, такое як... э-э... Ям... Зям... Зямля! Анягож! «Зямля» – назва як мае быць!»

«Цікава, мы пасябруем?»

І ўрэшце, пасля грывотнага плюху, навісла ціша.

Цікава, што адзіная думка, якая працяла мозг гаршчкі з петуніямі, калі ён ляцеў долу, гучала так: «Не-е-е, ну колькі можна!»

Многія лічыць, што калі б мы маглі чытаць думкі гаршчкі з петуніямі, мы б ведалі пра прыроду Сусвету непараўнальна больш, чым цяпер.

– Дык мы робата з сабою браць будзем? – запытаўся Фольксваген, пагардліва зірнуўшы на Марвіна.

Скурчаны ў недарэчнай паставе робат туліўся ў куце пад пальмачкаю.

Зафод Біблброкс глянуў у люстэрка. Яно адбівала панараму панурай планеты, на якую толькі што села «Залатое Сэрцайка».

– Каго, Андройда-Параноіда? – перапытаў ён. – Так, возьмем абавязкова.

– Але на якое ліха нам маніякальна-дэпрэсіўны робат?

– Думаеш, праблемы ў аднаго цябе? – запытаўся Марвін такім тонам, нібыта звяртаўся не да жывога Фольксвагена, а да жыхара нядаўна занятай дамавіны. – А што рабіць, калі маніякальна-дэпрэсіўны робат ты сам, га? І, калі ласка, не трэба вымудоўваць годны адказ – я ў пяць тысяч разоў разумнейшы за цябе. Ад адных толькі спробаў мысліць на тваім разумовым узроўні ў мяне пачынацца мітрэнга!

Са сваёй каюты выбегла Трыліян.

– Мае мышкі зніклі, – паведаміла яна.

Выраз глыбокай стурбаванасці і клопату так і не змог апанаваць ніводным з двух твараў Зафода Біблбркса.

– Хай іх няхай, мышэй тваіх! – вылаяўся Прэзідэнт Галактыкі.

Трыліян кінула на Зафода Біблбркса засмучаны позірк і выйшла.

Цалкам верагодна, ейная навіна магла прыцягнуць большую ўвагу, калі б усе прысутныя валодалі інфармацыяй, што паводле сваіх інтэлектуальных здольнасцяў людзі займаюць на Зямлі толькі трэцяе месца, а зусім не другое, як заяўляе большасць незалежных назіральнікаў.

– Добры вечар, хлопчыкі!

Голас быў да болю знаёмы, але ўвадначасе страшна непазнавальны. Цяпер ён чамусьці набыў матрыярхальнай гугнявасці. Голас заявіў пра сваё існаванне ў той самы момант, калі экіпаж наблізіўся да ўваходнага люка. Люк мусіў выпусціць экіпаж на паверхню планеты.

Усе пераглянуліся, збянтэжаныя.

– Дык гэта ж наш камп'ютар! – патлумачыў Зафод Білброкс. – Я паглядзеў: ён аснашчаны рэзервовай асобай, якая, спадзяюся, будзе працаваць лепей за папярэднюю.

– Пачынаецца ваш першы дзень на дзівоснай, таямнічай планеце, – працягваў новы голас Эдзі. – І таму ваш бартавы камп'ютар хоча, каб вы ўсе цёпленька ўхуталіся ў скафандрыкі і далі слова не задзіраць гэтых гідкіх жукавокаў.

Зафод Білброкс нецярпліва паляпаў па люку.

– Страшэнна перапрашаю, – сказаў ён. – Але нам вельмі хочацца апынуцца звонку, каб пачаць абмер тэрыторыі.

– Так, так! – выгукнуў камп'ютар. – Хто гэта тут кажа?

– Гэй, камп'ютару, ці не зробіш ласку ўрэшце адчыніць уваходны люк? – вымавіў Зафод Білброкс, намагаючыся не злавацца.

– Толькі калі нехта з вас дасць слова гонару, што ўсе зробіць, як я прашу, – настойваў Эдзі.

– Халера-венера! – прамармытаў Фольксваген, спаўзаючы па перагародцы адсека.

Ён пачаў лічыць да дзесяці. Яго зайсёды трывожыла, што аднойчы надзеленыя пачуццямі формы жыцця развучацца лічыць. Бо толькі лік дазваляе жывым істотам дэманстраваць сваю незалежнасць ад камп'ютараў!

– Дайце слова гонару, – патрабаваў Эдзі.

– Гэй, камп'ютару!.. – пачаў быў злавацца Зафод Біблброкс.

– Я чакаю, – перапыніў яго Эдзі. – І буду чакаць да самай ночанькі, калі спатрэбіцца...

– Камп'ютару! – ізноў пайшоў у атаку Зафод Біблброкс, выбудоўваючы ў думках вытанчаную контраргументацыю, якую можна было б годна падаць машыне.

Аднак урэшце Прэзідэнт Галактыкі пастанавіў не біць машыну ейнай жа зброяй і пачаў інакш:

– Гэй, ты, бляшанка! Калі зараз жа не адчыніш уваходны люк, я храсну па тваёй аператыўнай памяці, а потым перапраграмую цябе аграмаднай сякерынай, сцяміў?

Эдзі, ашаломлены, спыніў моўны фантан і моцна задумаўся.

Фольксваген працягваў ціхенька лічыць да дзесяці.

З вуснаў Зафода Біблбркса прагучала ці не самая агрэсіўная пагроза, якую толькі можна сказаць камп'ютару – гэта ўсё роўна што падкрасціся да чалавека, нашэптваючы яму на вуха: «Кроў.... кроў... кроў... кроў...»

Урэшце Эдзі нягучна вымавіў: «Бачу, над аптымізацыяй нашых стасункаў нам яшчэ працаваць і працаваць», і люк адчыніўся.

Іх адразу адхвастаў сцюдзёны сівер. Хутаючыся ад холаду, экіпаж ступіў на трап, які вёў да неўрадлівага пылу Магратэі.

– Працэсарам чую – усё скончыцца слязьмі, – пракрычаў наўздагон Эдзі, бразнуўшы за імі люкам.

Праз пару хвілін ён адчыніў і зачыніў уваходны люк зноў – згодна з абсалютна нечаканай камандай, якая заспела яго знянацку...

Па неўрадлівым грунце павольна сунуліся пяць постацяў. Грунт сям-там быў панура-шэры, у іншых месцах – панура-руды, рэшта ж яго – яшчэ менш цікавай воку каляровай гамы. Наваколле выглядала як балота пасля меліярацыі: пазбаўленае хоць якой расліннасці і пакрытае трохсантыметровым слоём пылу. Было сцюдзёна.

Найбольш гэты краявід прыгнятаў Зафода Білброкса. Ён валачыўся, не паспяваючы за астатнімі, і неўзабаве знік з вока за невялічкім грудком.

Вятрыска джаліў Артуравы вочы і вушы, а цяжкае прарэджанае паветра сціскала горла. Аднак найвялікшым раздражняльнікам для хлопца стаўся ўласны мозг.

– Апупенна... – вымавіў Артур, і гук яго ўласнага голаса непрыемна завібраваў увушшу.

Прарэджанае паветра кепска праводзіла гук.

– А па мне – дзіч і пустка! – заныў Фольксваген. – Сярод кашэчых гаўняшак і то цікавей.

Фольксваген адчуў, як мацнее яго раздражненне. Чаму з усёй процьмы зорных сістэм у Галактыцы – а большасць іх кішма-кішэла жыццём, экзотыкай і прыгодамі, – пасля пятнаццаці гадоў турмы яго собіла трапіць у гэтакую глухмень?! Ні табе хоць шапіка з хот-догамі на даляглядзе. Ён пахіліўся і зачарпнуў камяк зямлі – пад камяком таксама не было нічога вартага падарожжа даўжынёю ў тысячу светлавых гадоў.

– Не дуры, – пачаў абараняць планету Артур. – Ты што, не разумееш, я ўпершыню стаю на паверхні іншай

планеты?.. На паверхні абсалютна чужога свету! Адно шкада: гэты новы свет – поўныя дзюркавічы.

Трыліян скурчылася ад холаду. Яе працялі дрыжыкі. Яна насупілася. Яна гатовая была паклясціся, што краёчкам вока згледзела амаль незаўважны шпаркі рух. Аднак азірнуўшыся, убачыла адно зоркалёт, нерухомы і маўклівы, за сто метраў за іхнымі спінамі.

Супакоілася Трыліян праз якую секунду, калі злавіла вокам Зафода Біблброкса, што стаяў на краі стромы і махаў, запрашаючы астатніх падысці.

Выдавала на тое, што Біблброкс быў чымсьці моцна ўзрушаны, аднак ніхто не дачуў, што ён там крычаў – усё праз прарэджаную атмасферу планеты.

Падышоўшы да краю стромы, усе зразумелі, што ейны бераг выгінаўся колам, уфармоўваючы вырвішча метраў сто пяцьдзясят у папярэчніку. Зямля на сценаках вырвішча была спярэшчаная чорнымі і чырвонымі камякамі. Усе спыніліся і зірнулі ў цэнтр. Змесціва нагадвала вадкую гуму. З агідаю вандроўнікі выявілі, што гэта свежае мяса кашалота.

На краі вырвішча яны сустрэліся з Зафодам Біблброксам.

– Зірніце, – сказаў ён, паказваючы ў сярэдзіну.

Там самотна ляжаў раскіданы шкілет кашалота. Жывёліна не паспела пажыць дастаткова, каб расчаравацца ў жыцці. Цішу парушалі адно гукі міжвольных прыступаў млосці, якія вырываліся з горла Трыліян.

– Спадзяюся, закопваць гэтага кашалота няма сэнсу, – прамармытаў Артур і тут жа пашкадаваў пра свае словы.

– Хадзем, – сказаў Зафод Біблброкс і пачаў першы спускацца ў вырвішча.

– Чаго, туды, на дно? – спытала Трыліян з непрыхаванай гідотаю.

– Туды, – пацвердзіў Зафод Біблброкс. – Я вам сёе-тое пакажу.

– Мы і так сёе-тое бачым, – занатурылася Трыліян.

– Ды не кашалота пакажу, – настойваў Зафод Біблброкс. – Іншае сёе-тое. Давайце, хадзем.

Усе завагаліся.

– Гайда, уперад! – напіраў Зафод Біблброкс. – Я знайшоў уваход.

– Уваход? – з гідлівасцю ў голасе перапытаў Артур.

– Уваход у нутро планеты! Падземны лёх. Ад сутыкнення кашалота з паверхняй з'явіўся пралом – таму нам туды. У самыя кішкі часу, куды не ступала нага жывой істоты, мусіць, пяць мільёнаў гадоў...

Марвін зноў пачаў свае саркастычныя напевы.

Зафод Біблброкс даў Марвіну плескача і той заваліў дынамік.

Працятыя дробнымі дрыжкамі вандроўнікі з гідлівасцю паследвалі па схіле за Зафодам Біблброксам, спрабуючы не глядзець на гаротнага творцу вырвішча.

Марвін горка заўважыў:

– Жыццё... Яго трэба ненавідзець ці не заўважаць, бо любіць не ўдасца.

У месцы, дзе кашалот ударыўся аб планету, абсыпаўся грунт, адкрываючы воку сетку галерэяў і праходаў, загрузаваных валунамі і кашалотавымі вантрабамі. Зафод Біблброкс пачаў быў расцярэбліваць уваход у адзін з такіх праходаў, але Марвін даў рады значна хутчэй. З цёмных праломаў тхнула вільгаццю. Калі Зафод пасвяціў туды ліхтарыкам, у пыльнай імгле яны толкам нічога не ўбачылі.

– Паводле паданняў магратэйцы большасць свайго жыцця бавілі пад зямлёю, – зазначыў Зафод Біблброкс.

– А што, паверхня планеты зрабілася забруджанай? – запытаў Артур. – Ці народу гэтак размножылася, аж зямля не падымала?

– Наўрад ці, – адказаў Зафод Біблброкс. – Думаю, ім проста не дужа падабалася паверхня планеты.

– Ты хоць ведаеш, што робіш? – пацікавілася ў Прэзідэнта Галактыкі Трыліян, трывожна ўзіраючыся ў цемру. – Мы ўжо зведалі лабавую ракетную атаку, калі ты памятаеш...

– Слухай, цукерачка, мамай і таткам клянуся, што наяўнае насельніцтва гэтай планеты – абнулены нуль

плюс нас чацвёрта. Дык гайда, давайце залезем туды. Як табе такі план, зямлянін?

– Артур, – удакладніў Артур.

– Ага. Будзь ласкавы, чалавеча, не спускай вока з гэтага робата, паавартуй яго тут, пакуль мы не вернемся. Згода?

– Павартаваць? – перапытаўся Артур. – Ад каго? Ты ж сказаў, што там нікога няма...

– Ну, павартуй на ўсякую бяду, згода? – упрошваў Зафод.

– На чыю бяду, тваю ці маю?

– Дзякуй, хлопча, ты малайчынка. Добра, мы пайшлі. Зафод Біблброкс праціснуўся ў пралом, а за ім паследвалі Трыліян і Фольксваген.

– Непрыемнай вам прагулкі, – выразіў сваю незадаволенасць Артур.

– Не хвалюся, ім, далібог, будзе пагана, – запэўніў яго Марвін.

Праз лічаныя секунды тройка знікла з вока.

Узлаваны, Артур пахадзіў-паторкаўся, аднак урэшце вырашыў, што кашалотавы магільнік – не дужа адпаведнае месца для праходак. Марвін стаў панура сачыць за ім, але потым сам сябе выключыў.

Зафод Біблброкс імкліва прамаршыраваў праз пралом. Ён быў моцна знерваваны, але маскаваў гэта тым, што ступаў цвёрда, самавіта.

Зафод Біблброкс акінуў наваколле святлом ліхтарыка. Сценкі пакрывала цёмная, халодная на дотык кахля, а паветра было напоена пахам заняпаду і гніллія.

– Не бяды, праўда ж? – прамовіў ён. – Магратэя – зацішная планетка.

І пакрочыў праз пыл і кахляны друз, што ўсцілаў падлогу.

Антураж, ясная рэч, нагадаў Трыліян лонданскую падземку – хіба што тут панавалі яшчэ большыя дзіч і заняпад.

Раз-пораз кахля на сценках саступала месца аб'ёмнай мазаіцы – простыя геаметрычныя ўзоры ў светлых танах. Трыліян спынілася і стала вывучаць адзін з арнаментаў, аднак адчытаць ёй нічога не ўдалося. Яна паклікала Зафода Біблброкса.

– Слухай, ты, можа, ведаеш, што гэта за дзіўныя сімвалы?

– Ну, на маю думку, гэта пэўны від дзіўных сімвалаў, – адказаў Зафод Біблброкс, не надта паглядаючы назад.

Трыліян пацепенула плячыма і паспяшалася за ім.

Час ад часу калідор хіліўся то ўлева, то ўправа, у маленькія пакойчыкі, якія – як высветліў Фольксваген – поўніліся пакінутым камп'ютарным абсталяваннем. Бетэльгейзіянец зацягнуў Зафода Біблброкса ў адзін з такіх пакойчыкаў – агледзець усё. Трыліян паследвала за імі.

– Глядзіце! – сказаў Фольксваген. Потым дадаў: – Дык ты па-ранейшаму мяркуеш, што гэта Магратэя?

– Ну, так, – адказаў Зафод Біблброкс. – Мы ж усе чулі той голас...

– Добра: дапусцім, на хвілінку, што я даў веры, і гэта сапраўды Магратэя. Але ты пакуль што не расправёў, як пасярод усяго гэтага галактычнага бязмежжа ты выйшаў на след гэтай планеты. Магу пабіцца аб заклад, што ў зорныя атласы ты не зазіраў...

– Навуковы пошук. Дзяржаўныя архівы. Выведка. Пара дзёрзкіх здагадак. Усё геніяльнае – простае.

– І потым, каб мець магчымасць дабрацца да адшуканай планеты, ты і скраў «Залатое Сэрцайка»?

– Я скраў «Сэрцайка», каб адшукаць усякае-рознае, не толькі Магратэю.

– Усякае-рознае?! – здзівіўся Фольксваген. – Што, напрыклад?

– Не ведаю.

– Чаго?!

– Я не ведаю, што шукаю.

– Чаму не ведаеш?

– Бо я... Думаю, гэта, пэўна, таму, што калі б я ведаў дакладна, што шукаю, дык я б, хутчэй за ўсё, нічога не шукаў.

– Зафодзя, ты што, псіх?

– Гэта цалкам магчымае развіццё падзей – то бок я гэтага не выключаю, – ціхім голасам адказаў Зафод Біблброкс. – Я ведаю роўна столькі, колькі мой мозг можа дазволіць сабе ў яго цяперашнім стане. А яго цяперашні стан досыць паскудны.

Пакуль Фольксваген занепакоена ўзіраўся ў абліччы Зафода Біблбркса, навокал панавала моўча.

– Слухай, любы дружа, калі ты захочаш... – урэшце вымавіў Фольксваген.

– Хвілінку, пачакай, дай мне нешта сказаць, – перапыніў яго Зафод Біблброкс. – Я заўсёды быў ветрам падшыты. Завялася ў мяне нейкая ідэя, дык бач: з думкай «Чаму ж не?» я ўжо яе здзяйсняю. Закруціла ў галаве зрабіцца Прэзідэнтам Галактыкі? Трах-бах, і я – у прэзідэнцкім фатэлі. Хутка і лёгка. Намысліў скрасці зоркалёт? Вырасыў знайсці Магратэю? Усё спраўджваецца. Так, вядома: спярша мне даводзіцца распрацоўваць грунтоўны план дзеянняў – ёсць такое, але той план няўмольна робіцца паспяховым. Гэта ўсё роўна як мець банкаўскую крэдытку, якая ў любы час і ў любой сітуацыі дзеіць безадказна, дарма што ты ніколі не папаўняеш рахунку. І калі я іншым разам спыняюся і пачынаю задумвацца: «Нашто мне ўсё гэта?», «Як я гэта так удала правярнуў?», то ў мяне ўзнікае магучнае жаданне больш падобных пытанняў не задаваць, я адчуваю, што нібыта іду супраць вады. Акурат во як цяпер. Мне толькі што зрабілася вельмі цяжка ўсё гэта абмяркоўваць.

Зафод Біблброкс замаўчаў. Некаторы час панавала ціша. Потым ён нахмурыўся і сказаў:

– Мінулай ноччу я праз гэта ўсё не спаў. Праз думку, што частка майго мозгу хутчэй за ўсё не працуе як мае быць. З часам яшчэ прыйшло да галавы, што нехта іншы, без майго ведама і згоды, карыстаецца маім жа мозгам, каб прадумаваць слушныя ідэі. Я супаставіў дзве думкі разам і прыйшоў да высновы, што хтосьці іншы наўмысна заблакаваў частку майго мозга – вось чаму я не магу ёй паслугавацца. І вось я ўрэшце задаўся пытаннем, ці можна нейкім чынам даведацца, так гэта ці не...

Зафод Білброкс працягваў:

– Я пайшоў у медпункт нашага зоркалёта і зрабіў сабе энцэфалаграму. Я зрабіў усе асноўныя віды сканавання сваіх абедзвюх галоваў. Вынікі ўсіх іншых тэстаў, якія я прайшоў пад кіраўніцтвам дзяржаўных медыкаў перад вылучэннем сваёй кандыдатуры ў прэзідэнты, былі агалошаныя публічна, але яны не выявілі нічога. Прынамсі, нічога новага і нечаканага. Яны пацвердзілі, што я лёгкі на язык спрытнюга, зацяты фантазёр, здрадлівы пазёр, – адным словам, нічога новага. І ніякіх іншых анамалій. Тады я пачаў рабіць сабе новыя аналізы, абсалютна адвольна – і зноў нічога ніякага. Тады я паспрабаваў перакласці вынікі тэстаў з адной галавы на другую. Нуль, пуста-пуста. Урэшце я адмовіўся ад новых захадаў, палічыўшы, што ўся гэтая ад’яда сэрца – адно прыступ параноі. Апошняе, што я зрабіў, перш чым канчаткова здацца: я ўзяў здымак з накладзенымі адзін на адзін вынікамі і паглядзеў на іх праз зялёны спектр. Памятаеш, калі я быў малым хлопчыкам, я заўсёды меў забабоны наконт зялёнага колеру? І адначасова заўсёды хацеў зрабіцца пілотам на зоркалётах бетэльгейзіянскай гандлёвай выведкі?

Фольксваген кіўнуў.

– І раптам усё стала на свае месцы, – працягнуў Зафод Білброкс. – У сярэдняй частцы абодвух мазгоў два кавалкі мазжачкоў злучаліся толькі адзін з адным і ні з якімі іншымі часткамі вакол сябе. Нейкія мярзотнікі

электрычнасцю перапалілі ўсе сумежныя сінапсы і гэтак зрабілі ліха цэламу кавалку мозга.

Фольксваген глянуў на яго агаломшана. Трыліян спалатнела.

– Ты думаеш, нехта залез табе ў галаву?

– Ага.

– Але ты, можа, ведаеш, хто гэта зрабіў? Ці з якое прычыны?

– З якое прычыны – я толькі магу здагадацца. Аднак я даведаўся, як іх завуць.

– Даведаўся іхнія імёны?! Якім чынам?

– Яны выгравіравалі свае ініцыялы на прыпаленых кончыках нервовых сінапсаў. Схацелі, відаць, каб я тыя ініцыялы прачытаў.

Фольксваген, ашаломлены, зіркнуў на Зафода і адчуў, як па яго скуры пабегла дрыготка.

– Ініцыялы? На паверхні тваіх мазгоў?

– Ага...

– Дык кажы ты ўжо якія!

Які момант Зафод Білброкс моўчкі пазіраў на іх. Потым адвёў позірк.

– «З.Б.», – ціха вымавіў ён.

У гэтае самае імгненне за іхнімі спінамі заструменіліся долу стальныя жалюзі, і ў пакойчык пачаў паступаць газ.

Пакуль усе трое трацілі прытомнасць, Зафод Білброкс здушаным голасам вымавіў: «Рэшту я распавяду потым».

Паверхню Магратзі прасваў ботамі пануры Артур. Каб сябру было чым заняцца, прадбачлівы Фольксваген пакінуў яму свой асобнік «Падарожнай кніжкі для аматараў Галактычнага аўтаспыну». Артур адвольна націснуў колькі клявіш.

«Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну» – нераўнамерна адрэдагаванае выданне з кучай пасажаў, якія ў свой час падаліся тадышняму рэдактару ўдалымі і дарэчнымі.

Адзін з такіх пасажаў (якраз на яго натрапіў Артур) распавядаў пра гісторыю аднаго маладзёна з імем Віт Ваяжыч, ціхмянага студэнта з Максімегагалонскага ўніверсітэта. Намагаючыся зрабіць бліскучую кар’еру, Віт Ваяжыч вывучаў старажытную філалогію, ператворную этыку і хвалёва-гарманічную тэорыю гістарычнага прыманьня. Адночы пасля ночы ў таварыстве Пангалактычнага Мазгатрушча і Зафода Біблброкса, Ваяжыч зрабіўся апантаным праблемай знікнення ўсіх шарыкавых асадак, якія ён панакупляў за апошнія гады.

Затым паследваў доўгі перыяд карпатлівых пошукаў: Ваяжыч абнікаў Галактыку і адведаў, адну за адной, усе планеты, якія былі эпіцэнтрам страты шарыкавых асадак. Урэшце ён прапанаваў арыгінальную тэорыю, якая ў свой час моцна ўзвярэдзіла ўяўленне публікі. «Далёка-далёка ў космасе, – сцвярджала гэтая тэорыя, – побач з планетамі, населенымі гуманідамі, рэптылоідамі, рыбоідамі, хадзячымі дрэ-

воідамі ды звышразумным адценнем блакітнага, круціцца таксама планета, цалкам аддадзеная на водкуп шарыкава-асадкавым формам жыцця. І менавіта туды на ПМЖ кіруюцца ўсе пакінутыя без нагляду асадкі. Яны ціхенька даюць драла праз чарвяточыны ў прасторы. Яны ведаюць, што на гэтай планеце змогуць весці свой непаўторны шарыкава-асадкавы лад жыцця, рэагуючы на вельмі адметныя шарыкава-асадкавыя раздражняльнікі, – і ў цэлым імкнучыся да шарыкава-асадкавага эквіваленту шчасця і дабрабыту».

Усё было складна і суладна, аж пакуль аднойчы Віт Ваяжыч не абвесціў, што сапраўды знайшоў гэтую планету і што каторы час нават працаваў там кіроўцам лімузіна ў адной сям’і таных асадак-пстрычак зялёнага колеру. Як вынік – Ваяжыча выкінулі з вучобы, узялі падпіску пра нявыезд. Ваяжыч напісаў кнігу, пасля чаго быў вымушаны даць драла за мяжу, бо не сплаціў падаткаў за публікацыю, – звычайны лёс усіх тых, хто фанатычна прагне выставіць сябе ідыётам на публіцы.

Калі ж па касмічным адрасе, на якім настойваў Ваяжыч, аднойчы паслалі навуковую экспедыцыю, экспедыцыя сапраўды адкрыла невялічкі астэроід, населены адным-адзінюсенькім пенсіянерам-пустэльнікам, які шматкроць прысягнуў мамай і таткам, што ніякіх асадак на ягонай планеце не было і ў паміне няма (аднак гэтае сведчанне па некаторым часе выявілася непрыхаванай хлуснёю).

І, ясная рэч, засталіся пытанні, на якія не знайшлося адказаў: адкуль браліся загадкавыя шэсцьдзясят тысяч альгаірскіх талераў, якія штогод спраўна паступалі на рахунак пенсіянера-пустэльніка ў «З’ешНеЭканомьБанк», а таксама што гэта за неверагодна паспяховы шахер-махер з асадкавым сэканд-хэндам, на якім Зафод Біблброкс грэб дурныя грошы?

Прачытаўшы гэтую гісторыю, Артур адклаў кнігу ўбок.

Робат, млявы і абыякавы да жыцця, па-ра-нейшаму стаяў скурчаны на сваім месцы.

Артур падняўся і пакрочыў да вяршыні вырвішча. Абышоўшы яго наўкола, ён глянуў на абодва сонцы, што велічна закахваліся за Магратэю.

Артур вярнуўся ў вырвішча і пабудзіў робата. Нават калі твой суразмоўца – маніякальна-дэпрэсіўны робат, гэта ўсё лепей, чым нікога.

– На ноч бярэцца, – заўважыў Артур. – Зірні, робаце, па небе зоркі рассыпаліся...

Калі глядзіш з самага сэрца цёмнай туманнасці, дык зорак асабліва не ўбачыш, а хай сабе і ўбачыш, дык усё роўна яны будуць выглядаць бляклымі. Пры ўсім тым гэтае відовішча вартае ўвагі. Марвін паслухмяна зірнуў на зоркі, а потым зноў апусціў вочы.

– Бачу, – прамовіў ён. – Паскудства ж, так?

– А памятаеш заход сонца?! Я такога хараства і ўявіць не мог!.. Ажно два сонцы! Усё роўна як два вулканы зажыва зварыліся ў космасе.

– Ды бачыў я – ось дзе брыдота! – прамовіў Марвін.

– У нас дома было толькі адно сонца, – не сунімаўся Артур. – Я ж прыляцеў, як ты памятаеш, з планеты Зямля.

– Ведаю, – адказаў Марвін. – Вечна ты пра яе трын-доліш. Кашмарная планетка з жудаснай гісторыяй!

– Не! Гэта была цудоўная планета!

– А на ёй былі акіяны?

– Анягож, – выдыхнуў Артур. – Велічная сіль акіянаў, што пагойдваліся ў сваёй бязмежнасці...

– Кадук іх бяры... – прамовіў Марвін.

– Ты ў калектыве з іншымі робатамі як, сябруеш з кім? – пацікавіўся Артур.

– Варагую, з усімі да апошняга. Ты куды?

Артур не мог больш трываць робата і падняўся зноўку.

– Пайду, яшчэ разочак папрастаю ногі, – адказаў ён.

– Я цябе не вінавачу, – сказаў Марвін і паспеў налічыць у думках пяцьсот дзевяноста сем мільярдаў авечак, перш чым праз якую секунду не занурыўся ў сон.

Артур паляпаў сябе па тулаве, каб заахвоціць кроў працаваць з трохі большым імпэтам. І пацёгся да вырвішча.

Паколькі атмасфера была прарэджаная і не было месяца, ноч спусцілася на планету надзвычай імкліва. Зрабілася цёмна хоць на воўка лезь. Праз гэтую суцэльную цямрэчу Артур малай драбніцай не ўплішчыўся ў нейкага дзядка.

Дзядок стаяў да Артура спінаю, назіраючы за апошнімі ясачкамі святла, што патаналі ў цямрэчы па-за даляглядам. Дзядок быў у вялікіх гадах. Высокі ростам, апрануты ў доўгі балахон. Калі ён паварочваўся, дык адкрываўся ягоны твар: вытанчаны, крыху змардаваны, аднак злосці ў ім не адчувалася, – банкіру з такім абліччам вы б з радасцю даверылі свае ашчаджэнні. Але дзядок яшчэ не павярнуўся – нават пакуль што не зрэгаваў на Артураў выгук.

Урэшце апошнія промні сонца цалкам згаслі, і тады дзядок павярнуўся. Ягоны твар па-ранейшаму заставаўся асветлены, і калі Артур стаў шукаць вачыма крыніцу святла, то за колькі метраў убачыў нейкі транспартны сродак. «Кампакт-лятак на паветранай падушцы» – здагадаўся Артур. Лятак разліў вакол сябе няяркае азярцо святла.

Аблічча дзядка, які глянуў на Артура, падалося замаркочаным.

– Ты абраў халодную ноч, каб наведаць нашу мёртвую планету, – урэшце вымавіў дзядок.

– Хто... хто вы такі? – запінаючыся, вымавіў Артур.

Дзядок адвёў позірк. Пачуццё маркоты, здаецца, яшчэ раз адбілася ў яго на твары.

– Няважна, як мяне завуць, – адказаў ён.

Выдавала, яго штосьці моцна турбуе. А ўцягвацца ў гутарку, адчувалася, ён не жадаў. Артуру зрабілася не па сабе.

– Як... вы... мяне напалохалі... – няскладна прагаварыў ён.

Мужчына зноў павярнуўся да Артура, крыху прыўзняўшы брыво.

– Га-а?

– Я кажу – вы мяне заспелі знянацку.

– Не трывожся, я супраць цябе нічога не маю.

Артур нахмурыўся.

– Але ж вы смалянулі па нас ракетамі! – абурыўся ён.

Дзядок зірнуў на вырвішча. Святло з Марвінавых вачэй пакідала размытыя плямы на вялізным шкільце кашалота.

Дзядок хіхікнуў.

– Аўтаматычная сістэма, – прамовіў ён, і з яго вуснаў вырваўся дробны ўздых. – Старадаўнія камп'ютары, адлічваючы панурыя тысячагоддзі, гібеюць у вантробах Магратэі, а пражытыя гады не найлепшым чынам адбіліся на іх запыленай электроннай памяці. Думаю, яны выпусцілі ракеты абы пусціць, прагнаць аднастайную тупамернасць свайго існавання.

Дзядок самавіта глянуў на Артура і дадаў:

– Я, бач, трохі цямлю ў навуках.

– Э-э... праўда? – перапытаў Артур, які праз дзіўную памяркоўнасць дзядка пачаў ставіцца да суразмоўцы з асцярогай.

– Ага, – пацвердзіў дзядок і яго голас перасёкся.

– А-а, – сказаў Артур, – э-э...

Дзіўным парадкам ён адчуў сябе палюбоўнікам з анекдота, заспетым у ложку з чужой жонкай, калі муж раптам завітвае ў спальню, пераапранае штаны, кідае пару дробных заўваг наконт надвор'я і сыходзіць сабе зноў.

– Ты выглядаеш трохі ніякавата, – сказаў дзядок, а ў голасе яго адчуўся ветлівы клопат.

– Э-э... ды не. Але так. Разумееш, насамрэч мы не чакалі тут нікога знайсці. Я так меркаваў, што вы ўсе тут ужо даўно зямельку парыце...

– Думаў, мы памёрлі?! – здзівіўся дзядок. – Касмічныя ўгоднікі, не! Мы ўсяго толькі заснулі.

– Заснулі? – у сваю чаргу здзівіўся Артур.

– Ну, так, праз эканамічны крызіс, – адказаў дзядок, якога яўна не турбавала, разумее яго Артур ці не.

– Дык, кажаце, эканамічны крызіс?

– Ну, разумееш, пяць мільёнаў гадоў таму эканоміка Галактыкі ляснула, і, беручы пад увагу тое, што плане-табудоўля – паслуга не для бедных, мы...

Ён зрабіў паўзу і ўтаропіўся ў Артура.

– Ты ж у курсе, што мы будзем планеты? – спытаўся дзядок з урачыстымі ноткамі ў голасе.

– У курсе, – адказаў Артур. – Я падумаў быў, што...

– Хавайся ў бульбу якая цікавая прафесія! – працягваў дзядок, а ягоныя вочы пакрыла настальгічная плёнка. – Асабіста я ўнадзіўся рабіць прыбярэжную лінію. Як жа я цешыўся жытцы, па драбках канструюючы ф’ёрды!.. Дык вось, – дзядок зноў паспрабаваў ухапіцца за нітку размовы, – аднойчы настаў эканамічны спад і мы падумалі, што ашчадзім сабе шмат сіл і нерваў, калі проста пераспім яго. Мы праграмавалі камп’ютары, каб тыя абудзілі нас, калі крызіс міне.

Дзядок задушыў у горле скрушны ўздых і працягнуў:

– Камп’ютары падключаныя да рынкавых табло на Галактычнай таварна-сыравіннай біржы і павінны разбудзіць нас, калі іншыя планеты змогуць аздаравіць эканоміку настолькі, каб дазволіць сабе нашу элітную плане-табудоўлю, наш нятанна сэрвіс.

Артур, сталы чытач «Guardian», быў шакаваны такім дзелавым ухопам.

– Але ж гэта забаронены прыём!

– А, сапраўды? – далікатна перапытаўся дзядок. – Выбачайце, я крыху не ў курсе сучаснай маралі.

Тут дзядок паказаў на вырвішча, што расцілалася знізу.

– Робат твой? – запытаўся ён.

– Не, – пачуўся кволы металічны галасок з кратару. – Я – мой.

– Які ён робот! Гэта ж электроннае прыстасаванне па распаўсюдзе маніякальна-дэпрэсіўных настройў.

– Хай ён падыдзе, – загадаў дзядок.

Артур быў здзіўлены пачуць рашучыя ноткі, што знянацку пракінуліся ў голасе дзядка. Дзядок паклікаў Марвіна, які і так і сяк удаваў, быццам кульгае.

– Але па добрай развазе, дык хай застаецца, дзе стаяў, – сказаў дзядок. – А вось ты мусіш пайсці са мною. Нас чакаюць вялікія справы.

Ён павярнуўся да свайго летака, які, здавалася, без хоць якога адмысловага сігнала з боку гаспадара праз цемру пад'ехаў бліжэй да іх.

Артур згары ўніз зірнуў на Марвіна, які зноў паказваў не менш бліскучы спектакль: натужліва і як бы з апошніх высілкаў ён цёгся назад у вырвішча, пакрыўджана мармычучы пры гэтым сабе пад нос нейкую гняўлівую тыраду.

– Хадзем, – сказаў дзядок. – Хадзем пакуль не позна.

– Позна? – перапытаў Артур. – Позна для чаго?

– Як цябе клічуць, чалавеча?

– Дэнт, Артур Дэнт.

– Хто жэніцца запозна, у таго жана грыпозна, спада-ру Дэнтартурдэнце, – сувора прамовіў дзядок. – Гэта, так бы мовіць, такая народная прымаўка-папярэджанне.

У яго стомленых вачах яшчэ раз пракінуўся выраз замаркочанасці.

– Я ніколі не быў спецам у пагрозах, але, кажуць, яны часам вельмі эфектыўныя.

Артур міргнуў.

– Вялікі арыгінал, – прамармытаў ён.

– Выбачай, што ты сказаў? – пацікавіўся дзядок.

– Ат, нічога, прашу прабачэння, – збянтэжана прамовіў Артур. – Добра, згода, дык куды ісці?

– У мой лятак, – адказаў дзядок, жэстам прапа-нуючы Артуру зайсці ў транспартны сродак, які завіс

побач. – Мы выправімся ў нетры планеты, дзе ў гэты самы момант наша раса прачынаецца пасля пяцімільённагадовай дрымоты. Магратэя абуджаецца.

Сеўшы поруч з дзядком, Артур міжволі здрыгануўся. Дзіўная, нязвыклая сітуацыя, ціхуткае пагойдванне лэтака, пакуль ён ідзе наўздым у начное неба, – Артур адчуў сябе не ў сваёй талерцы.

Ён глянуў на дзядка: старэчы твар асвятляўся прыцішаным святлом дробных агеньчыкаў – то знізу тачылася святлом прыборная дошка.

– Прашу прабачэння, – прамвіў Артур. – А як, дарэчы, вашае імя?

– Маё? – перапытаў дзядок, і зноўку тая самая замаркочанасць пракінулася ў ягоных вачах. Дзядок зрабіў паўзу.

– Маё імя, – зноў загаварыў ён, – Пердылюбібляйц. Артур папярхнуўся.

– Выбачайце, як-як? – прамармытаў ён.

– Пердылюбібляйц, – паўтарыў дзядок.

– Пярды... што?

Дзядок сур'ёзна глянуў на яго.

– Я ж кажу, гэта абсалютна няважна, – сказаў ён.

Лятак плыў праз ноч.

Часам рэчы не такія, якімі яны здаюцца, – гэта досыць істотная і вартая ўвагі рэмарка. Напрыклад, на планеце Зямля чалавек заўжды меркаваў, што ён разумнейшы за дэльфінаў. Чалавек аргументаваў гэта тым, што людскі род вынайшаў гэтак шмат: кола, Нью-Ёрк, войны і г.д. да т.п. – у процівагу дэльфінам, якія толькі й рабілі, што спаражняліся ў ваду і дурэлі ў поўны рост. Аднак, са свайго боку, дэльфіны таксама былі перакананыя, што вянец прыроды якраз яны – і мелі падобную аргументацыю.

Цікавая заўвага: дэльфіны з самага пачатку ведалі пра няўхільны знос планеты Зямля і рабілі безліч спробаў папярэдзіць чалавецтва пра небяспеку. Аднак большасць дэльфінавых спробаў выйсці на кантакт трактавалася людзьмі як забаўныя дзеянні, калі, падштурхнуўшы мячык або свіснуўшы ў свісцёлку, дэльфін хоча атрымаць пачастунак.

Урэшце дэльфіны плюнулі на марныя высілкі паразумецца з чалавецтвам і незадоўга да візіту воганаў па сваіх каналах пакінулі Зямлю.

Самае апошняе паведамленне, якое даслалі дэльфіны людзям, было патлумачана тымі як надзвычай складаны падвойны скачок з паваротам праз абруч з адначасовым высвістываннем амерыканскага гімна.

Але ж насамрэч паведамленне казалася:

«Бывайце здаровы і дзякуй за рыбку!»

Калі ўжо на тое, дык адзін біялагічны від на Зямлі быў разумнейшы нават за дэльфінаў. Яго прадстаўнікі бавілі шмат часу, праседжваючы ў лабараторыях. Вывучаючы людскія паводзіны, яны бегалі ў сярэдзіне колаў і рабілі неверагодныя ў сваёй вышуканасці вопыты на людзях. А тое, што людзі зноўку няправільна тлумачылі сабе гэтыя паводзіны, было абсалютна сугучна далёкасяжным планам гэтага віду.

Праз халодную цемру бязгучна слізгаў кампакт-лятак – адна-адзінюткая пляма святла сярод глыбокай магратэянскай ночы. Лятак набіраў вялікую хуткасць. Магратэянін, здавалася, канчаткова занурыўся ва ўласныя думкі, і толькі Артур спрабаваў завязаць размову, дзядок адказваў пытаннем на пытанне: цікавячыся, ці зручна Артуру сядзець, такім чынам перапыняючы гутарку.

Артур спрабаваў вылічыць хуткасць палёту, але іх атуляла нагэтулькі густая цемра, што арыенціраў не было і знаку. У дадатак, пачуццё палёту глушылася і змягчалася – Артур нават з цяжкасцю даваў веры, што яны ўвогуле не стаяць на месцы.

Па каторым часе ўдалечыні з'явілася плямка святла, аднак ужо праз лічаныя секунды яна так разраслася, што Артур зразумеў: яна з каласальнай хуткасцю насоўваецца проста на іх. Артур паспрабаваў даўмецца, што гэта за транспарт такі. Ён ускінуў на святло вочы, але згледзець формы і памеры плямы не выпадала. Як падалося задыханаму Артуру, раптоўна лятак рушыў напярэймы, да немінучага сутыкнення. Адносная хуткасць плямы здавалася проста астранамічнаю, і Артур не паспеў нават выдыхнуць перад тым, як усё паспяхова скончылася. Наступнае, што ён адчуў: з усіх бакоў іхні лятак, здаецца, атачыла непадумная срэбная клякса. Ён павярнуў галаву і ўбачыў маленькую чорную кропку, якая імкліва памяншалася недзе далёка за спінай. І толькі праз некалькі секунд Артур сцяміў, што адбылося.

Яны далі нырца ў падземны тунэль, а адзіным прадметам, які перасоўваўся ў прасторы, быў лятак. Ён развіў неймаверную хуткасць адносна крыніцы святла – нерухомай дзіркі ў зямлі. Гэта быў уваход у тунель. Неверагодная ж срэбрая клякса зрабілася круглымі сценамі тунэля, праз якія лятак і шмыгануў з хуткасцю, мабыць, некалькі тысяч кіламетраў на гадзіну.

Артур з жахам заплюшчыў вочы.

Праз пэўны адцінак часу, вымераць які Артур нават не паспрабаваў, падалося, што хуткасць падае, і неўзабаве зямлянину стала зразумела, што лятак заповоліўся для таго, каб мякка прыпыніцца.

Артур зноў расплюшчыў вочы. Яны па-ранейшаму ляцелі ў срэбным тунэлі. Лятак працярэбліваў свой шлях праз тое, што можна было акрэсліць як суплёт скрыжаваных тунэляў. Калі лятак урэшце спыніўся, іх абступіла невялікая, абабітая сталлю пячора.

Тутсама заканцоўвалася яшчэ пара-тройка тунэляў, і ў дальнім куце пячоры Артур згледзеў вялікую пляму цьмянага святла ў форме кола. Пляма выклікала раздражненне. Яна цвяліла, бо гулялася з вачыма – не дазваляла сфакусавацца і вызначыць адлегласць да сябе. Артуру прыйшла да галавы думка (дарэчы, памылковая), што гэтае святло можа быць ультрафіялетам.

Пердылюбібляйц павярнуўся і надзяліў Артура позіркам маркотных старэчых вачэй.

– Зямлянін, – урэшце развязаў язык Пердылюбібляйц. – Мы цяпер глыбока ў сэрцы Магратзі.

– А скуль ты здагадаўся, што я зямлянін? – захацеў даведацца Артур.

– Хутка ўсё-ўсенькае для цябе праясніцца, – уважна адказаў дзядок. – Ці прынамсі, – тут у ягоны голас пратачылася лёгкая няўпэўненасць, – усё зробіцца яснейшым, чым цяпер.

Пердылюбібляйц працягнуў:

– Мушу папярэдзіць, што пячора, у якую мы толькі што заляцелі, не існуе ўнутры нашай планеты... Бо пячо-

ра для гэтага крышачку... завялікая. Хутка мы пройдзем праз неаглядную прастору гіперкосмасу, і ад гэтага табе можа зрабіцца моташна.

З вуснаў Артура зляцеў знерваваны ўскрык.

Пердылюбібляйц націснуў кнопку і дадаў фразу, якую цяжка было назваць супакаляльнай:

– Мяне штораз ад гэтага дрыготка працінае. Трымайся штомоцы!

Лятак шугануў проста ў кола святла, і Артур тут жа атрымаў поўнае ўяўленне пра тое, як выглядае бясконцасць.

Калі быць дакладным, гэта не была сапраўдная бясконцасць. Сама бясконцасць выглядае банальна і нецікава. Глядзець на бясконцасць – гэта ўсё роўна, што ўзірацца ў начное неба: далячынь наймаверная, і ўбачанае адтуль губляе ўсякі сэнс. Пячора, у якую прашыўся лятак, была чым заўгодна, толькі не бясконцасцю. Ну, хіба вельмі-моцна-дужа вялікім абшарам. Нагэтулькі вялікім, што складвалася даскана лае ўражанне неабсяжнай бясконцасці, якое само па сабе вымоўнейшае за самую бясконцасць.

Ад каласальнай хуткасці, якую развіў лятак, Артура зводзіла з розуму. Лятак з пасажырамі працярэбліваўся праз адкрыты космас, а брама, праз якую яны прайшлі, засталася па-за іхнімі спінамі дробнай блішчынкай на зіхоткім муры.

Мур.

Мур паказваў сваю поўную перавагу над чалавекам, заганяючы розум і ўяўленне чалавека ў казіны рог.

Мур узвышаўся сапраўдным гмахам – ажно ягоную вяршыню, падмурак і бакавыя межы няможна бы-

ло ўбачыць вокам. Зірнуўшы на той мур, чалавек мог проста памерці ад вострага прыпадку галавакруту.

Мур, здавалася, быў абсалютна плоскім. Толькі найдасканалейшае лазернае абсталяванне магло выявіць, калі ён караскаўся ў бясконцасць, калі галавакрутна струменіўся долу, а калі шалёна разлятаўся ў два бакі, дык той мур яшчэ і загінаўся.

Мур сустракаўся сам з сабою праз трынаццаць светлавых секунд. Іншымі словамі, мур быў абалонкай пустой сферы, якая мела пяць мільёнаў кіламетраў у папярэчніку і была да верху залітая фантастычным святлом.

– Ласкава запрашаем... – прамовіў Пердылюбібляйц, пакуль гэты драбок, які называўся летаком, прыпусціў утрая шпарчэй за хуткасць святла, амаль неадчувальна для пажыраў прашываючыся праз неймаверна-неверагодныя прасторы космасу. – Ласкава запрашаем, – паўтарыў Пердылюбібляйц, – у наш цэх зборкі.

Артур глянуў на яго з пачуццём, якое можна акрэсліць як «зачараваная ашаломленасць». Перад імі каля невыразных сферычных аб'ектаў, у касмічным бязмежжы на пэўнай адлегласці, – адлегласці, якую Артур не змог ні дакладна ацаніць, ні нават хоць прыблізна прыкінуць, – лунала цэлая група дзіўных завісяў і вышталцонных клубкоў, складзеных з металу і агню.

– Тут, чалавеча, – працягнуў Пердылюбібляйц, – мы зрабілі большасць нашых планет.

– Ты хочаш сказаць, што... пасля перапынку... вы зноў жадаеце ўзяцца за сваё... рамяство? – запытаўся Артур, з натугаю падбіраючы словы.

– Не, далібог не! – выгукнуў дзядок. – Галактыка пакуль што не здольная плаціць за нашыя паслугі. Што ты! Мы прачнуліся, каб выканаць адну такую спецзамоўку... Для адных нашых вельмі... важных кліентаў з іншага вымярэння. Думаю, цябе зацікавіць.... Ён перад табою, вунь дзе...

Артуравы вочы паследавалі за пальцам Пердылюбібляйца, аж пакуль зямлянін не згледзеў сферу, што

лунала ў пустэчы. Гэта, уласна кажучы, была адна са шматлікіх канструкцый, ля якіх хоць нешта дзеілася, хоць тая дзейнасць была надта нязначная, каб на яе было варта паказваць пальцам...

Аднак у гэты самы момант выбліск асвятліў сферу і з усёй выразнасцю выявіў нанесены на яе корпус арнамент. Арнамент, выдатна знаёмы Артуру, арнамент, чые няроўныя, часам падобныя да кляксаў абрысы былі такія ж звыклія, як і выгляд простых ангельскіх словаў. Арнамент, які ўжо даўно ператварыўся ў неад'емную частку Артуравых мазгоў. Пакуль убачаная карціна вандравала па закутках ягонай свядомасці, намагаючыся да чаго-небудзь там прыляпіцца і набыць хоць які сэнс, сам Артур на нейкую секунду сеў у ашаломленай моўчы.

Адна частка Артуравага розуму цвердзіла, што ён цудоўна ведае, на які аб'ект у гэты самы момант глядзяць ягоныя вочы і што азначаюць гэтыя абрысы. Іншая ж частка пайшла ў глухую непрызнанку, ухіляючыся ад усякай адказнасці ў гэтым пытанні.

Зноў шугануў выбліск, і гэтым разам сумневаў не засталася.

– Зямелька!.. – прашаптаў Артур.

– Ага, планета Зямля, – весела вымавіў Пердылюбібляйц. – Калі быць дакладным, дык яе рэзервовая копія. Мы тут робім копію з нашых старых чарцяжоў.

Запанавала паўза.

– Ты хочаш сказаць... – пакрысе прамовіў Артур, намагаючыся трымаць сябе ў руках, – што першапачаткова Зямлю стварылі вы?

– Анягож! – адказаў Пердылюбібляйц. – Ты калі-небудзь быў у месцы, якое называецца... мусіць... Нарвегія?

– Не давялося, – прамовіў Артур.

– Шкада, – сказаў Пердылюбібляйц. – Маіх рук справа. Нават архітэктурную прэмію атрымаў за яе. Усе гэтыя мілыя зломы ф'ёрдаў. Калі я пачуў пра знос планеты, знішчэнне Нарвегіі мяне засмуціла найбольш.

– Гэта вас яно засмуціла?!

– Ага. Якія пяць хвілін – і ўсё пазбылася сэнсу. Так яны напартачылі – хавайся ў бульбу!

– Га? – перапытаў Артур.

– Мышы былі злосці поўныя косці.

– Злосці поўныя косці?.. М-мышы?!

– Ну, так, мышы, – мякка адказаў Пердылюбляйц.

– Дык я мяркую, што ўззлавалі таксама і сабакі, і коткі, і качкадзюбы...

– Гэта ўсё так, але ж фінансавалі ўсё не качкадзюбы.

– Паслухайце, вам жа гэта ашчадзіць шмат клопату і часу, калі я з'еду з глуду проста тут і зараз? – пацікавіўся Артур.

Пэўны час лятак імчаўся ў няёмкай моўчы.

– Зямлянін, чалавеча! – паспрабаваў усё цярдліва патлумачыць Пердылюбляйц. – Твая родная планета і кіравалася, і ўтрымлівалася, і нават была замоўленая мышамі. Яе разбурылі воганы за пяць хвілін да выканання задання, дзеля якога яе і будавалі. І вось цяпер мышы просяць нас пабудаваць яшчэ адну Зямлю.

Артур толькі і здолеў вымавіць:

– М-мышы?

– Так ёсць, чалавеча.

– Паслухай, я перапрашаю, мы з табой гаворым пра адное і тое ж: футравых жывуноў, дробных такіх, зацыклёных на сыры, ад якіх жанчыны лезлі на стол у тэлекамедах пачатку шасцідзясятых?

Пердылюбляйц далікатна кашлянуў.

– Чалавеча, сачыць за тваёй манерай выказвацца – не на мае зубы. Не забывайся, я ж праспаў унутры Магратэі пяць мільёнаў гадоў і трошкі не ў курсе пра гэтыя твае «тэлекамедыі шасцідзясятых». Гэтыя жывуны, якіх вы клічаце мышамі, – не тыя, за каго сябе выдаюць. Яны – злучальны масток у нашым вымярэнні са светам звышінтэлектуальных шматвымерных істотаў. Таму ўсе выбрыкі з сырам і піскам – сучэльнае замыльванне вачэй.

Пердылюбляйц зрабіў паўзу і, спагадліва склаўшы бровы домікам, працягнуў:

– Баюся, яны ставілі на вас вопыты.

Цягам секунды Артур як след абдумваў гэтую фразу, і тут яго твар праясніўся.

– Ды не! – урэшце вымавіў ён. – Вось цяпер я бачу крыніцу непаразумення! Чуеце, усё наадварот: гэты мы ставілі вопыты на іх. Мышэй часцяком выкарыстоўвалі для вывучэння паводзінаў чалавека... Акадэмік Паўлаў і якія з ім... Дзеля гэтага мышы праходзілі ўсякія-розныя тэсты: вучыліся званіць у званочкі, бегалі па лабірынце і гэтак далей... Каб мы, людзі, даведаліся пра ўвесь працэс навучання. Каб з назіранняў за іхнімі паводзінамі змаглі зрабіць усякія-розныя высновы пра нас саміх...

Голас Артура перасёкся.

– Які вытанчаны разлік! – захоплена прамовіў Пердылюбляйц. – Трэба аддаць мышам належнае.

– Чаго? – перапытаў Артур.

– Гэта ж найлепшы спосаб маскаваць сваю сапраўдную натуру і кантраляваць ход ваших думак. Вось уявіце: насуперак чаканню яны бягуць па лабірынце замест левага паварота направа, ядуць «няправільны» кавалак сыру, неспадзявана валяцца мёртвыя ад віруса міксаматозу. Калі ўсё разлічыць як след, дык сукупнае ўздеянне на чалавечую думку проста аграмаднае!

Пердылюбляйц зрабіў тэатральную паўзу.

– Разумееш, чалавеча, мышы – надзвычай разумныя, звышінтэлектуальныя шматвымерныя істоты. Твая планета і людзі ўфармоўвалі матрыцу арганічнага камп'ютара, які выконваў даследчую задачу, чыя праграма была разлічана на дзесяць мільёнаў гадоў... Дай я табе ўсё распавяду. Паслухай мяне пэўны час...

– Час... – млява вымавіў Артур. – З ім у мяне на дадзеным этапе праблем няма...

Ясная рэч – жыццё родзіць процьму пытанняў, самыя папулярныя сярод якіх: «Чаму людзі нараджаюцца?», «Чаму яны паміраюць?» і «Чаму паміж наражэннем і смерцю яны бавяць дахалеры часу з электроннымі гадзіннікамі на руках?»

Шмат-шмат мільёнаў гадоў таму расе звышінтэлектуальных шматвымерных істотаў – чые фізічныя абалонкі ў іхнім шматвымерным Сусвеце, трэба заўважыць, не вельмі розныя ад нашых – настолькі абрыдлі бясконцыя спрэчкі пра сэнс жыцця, якія заміналі іхняй улюбёнай забаве – саборніцтву ў бракійскі ультракрыкет (займальная гульня, у якой трэба насамперш ударыць чалавека без дай прычыны, каб потым кінуцца ад яго на ўцёкі), – ажно тыя істоты пастанавілі сесці і развязаць гэтую праблему раз і назаўжды.

Дзеля гэтае мэты яны сканструявалі неверагодны памерамі звышкамп'ютар. Камп'ютар атрымаўся настолькі звышразумны, што ён, без падключэння да інфармацыйнае базы і аператыўнае памяці, вымавіў фразу: «Я мыслю, а знакам тым існую» і пакуль яго паспелі вымкнуць з электрычнай лычкі, выпрадукаваў аргументаванае апраўданне існаванню рысавай запяканкі і міністэрства інфармацыі.

Камп'ютар быў велічынёй з мястэчка.

Ягоны корпус усталявалі ў адмыслова спраектаванай рубцы. Прымацавалі да корпуса панэль кіравання, якую зрабілі з інфрачырвонага дрэва і аздобілі шыкоўнай ультрафіялетавай скурай.

Цёмнае дывановае пакрыццё казала аб густоўнай раскошы. На пакрыцці стаялі экзатычныя расліны ў гаршчках. Выграваваныя імёны галоўных праграмістаў ды іх сямейнікаў дыхтоўна аздаблялі сцены рубкі, а велічныя вокны выходзілі на ўсаджаную дрэвамі плошчу.

У Дзень Вялікага Уключэння ў рубку моўчкі завіталі два ўрачыста апранутыя праграмісты з кейсамі ў руках. Яны цалкам усведамлялі, што гэты дзень мусіць увасабляць усю іхнюю расу ў яе найвялікшы момант, аднак, самавіта пасеўшы перад панэллю кіравання, тыя двое паводзіліся ціха і ўмеркавана: адно адамкнулі свае кейсы і дасталі з іх абцягнутыя скурай нататнікі.

Звалі праграмістаў Ланквіл і Фук.

Пэўны час яны сядзелі ў велічнай моўчы, а пасля Ланквіл, абмяняўшыся позіткам з Фукам, нахіліўся наперад і дакрануўся да чорнае клавиатуры.

Ледзь чутнае зумканне засведчыла, што вялізны камп'ютар цяпер цалкам перайшоў у працоўны рэжым. Пасля паўзы ён загаварыў з прысутнымі зычным, глыбокім голасам.

Ён сказаў:

– Дзеля якога задання я, другі найлепшы камп'ютар ва ўсім Сусвеце, быў створаны?

Ланквіл і Фук здзіўлена пераглянуліся.

– Тваё заданне, о Глыбакадумны... – пачаў быў Фук.

– Ды не – пачакай, пачакай хвілінку! – перарваў яго стурбаваны Ланквіл. – Мы адназначна распрацавалі наймагутнейшы камп'ютар у гісторыі, і таму ніякага «другога найлепшага» нам тут не трэба...

Тут Ланквіл звярнуўся ўжо да самага камп'ютара:

– О Глыбакадумны! Дык што, ты не той, які мы распрацавалі? Ты не самы магутны камп'ютар усіх Галактык, часоў і народаў?

– Я даў сабе прыдомак «другі найлепшы», – нараспеў прамовіў Глыбакадумны, – бо гэткам я ёсць.

Два праграмісты яшчэ раз абмяняліся стурбаванымі позіткамі. Ланквіл запархекаў.

– Тут, пэўна, нейкае непаразуменне, – прамовіў ён. – Ты чаго, не магутнейшы за Калоса Максімегалонскага, які ў змозе палічыць усе атамы на любой планеце за мілісекунду?

– Калоса? – перапытаў Глыбакадумны з непрыхаванай пагардаю. – Пры чым тут гэтыя не вартыя згадкі лічыльныя касцяшкі?! Дурань ён на гліняным трыножку, а не Калос!

Фук, падаўшыся ад раз’юшанасці наперад, працягваў сумоўе:

– Дык ты, відаць, саступаеш Гуглу-Шмуглу, кібермазгаўняку з Садружнасці Сямі Светаў Асветы, які вылічвае траекторыю палёту кожнай пясчынкі падчас пяцітыднёвай пясчанай завеі на Данграбад-Бэта?

– Пяцітыднёвай пясчанай завеі? – грэбліва перапытаўся Глыбакадумны. – Ты кажаш гэта мне, камп’ютару, які пралічыў наперад кожны вектар атама ў Вялікім Выбуху? І слухаць не хачу пра гэты кішэнны калькулятар!

Якое імгненне два праграмісты сядзелі ў няёмкай цішы. Потым Ланквіл зноў нахіліўся ўперад.

– Дык ты горшы за перадавіка прамоўніцкага ўмалоту, усенародна абранага кармільца-гаварыльца планеты Альбарутэнікус-94, ротарнага аратара Мялеція Матрыцкага, Вялікага і Немажлівага?

– Усенароднаабранага кармільца-гаварыльца планеты Альбарутэнікус-94? – з пагардаю перакотваючы ў паражнечы кібернетычнага рота кожны склад, паўтарыў словы Глыбакадумны. – Ён можа ўмовіць Арктурыянскую мегаасліцу ссунуцца з месца, але толькі я моцай свайго слова ў стане прымусіць яе яшчэ і вырышыць на працу.

– Дык у чым, – працягнуў Фук, – тады, уласна кажучы, праблема?!

– Няма праблемаў, – прамовіў Глыбакадумны з велічным пазвоньваннем. – Я проста другі найлепшы камп’ютар ўсіх Галактык, часоў і народаў, і кропка.

– Але чаму «другі»?! – упінаўся Ланквіл. – Чаму ты безупынку чаўпеш: «Другі, другі, другі»? Табе ж, пэўна, даўся ў знакі Яго Шматвектарнасць Упуставажаны Поўнабрэх? Ці можа, сам Цыцэроніус? Ці нават...

Пагардлівыя агенчыкі прабеглі па панэлі кіравання Глыбакадумнага.

– Мне шкада выдаткаваць нават адзін-адзіны байт інфармацыі на гэтых кібер-дурняў, – прагуў ён. – Я кажу пра камп'ютар, што прыйдзе пасля мяне...

Фук пачаў траціць цярплівасць. Ён адкінуў нататнік убок і прамырчаў:

– Усё гэта патыхае махровым месіянствам.

– Ад вас будучыня сукрыта, – заявіў Глыбокадумны. – А вось мае электрычныя схемы кішма кішаць дэльта-струмянямі магчымых варыянтаў будучага развіцця падзей. І я ўжо бачу, што пасля мяне мусіць прыйсці камп'ютар, чый самы маленькі аперацыйны параметр я нават не варты прыблізна ацаніць. Аднак я маю наканававанне – стварыць яго.

Фук цяжка ўздыхнуў і зіркнуў на Ланквіла.

– Можа, працягнем і пяройдзем уласна да пытання? – прапанаваў ён.

Ланквіл на мігах папрасіў яго пачакаць.

– І што гэта за камп'ютар, пра які ты кажаш? – перапытаў ён.

– Я зараз ні слова больш пра яго не прамоўлю, – адказаў Глыбакадумны. – Дык вось, чым яшчэ я магу быць вам карысны? Уважліва слухаю.

Навукоўцы, пераглянуўшыся, пацэпнулі плячыма. Фук прымусіў сябе супакоіцца.

– О Глыбакадумны, – пачаў ён. – Вось заданне, дзеля якога мы распрацавалі цябе. Мы хочам, каб ты даў нам... – ён зрабіў паўзу, – ...Той Самы Адказ.

– Той самы адказ? – перапытаў Глыбакадумны. – Адказ на якое пытанне?

– Пра Сэнс Жыцця!.. – выгукнуў Фук.

– ...Пра Сусвет...– дадаў Ланквіл.

– ...І Усё Такое, – сказалі яны хорам.

Глыбакадумны ў одуме замаўчаў.

– Хвацкае пытанне! – урэшце вымавіў ён.

– Але ты адужаеш?

І зноў жа, эфектная паўза.

– Так, – сказаў Глыбакадумны. – Адужаю.

– А такі адказ увогуле існуе? – спытаў задыханы ад узрушанасці Фук.

– Просты адказ, – дадаў Ланквіл.

– Так, – адказаў Глыбакадумны. – Пра сэнс жыцця, сусвет і ўсё такое. Адказ існуе. Але, – дадаў ён, – мне трэба падумаць.

Вэрхал, што ўсчаўся ні стуль ні ссюль, сапсаваў веліч гэтага імгнення: дзверы разнасцежыліся і два раздражнёныя чалавекі ў грубых блакітных халатах Універсітэта Паўднёвага Крыжа, падпярэзаныя блакітнымі пасамі, уварваліся ў рубку, адштурхоўваючы небараку-сакрата-ра, які спрабаваў заступіць ім дарогу.

– Мы патрабуем доступу! – загарлаў маладзейшы, заехаўшы пагляднаму маладзенькаму сакратару локцем у горла.

– Вы чулі ці не? – закрычаў старэйшы. – Вы не маеце права нас не пускаць!

Ён адпіхнуў маладзейшага да дзвярэй.

– Мы настойваем, што вы не маеце права нас не пускаць! – закрычаў маладзейшы, нягледзячы на тое, што ўжо апынуўся ўсярэдзіне, і ніхто больш не думаў даваць яму адпору.

– Вы хто? – перапытаў узлаваны Ланквіл, падымаючыся з крэсла. – Што вам трэба?

– Я Амфібій, – абвесціў старэйшы.

– А я настойваю, што я Фрумвондэль! – заверашчаў маладзейшы.

Амфібій павярнуўся да Фрумвондэля.

– Цішэй! – гняўліва загаварыў ён. – Табе не абавязкова на гэтым настойваць.

– Рацыя! – заверашчаў Фрумвондэль, пляснуўшы па першай-лепшай панелі. – Я Фрумвондэль, і на гэтым я

не настойваю, а канстатую відавочны факт! Мы настойваем і патрабуем відавочных фактаў.

– Не, нам няма чаго на іх настойваць, – раздражнёна перапыніў яго Амфібій. – Вось іх мы якраз і не патрабуем.

Ледзьве паспеўшы зрабіць уздых, Фрумвондэль загаласіў ізноў:

– Мы не настойваем на цвёрдых фактах, а настойліва патрабуем адсутнасці цвёрдых фактаў! Я настойваю, што магу быць ці магу не быць Фрумвондэлем!

– Хто вы, халера-венера, такія? – выгукнуў раз'ятраны Фук.

– Мы – філосафы, – адказаў Амфібій.

– А раўназначна можам імі не быць, – дадаў Фрумвондэль, пагрозліва махаючы пальцам у бок праграмістаў.

– Не, мы адназначна філосафы, – настойваў Амфібій. – Мы цалкам акрэсленым парадкам знаходзімся тут у якасці прадстаўнікоў Хеўрасаюза, амальгамнага задзіночання філосафаў, мудрацоў, асветнікаў, святачаў ды іншых мыслярных асоб. І мы патрабуем, каб гэтую махіну вымкнулі, і зрабілі гэта зараз жа!

– А што такое? – пацікавіўся Ланквіл.

– Я скажу вам, хлопцы, што такое, – прамовіў Амфібій. – Катлеты – асобна, мухі – асобна, вась што такое!

– Мы настойваем, – загалёкаў Фрумвондэль, – каб размежаванне паўнамоцтваў увялі – ці не ўводзілі – у ранг праблемы!

– Вам толькі можна даваць махіне падлічваць усякае-рознае, – дадаў Амфібій. – А вась мы, з вашае вельмі ласкавае згоды, заапекуемся нязменнымі ісцінамі. Але вы ж, хлопцы, пэўна, хочаце запытацца, што там з прававымі нормаўмі? Я скажу вам. Дык вась, паводле Закона аб Праўдзе, пошук ісціны – прэрагатыва вашых пакорных служак, ударнікаў разумовай працы. А кожнаму электроннаму тарантасу, які будзе шукаць і ўрэшце тую ісціну знойде, мы адаб'ем ягоныя элект-

ронныя пячонкі... Пра што гэта я? Якая рацыя ў нашых сядзеннях да цёмначы і ў зацятых філасофскіх спрэчках, што можа быць Усявышнім, а што – не, калі ні з пушчы ні з поля з’яўляецца гэтая махіна са сваімі лічбавымі махінацыямі ды наступным ранкам проста выплёўвае адказ з электроннага чэрава?!

– Слушна! – загарлаў Фрумвондэль. – Мы патрабуем спыніць гвалтоўную аўтаматызацыю ў галіне сумненняў і нявызначанасці!

Раптам грымотны голас скалануў сцены рубкі.

– Ці можна на гэтым этапе зрабіць заўвагу? – запытаўся Глыбакадумны.

– Усё, мы абвешчаем страйк! – загаласіў Фрумвондэль.

– Ага, страйк! – сугучна яму гарлаў Амфібій. – Вы такі атрымалі ўсегалактычны страйк філосафаў!

Узровень шуму скокнуў у надхмар’і, калі запрацавала колькі дадатковых басовых узмацняльнікаў. Яны былі ўштукаваныя ў разьбяныя і лакаваныя аўдыёкалонкі па перыметры рубкі і заглушылі галасы філосафаў тым, што дадалі Глыбакадумнаму крышачку больш магутнасці.

– Я толькі хачу сказаць, – прагрымеў камп’ютар, – што мае схемы пачалі незваротна рыхтаваць Той Самы Адказ на Вялікае Пытанне пра Сэнс Жыцця, пра Сусвет і Усё Такое.

Ён зрабіў паўзу і, задаволена адзначыўшы сам сабе, што здолеў дабіцца грамадскай увагі, працягнуў ужо цішэйшым голасам.

– Але вылічэнне Пытання патрабуе трэшчкі часу.

Фук з нецярплівасцю зіркнуў на гадзіннік.

– Колькі?

– Сем з паловай мільёнаў гадоў, – адказаў Глыбакадумны.

Лунквіл і Фук пераглянуліся, заміргаўшы.

– Сем з паловай мільёнаў гадоў! – выгукнулі яны ў адзін голас.

– Так, – пацвердзіў Глыбакадумны. – Трэба ж усё абдумаць як след? Тут мне прыйшло да працэсара, што гэтае чаканне створыць неверагодную шумечу вакол усёй філасофскай навукі. Усе завядуць свае ўласныя тэорыікі наконт таго, як будзе гучаць мой адказ, і будуць ісці ў заклад, хто разумнейшы: філосафы ці камп'ютар? Тым жа часам на рынку ідэй верхаводзіць будзеце вы. Прытыкаючы спрэс і паўсюль свае тры грошыкі, выказваючы апанентам сваё канцэптуальнае «фэ», даючы адзін аднаму ў прэсе інтэлектуальнага прачуханца, намнажаючы і напладжаючы сабе духоўных спадкаемцаў і заўзятых паслядоўнікаў, вы будзеце жыць паўнакроўным жыццём філасофскай эліты. Як вам такі варыянт?

Два філосафы зіркнулі на камп'ютар.

– Халера-венера! Вось што я называю глыбокім думаннем! – усцешыўся Амфібій. – Фрумвондэлю, і чаму мы не дабралі розуму раней?

– А космас яго ведае, – адказаў Фрумвондэль драматычным шэпам. – У нас, відаць, ператрэніраваныя мазгі, даражэнькі Амфібію.

Кажучы гэта, яны павярнуліся на абцасах і выйшлі за дзверы, дзе іх чакала жыццё, якое яны бачылі толькі ў сваіх самых смелых мроях.

– Страшэнна павучальная гісторыя, – падаў голас Артур, пасля красамоўнага аповеду Пердылюбібляйца. – Але я не сцяміў, якое дачыненне яна мае да Зямлі, мышэй і ўсяго астатняга?

– Гэта толькі палова гісторыі, зямлянін, – сказаў Пердылюбібляйц. – Калі ты хочаш даведацца, што адбылося праз сем з паловаю мільёнаў гадоў, у Дзень Таго Самага Адказу, дык ласкава запрашаю ў мой працоўны кабінет, дзе ты можаш перажыць падзею на маім 100D-плэеры. Або зноў жа, калі ты захочаш, замест прагляду плэера мы можам зрабіць шпацыр па паверхні Зямлі-2. На жаль, яна пакуль што не завершаная – мы яшчэ не закончылі закопваць у зямную кару штучныя шкілеты дыназаўраў, а потым яшчэ пакладзем пласты траццёвага і апошняга перыядаў Цэназойскай эры.

– Не, дзякуй, – сказаў Артур. – Не думаю, што яна будзе кропля ў кроплю як першая Зямля.

– Дазволь з табою не пагадзіцца, – адказаў Пердылюбібляйц. – Зямля-2 будзе кропля ў кроплю і пясчынка ў пясчынку як Зямля-1. – Ён разварнуў лятак і накіраваў яго да наймавернага муру.

У працоўным кабiнеце Пердылюбiбляца панаваў вэрхал – усё роўна як пасля выбуху бомбы ў публiчнай бiблiятэцы. Калi яны зайшлi ў сярэдзiну, Пердылюбiбляц спахмурнеў.

– Жудасная аварыя – у адным з камп'ютараў, якi забеспячвае жыццёвую дзейнасць, згарэў дыёд. Калi мы паспрабавалi ўключыць нашыя прылады для прыбiрання, дык выявлiлi, што яны ўжо трыццаць тысяч гадоў як зламалiся... Хто ж целы прыбiрацьме, хацелася б дазнацца?.. Слухай, а чаму б табе не сесцi вунь на гэтае крэсла i не дазволiць мне цябе ўвакнучь?

Ён жэстам указаў на крэсла, што выглядала быццам зробленае з грудзiны стэгазаўра.

– Яно зробленае з грудзiны стэгазаўра, – патлумачыў Пердылюбiбляц. Гаворачы гэта, ён рабiў млявыя намаганнi вычапiць кавалкi нейкага дроту з-пад хiсткiх стосаў паперы i якiясьцi малявальныя прылады.

– Вось, вазьмiся за iх! – загадаў Пердылюбiбляц Артуру, працягнуўшы два канцы аголенага дроту.

У той самы момант, калi Артур схапiў дроты, проста праз ягонае цела прашылася нейкая птушка.

Артур адчуў, як пухка ўзлятае ў паветра i робiцца абсалютна нябачным самому сабе. Пад iм разлягаўся зграбны пляц, аточаны дрэвамі. Наколькi акiнуць вокам, з усiх бакоў высiлiся белыя бетонныя будынкi, разложыстыя i вытанчаныя. Хiба некаторыя з iх былi ўжо не новыя – шмат якiя карпусы пабiтыя расколiнамі i заплямле-

няя злівамі. Аднак сённа зіхцела сонца, гуллівы ветрык злёгка гайдаў галіны дрэваў, ад будынкаў сыходзіў нейкі пошум, пэўна, вынікала ад таго, што да пляцу і ўсіх вакольных вулак, як вада, плыў гаманлівы, узрушаны натоўп. Дзесьці граў музычны гурт. Ад павеваў ветрыка трапяталіся пярэстыя сцягі, а паветра брыняла атмасферай карнавалу.

Лунаючы амаль бясплотнай зданню па-над усім гэтым, Артур адчуў самоту. Аднак датуль як ён паспеў занурыцца на гэты конт у рэфлексію, па-над пляцам пракаціўся голас, які папрасіў грамадскай увагі.

Праз гукальнік да людзей звяртаўся мужчына. Ён стаяў на раскошна ўбраным памосце перад пабудовай, што яўна дамінавала на плошчы.

– Народзе, які чакае ў цені Глыбакадумнага! – звярнуўся да натоўпу мужчына. – Вельмі шануюныя нашчадкі Фрумвондэля і Амфібія, Найвялікшыя і Самыя вартыя галовы, якіх толькі ведаў Сусвет! Час Чакання скончыўся!

Натоўп узяў шквальны гул ухвалы. Сцягі, вымпелы, радасны свіст залуналі ў паветры. Прылеглыя да пляца завулкі нагадвалі шматножку, якая перакулілася на спіну і шалёна дрыгае ў паветры сваімі канцавінамі.

– Сем з паловаю мільёнаў гадоў нашая раса чакала гэты Вялікі і Шматабяцальны Дзень Прасвятлення! – закрычаў прамойца-агітатар. – Дзень Таго Самага Адказу!

Грымотнае «ўра!» сарвалася з вуснаў захопленай публікі.

– Больш ніколі, – працягваў драць глотку прамойца, – мы не будзем прачынацца, стурбаваныя думкамі: «Хто я?», «У чым сэнс жыцця?», «Ці ж нешта зменіцца ў планетарных маштабах, калі я не падымуся гэтым ранкам з ложка і не пайду на працу?» Сённа раз і назаўжды мы ўрэшце атрымаем просты і ясны адказ на ўсе гэтыя назольныя пытаннечкі пра Сэнс Жыцця, Сусвет і Усё Такое!

Пасля таго як натоўп зноўку выбухнуў эмоцыямі, Артур адчуў, што слізгае ў паветры і спускаецца да адна-

го вялікага, раскошнага акна на першым паверсе пабудовы. Пабудова знаходзілася за памостам, з якога прамоўца звяртаўся да публікі.

Заплываючы проста ў акно, Артур на хвілю запанікаваў. Аднак паніка мінула, калі праз якую секунду ён адчуў, што прашыўся праз зробленую з цвёрдага шкла шыбу, яўна з ёю не сутыкнуўшыся.

Ніхто ў пакоі не заўважыў ягонага, такога нестандартнага, прыходу – яго ўсё роўна як не было. Ён ужо пачаў здагадвацца, што навакольныя падзеі – відэазапіс, які шасціканальна праектуецца ў яго мозг.

Пакой быў збольшага такі самы, як яго апісаў Пердэлюбібляйц. За сем з паловаю мільёнаў гадоў яго як след даглядалі і прыблізна штостагоддзе прыбіралі і мылі. Панэль з ультрачырвонага дрэва паспела абслізацца па беражку, кілім крыху выцвіў, але вялікі камп'ютарны працэсар у сваім глянец-парадку ўзвышаўся на скуры, якая абцягвала верх панэлі, гэтак, нібыта яго зрабілі ўчора.

Два строга апранутыя чалавекі самавіта занялі свае месцы перад працэсарам і сталі чакаць.

– Час амаль што прыспеў, – сказаў адзін, і Артур са здзіўленнем заўважыў, што ў прарэджанай карціцы ля шыі прамоўцы раптам матэрыялізавалася два словы. Словы былі «сп. Ланквілоўскі». Паміргалі пару разоў і зніклі без следу. Да таго, як Артур паспеў перастрававаць убачанае, загаварыў другі мужчына, і словы «сп. Пшык» з'явілася ўжо ля ягонай шыі.

– Семдзясят пяць тысяч пакаленняў таму нашыя прашчурны запусцілі гэтую праграму, – сказаў другі мужчына. – І за ўсе гэтыя мільёнагоддзі мы зробімся першымі, хто пачуе, як камп'ютар прамаўляе.

– Здурнець можна, Пшыку, – згадзіўся першы чалавек, і знянацку да Артура дайшло, што ён глядзіць відэазапіс з субтытрамі.

– Мы зробімся першымі, хто пачуе Той Самы Адказ, – прамовіў Пшык. – Адказ на Вялікае Пытанне пра Сэнс Жыцця...

– Сусвет, – дадаў Ланквілоўскі.

– І Усё Такое!..

– Ціху! – засычэў Ланквілоўскі, дапамагаючы сабе жэстам. – Здаецца, Глыбакадумны будзе гаварыць!

На імгненне запанавала ціша, падчас якой панэль кіравання, што знаходзілася перад працэсарам, стала паволі вяртацца да жыцця. Загарэліся і зноў патухлі лямпачкі, выпрабоўваючы ўласныя сілы і наструньваючыся на працоўны лад. З камунікатыўных каналаў данёсся далікатны погуд.

– Добры дзень, – нарэшце павітаўся Глыбакадумны.

– Э-э... Дабрыдзень, о Глыбакадумны, – усхваляваным голасам вымавіў Ланквілоўскі. – Дык ці маеш ты той самы... э-э...

– Адказ? – велічна перапыніў яго Глыбакадумны. – Так, маю.

Двух мужчын працяла дрыготка нецярплівасці. Не дарма яны чакалі!

– Той Самы Адказ? – выдыхнуў Пшык.

– Туды Самей няма куды, – запэўніў Пшыка Глыбакадумны.

– Адказ пра Усё Такое?.. Адказ на Вялікае Пытанне пра Сэнс жыцця, пра Сусвет і Усё Такое?

– Так.

Абодва мужчыны былі напaгaтoвe. Іх папярэднeя жыццё было адным доўгім падрыхтоўчым курсам: адразу пасля нараджэння іх адмыслова абралі на гэтую ролю, каб яны зрабіліся дыпламаванымі сведкамі гэтага імгнення. Але – от хоць ты што: калі тое імгненне настала, ім абодвум проста заняло мову. Ланквілоўскі і Пшык пачуваліся не раўнуючы як усхваляваныя першакласнікі.

– І ты гатовы даць яго нам? – выціснуў з сябе Ланквілоўскі.

– Гатовы, – адказаў Глыбакадумны.

– Зараз?

– Зараз.

Абодва мужчыны аблізнулі перасохлыя губы.

– Але мне падаецца, што вам ён не спадабаецца, – дадаў Глыбакадумны.

– Пляваць! – загарачыўся Пшык. – Нам трэба яго ведаць! Зараз жа!

– Зараз? – перапытаў Глыбакадумны.

– Так, зараз!

– Ну, добра, – пагадзіўся камп'ютар і зноў заглыбіўся ў моўчу. Мужчыны засоўгаліся ад нецярплівасці. Іх пацўцці напяліся дазвання.

– Вам ён, праўда, не спадабаецца, – зноў заўважыў Глыбакадумны.

– Кажы ўжо!

– Добра, – сказаў Глыбакадумны. – Той Самы Адказ на Вялікае Пытанне...

– Так!

– ... пра Сэнс Жыцця, пра Сусвет і Усё Такое... – працягваў Глыбакадумны.

– Так!!!

– ...Вось такі... – вымавіў Глыбакадумны і зрабіў паўзу.

– Давай!!!!!!!

– Такім чынам...

– Ну?!!!!!!

– Сорак два, – з бязмежнай веліччу вымавіў Глыбакадумны і замаўчаў.

На доўгі, ох, які доўгі час усталявалася ціша. Краёчкам вачэй Пшык злавіў цэлае мора стурбаваных, напяртых ад чакання твараў, якія запаўнялі пляц знадворку.

– Нас жа лінчуюць? – шэптам запытаўся ён.

– Не перабольшвай, – мякка прамовіў Глыбакадумны.

– «Сорак два»! – заверашчаў Лунквілоўскі. – Гэта ўсё, што ты можаш сказаць нам за сем з паловаю мільёнаў гадоў працы?

– Я скурпулёзна пераправерыў гэты адказ, – прамовіў камп'ютар. – І гэта, клаву на адсячэнне, менавіта Той Самы Адказ. А каб ужо быць абсалютна шчырым з вамі, дык дадам, што праблема палягае ў тым, што вы самі не надта ведаеце, як гучыць пытанне.

– Ведаем, ведаем пытанне! Гэта ж Вялікае Пытанне пра Сэнс Жыцця, пра Сусвет і Усё Такое, – заблагаў Лунквілоўскі.

– Вось і скажыце яго мне, – зазначыў камп'ютар з інтанацыяй выдатніка, які паблажліва трывае кампанію двоечнікаў-паўдуркаў.

Пакуль ашаломлення мужчыны перылі вочы ў камп'ютар, а таксама адзін на аднаго, у кабіне панавала моташная цішыня.

– Ну, ведаеш, пра Усё... Такое... – квола пачаў быў Пшык.

– Дзіва што! – выгукнуў Глыбакадумны. – Як толькі вы будзеце дакладна ведаць, як гучыць пытанне, то і дазнаецеся, што азначае мой адказ.

– Усё прапала... – прамармытаў Пшык, адшпурнуўшы нататнік і змахнуўшы дробненькую слёзку.

– Добра-добра, а ці не можаш нам сказаць гэтае пытанне ты? – не адставаў Лунквілоўскі.

– Вялікае Пытанне?

– Так!

– Пра Сэнс Жыцця, Сусвет і Усё Такое?

– Так, так!

На пэўны час Глыбакадумны паглыбіўся ў развагі.

– Спрытна вы! – урэшце вымавіў ён.

– Дык ты можаш? – сарваўся на крык Лунквілоўскі.

Глыбакадумны зноў на доўгі час задумаўся.

– Не, – нарэшце вырашыў ён.

Абодва мужчыны знясілена паваліліся ў крэслы.

– Але я ведаю таго, хто зможа, – прамовіў Глыбакадумны.

Мужчыны хапатліва павярнулі галовы ў ягоны бок.

– Хто?! Кажы нам!

Раптам убачыўшы, што яго цела паволі, аднак, няўмольна рушыць у бок прыборнай панэлі, Артур адчуў, як яго яўна няясная скура на галаве пачала варушыцца. Аднак неўзабаве ён зрабіў высерву, што папросту на гэтым этапе той, хто рабіў відэазапіс, зрабіў буйны план.

– Я кажу пра той камп'ютар, які прыйдзе пасля мяне, – нараспеў сказаў Глыбакадумны: ягоны голас зноў набываў стыль прафесійнага прамоўцы. – Камп'ютар, чые найменшыя параметры я не варты і не ў стане падлічыць – і нягледзячы на гэтую нявыкрутку, я сканструюю яго для вас. Камп'ютар, які зможа падлічыць Вялікае Пытанне да Таго Самага Адказу. Камп'ютар нагэтулькі вытанчанай мысліўнай канструкцыі, што нават арганічнае жыццё будзе з'яўляцца ўсяго толькі часткай яго аперацыйнай матрыцы. І вы самі зможаце авалодаць новай тэхналогіяй, спусціўшыся на камп'ютар, каб кіраваць яго праграмай, разлічанай на дзесяць мільёнаў гадоў! О, так! Я такі распрацую яго для вас. І дзеля вас дам яму імя. Ён будзе называцца... Зямля!

Пшык кінуў позірк на Глыбакадумнага.

– Што за ідыёцкая назва! – вымавіў ён, і яго разрэзала з ног да галавы.

Лунквілоўскі жа ні стуль ні ссюль пакрыўся жахлівымі язвамі. Прыборная дошка камп’ютара пайшла плямамі і трэснула, сценкі ўспыхнулі і абрынуліся, а падлога ў рубцы склалася разам са столлю...

Пердылюбібляйц стаяў перад Артурам, трымаючы ў руках два драты.

– Стужка скончылася, – патлумачыў ён.

– Зафодзя! Прачынайся!

– Мммммээээўўў?

– Давай, падымайся, хопіць спаць!

– Калі ласка, давер спаннё спецу, згода? – прамармытаў Зафод і, адварнуўшыся да сценкі, працягнуў дрыхнуць.

– Дык, можа, задаць спецу перцу з імберцам? – пацікавіўся Фольксваген.

– А табе гэтага хочацца? – запытаў Зафод прыспаным голасам.

– Не.

– І мне не хочацца. Дык нашто тады? Хопіць назаляць ужо! – Зафод Біблброкс скруціўся ў клубок.

– Ён атрымаў падвойную дозу газу, – сказала Трыліян, пазіраючы на Зафода згары долу. – У яго ж два горлы.

– ...І хопіць трындоліць! – дадаў Зафод Біблброкс. – Заснуць проста немажліва. Грунт на гэтай планеце нейкі халодны і мулкі.

– Бо залаты, – сказаў Фольксваген.

З неверагодным спрытам балеруна Зафод Біблброкс ускочыў на ногі і стаў узірацца за лінію далягляду, бо нагэтулькі далёка разлягалася залатая паверхня, абсалютна гладкая і непарыўная. Яна зіхцела ўсё роўна як... Досыць цяжка патлумачыць, усё роўна як што тая паверхня зіхцела, бо нічога ў цэлай Галактыцы не зіхціць усё роўна як планета, зробленая з чыстага золата.

– Хто гэта сюды прыцягнуў?! – заверашчаў Зафод Біблброкс, вытарашчаўшы вочы.

– Ціху, без нерваў! – сказаў Фольксваген Гольф. – Гэта ўсяго толькі каталог.

– Ката... што?

– Каталог, – паўтарыла Трыліян. – Ілюзія.

– Ды што ты такое кажаш?! – не сунімаўся Зафод Біблброкс, паваліўшыся на карачкі і ўткнуўшы вочы дол-лу. Ён тыцнуў зямлю пальцамі. Яна была вельмі цяжкая і крыху мяккаватая – можна было пакінуць на ёй след пазногцем. Яна была вельмі жоўтая і вельмі зіхоткая, і калі Зафод Біблброкс дыхнуў на дол, дык ягонае дыханне выпарылася вельмі адметным шляхам – гэтак выпараецца дыханне з чыстага золата.

– Трыліян і я апрытомнелі трохі раней, – патлумачыў Фольксваген. – Мы крычалі і гукалі, пакуль не прыйшлі нейкія людзі, потым мы працягвалі крычаць і гукаць, ажно пакуль ім не надакучыла і яны не паставілі нас на сваім каталогу планет, каб мы не турбавалі іх у час іхняга абедзеннага адпачынку. Усё, што ты бачыш наўкола, робіць прыбор з назвай удавальнік.

Зафод глянуў на яго з горыччу.

– Халера-венера! – вылаяўся ён. – Вы разбудзілі мяне з майго дасканалага сну, а наўзамен упіхваеце чужыя мроі.

– Мы разбудзілі цябе толькі цяпер, бо папярэдняя планета была па калена ў рыбе, – дадала Трыліян.

– У рыбе?

– Некаторым людзям падабаюцца ўсялякія дзіўноты.

– А да рыбнай мы адведвалі плацінавую планету. Нуднаватая трохі. Нам падумалася, што, можа, табе спадабаецца залатая.

Вакол, як кінуць вокам, расцілалася суцэльнае зіхценне.

– Хараство ж якое, – прабурчаў Зафод Біблброкс.

У небе з'явілася вялізная каталогавая лічба. Яна блішчэла і мяняла выгляд, а калі яны азірнуліся, дык наўкола зноў расцілаўся звычайны дол.

– Вой! – казалі ўсе ў адзін голас.

Марская роўнядзь адлівала пурпурам. Пляж, на якім апынуліся вандроўнікі, быў ушпіляны жоўтымі і зялёнымі каменчыкамі, з усяго відаць, страшэнна каштоўнымі. Горы на даляглядзе здаваліся пакатымі пагоркамі з чырвонымі ўзвышшамі. Зусім поруч стаяў пляжны столік, зроблены з чыстага срэбра, а побач тырчаў стракаты, ружова-ліловы, сонечны парасон бэзавага колеру, аздоблены махрой і кутасікамі.

У небе на замену каталогаваму нумару загарэўся вялізны надпіс:

«КУПЛЯЙЦЕ МАГРАТЭЯНСКАЕ!»

І потым пяцьсот абсалютна аголеных парашутыстак выскачылі з аблокаў.

Праз які момант усё знікла, і застаўся толькі веснавы выган, запоўнены статкам кароваў.

– Ой, мае мазгі! – запрычытаў Зафод Біблброкс.

– Ну, давай, кажы ўсё шчыра, – прамовіў Фольксваген.

– Дык вось, – пачаў Зафод Біблброкс, і ўсе трое селі, перастаўшы зважаць на ўсё новыя дэкарацыі, што паўставалі і знікалі вакол іх.

– Я зразумеў: што б там ні здарылася з маім мозгам, гэта зрабіў я. І зрабіў такім чынам, што ніякі аналіз, зніцыяваны Галактычным Урадам, не ў стане мае ўмяшанні выявіць. І, ясная рэч, сам я пра свае ўмяшанні таксама нічога не ведаю... Я ж лухту вярзу?

Астатнія двое кіўнулі на знак згоды.

– Дык скажыце, напрамілы Бог, што такога сакрэтнага я ведаю, што не адкрываю нікому: ні Галактычнаму Ураду, ні нават сабе самому. Адказ на гэта мусіць быць: «Я не ведаю што». Далібог. Але я супаставіў факты і пачаў кеміць, што тут да чаго... Вось калі я пастанавіў балатавацца ў Прэзідэнты Галактыкі? Неўзабаве пасля смерці Прэзідэнта Юдэна Варанкса... Ты, Фольксвагене, памятаеш Юдэна?

– Памятаю, – адказаў Фольксваген. – Гэта той мужык, якога мы сустрэлі, калі былі дзецьмі. Капітан зоркалёта, газарадобны арктурыянін. Ён даў нам пражаных каштанаў, калі ты праламіў уваходны люк у ягоны мегакарабель. Ён яшчэ казаў, што ты самы дзівосны хлопчык, якога ён толькі бачыў.

– Вы пра што? – запытала Трыліян.

– То даўняя гісторыя, – сказаў Фольксваген. – Мы гадаваліся разам на Бетэльгейзе. Арктурыянскія мегакараблі займаліся перавозкамі аб’ёмных грузаў паміж галактычным Цэнтрам і зацішнымі закуткамі Сусвету. Бетэльгейзіянская гандлёвая выведка шукала для іх новыя рынкі збыту, каб паводле іхняй наводкі арктурыянцы змаглі дастаўляць туды сваю прадукцыю. Піраты былі тады істотнай праблемай (потым іх усіх павынішчалі ў бітве ля Фіялетавай Вады), і таму кожны мегакарабель аснашчалі ўсімі перадавымі абарончымі сродкамі, вядомымі галактычнай навуцы. Мегакараблі былі злавеснымі махінамі, вялізныя што жах. Трапіўшы на арбіту якой-небудзь планеты, яны маглі спрычыніцца да сонечнага зацьмення.

Фольксваген зрабіў паўзу.

– Аднойчы малы Зафодзя вырашыў скрасці адзін такі мегакарабель. І намысліў здзейсніць гэта на трохтурбінным аэраскутары, распрацаваным для работ у стратасферы. Ён быў такая мартышка-гарэза! А дакладней, дурная малпа. Я паехаў з Зафодзем, бо пайшоў з ім жа ў заклад, што ён гэтага не зробіць, і таму не хацеў, каб ён ашукаў мяне і прынёс фальшывыя доказы свайго ўчынку. І што здараецца? Мы сядзем на трохтурбіннік, на якім Зафод паставіў магутны рухавік, агорваем тры парсекі за якія пару-тройку тыдняў, урываемся на мегакарабель – аж я дагэтуль не разумею якім чынам, – праходзім на капітанскі масток, махаючы цацачным бластарамі і патрабуем ад тамтэйшага капітана, якога звалі Юдэн Варанркс, пражаных каштанаў. Больш недарэчнае і ідыёцкае патрабаванне

ўявіць цяжка. Усё гэта каштавала мне пазбаўлення кішэнных на цэлы год. І за што? За каштаны.

– А той капітан, гэты Юдэн Варанкс, – штосьці неверагоднае, – прамовіў Зафод Біблброкс. – Пакарміў нас, наліў па пяцьдзясят – усе гэтыя дзіўныя трункі з розных куткоў Галактыкі – трактаваў купу пражаных каштанаў, вядома, і мы файна прабавілі час. Потым ён тэлепартаваў нас назад. У самае змрочнае крыло бетэльгейзіянскай дзяржаўнай турмы, тое, у якім узмоцненая ахова. Шырокай душы быў чалавек.. Зрабіўся потым Прэзідэнтам Галактыкі.

Зафод Біблброкс зрабіў паўзу.

Наваколле запанурылася. Паўсюль кружляў чорны туман, абрысы чагосьці мядзвездзеватага і нязграбнага цьмяна хаваліся ў ценях. Паветра час ад часу напаўнялася галасамі ілюзорных істотаў, якія выбівалі духі з іншых ілюзорных істотаў. Па гэтай планеце з каталога можна было зрабіць выснову, што шмат каму з замоўцаў падобныя пошумы прыпадаюць да сэрца.

– Фольксвагене, – ціхутка звярнуўся да Гольфа Зафод Біблброкс.

– Ага?

– Перад самай смерцю Юдэн прыйшоў да мяне.

– Чаго?! Ты ніколі не распавядаў.

– Не распавядаў...

– І што ён сказаў? Навошта прыходзіў да цябе?

– Ён распавёў пра «Залатое Сэрцайка». Скрасці зоркалёт – яго ідэя.

– Юдэнава?!

– Ага, – адказаў Зафод Біблброкс. – І адзіны магчымы спосаб яе скрасці – прысутнічаць на ўрачыстым спуску са стапеляў.

Якое імгненне Фольксваген здзіўлена таропіўся на Зафода, а потым разрагатаўся.

– Ты хочаш сказаць, – вымавіў ён, – што зладзіў сваё прэзідэнцтва адно дзеля таго, каб сцягнуць гэты зоркалёт?

– Анягож, – сказаў Зафод з такім ашчэрам, які прымусіў бы шмат каго замкнуцца ў пакоі з мяккімі сценкамі і самавітымі замкамі.

– Але нашто? – дапытваўся Фольксваген. – Навошта трэба гэты зоркалёт?

– А ліха яго... Думаю, калі б я свядома ведаў, што ў тым зоркалёце такога важнага і нашто ён мне прыдаўся, дык гэта ўсё зрабілася б заўважным на папярэдніх аналізах, і я б ніколі іх не прайшоў. Думаю, Юдэн распавёў мне шмат чаго, што пакуль схавана ад маёй свядомасці.

– Знакам тым, ты перакананы, што стаў корпацца ва ўласных мазгах толькі таму, што з табою паразмаляў Юдэн?

– Ён быў той яшчэ майстар зачмурыць галаву.

– Згода. Але, Зафодзя, даражэнькі, ты ж сам сабе пан-гаспадар!

Зафод Біблброкс пацепнуў плячыма.

– Ну, я хацеў сказаць... Ты што, не маеш аніякага паняцця, нашто ўсё гэта? – запытаў Фольксваген.

Зафод занурыўся ў думкі, і, здавалася, на ягоным твары адлюстраваліся ўнутраныя сумневы.

– Не, – урэшце сказаў ён. – Я, здаецца, не ўтаямнічаны ні ў адзін са сваіх уласных сакрэтаў. Пакуль што.

Ён дадаў пасля доўгіх развагаў:

– Я ўсё цудоўна разумею. Я сам сабе ні халеры не давяраю.

Праз кароткі час апошняя планета з каталога ўцякла з-пад іхніх ног, і зноў праступіў нармальны цвёрды свет.

Яны сядзелі ў раскошным пакоі, поўным столікаў са шкляннымі стальніцамі, чые сценкі былі ўвешаныя ганаровымі граматамі за паспяховы дызайн.

Высокі магратэянец стаяў перад імі.

– Мышы просяць вас на аўдыенцыю, – сказаў ён.

– Такія справы, – зазначыў Пердылюбібляйц, робячы кволае, для прыліку, намаганне прыбраць жаклівы вэрхал у сваім кабінэце. З нейкага стосу ён ухапіў паперку, аднак, не знайшоўшы, куды б яе пакласці, шпурнуў назад на стос, які адразу ж абрынуўся.

– Глыбакадумны спраектаваў Зямлю, мы яе пабудавалі, а вы на ёй жылі...

– ...А воганы прыйшлі і разбурылі яе за пяць хвілін да выканання праграмы, – дадаў Артур з ноткамі горычы ў голасе.

– Так, – адказаў Пердылюбібляйц, спыніўшы бездапаможныя агледзіны свайго пакою.

– Дзесяць мільёнаў гадоў працы камеце пад хвост. Дзесяць мільёнаў гадоў, зямлянін! Ці можаш ты ўявіць сабе гэтка абсяг часу?! За такі прамежак любая галактычная цывілізацыя здольная пяць разоў паспець выгадавацца з аднаго-адзінюсенькага чарвячка. А тут – пшык – і няма!

Пердылюбібляйц зрабіў паўзу.

– Ну, вядома, для цябе гэтая гісторыя – усяго толькі плёткі старой цёткі... – дадаў ён.

– Ведаеце, гэта шмат што тлумачыць, – асцярожна заўважыў Артур. – Дзесьці на сподзе душы ў мяне ўсё жыццё варушылася гэткае даўкае адчуванне, што ў свеце нешта-нейкае робіцца: штосьці глабальнае, нават змрочнае, але ж ніхто не мог мне патлумачыць, што менавіта.

– Ды не, – адказаў Пердылюбібляйц. – Гэта побытавая параноя. На яе пакутуе ўся Галактыка.

– Уся Галактыка?! – перапытаў Артур. – Ну, як усе ў Галактыцы пакутуюць на параноя, дык гэта нештачкі ды значыць! Можа, дзесьці па-за межамі вядомага нам Сусвету...

– Усё можа быць... Але каго гэта шманае? – перапыніў Пердылюбібляйц Артура датуль, пакуль апошні не з’ехаў на пафас.

– Я, можа, стары і зняможаны, – працягваў дзядок. – Аднак я па-ранейшаму перакананы, што шанец высветліць, што ж насамрэч адбываецца ў Галактыцы, нагэтулькі крыхотны, ажно адзінае, што можна зрабіць, гэта сказаць: «Ды гараць гэтыя пошукі сэнсу жыцця гарам!» і заняцца справай. Глянё во на мяне: я праектую берагавыя лініі, а за Нарвегію нават атрымаў узнагароду.

Пердылюбібляйц пакорпаўся ў расцяробе з папер і дастаў празрыстую цагліну, на якой былі выгравіраваныя ягоная імя і абрысы Нарвегіі.

– Ну, і дзе тут сэнс? – пацікавіўся ён. – Прынамсі я яго тут не бачу. Я раблю ф’ёрды ўсё сваё жыццё. На пэўным этапе яны ўвайшлі ў моду, і я атрымаў гран-пры.

Пердылюбібляйц пакруціў цагліну-ўзнагароду ў руках і нядбала адкінуў яе ўбок, аднак не настолькі ўжо нядбала, каб тая не прыямлілася на мяккую паверхню.

– У новай версіі Зямлі, якую мы цяпер будзем, кіраўніцтва даручыла мне рабіць Афрыку. І я, ясная рэч, стаў будаваць яе з усімі маімі ўлюбёнымі ф’ёрдамі. Я шмат пажыў, каб дапаць, што яны дададуць любому кантыненту адчуванне барочнай вытанчанасці. А кіраўніцтва кажа, што гэта «недастаткова экватарыяльна». Ну і слова – «экватарыяльна»! – з ягоных вуснаў вырваўся смяшок. – Каго хвалюе нейкая там экватарыяльнасць? Так, згода: навука навучылася рабіць колькі прыгожых рэчаў, але як на мяне, дык лепей мець шчасце, чым рацыю.

– Дык, знакам тым, ты шчаслівы?

– Не. Якраз тут і пачынаюцца нестыкоўкі.

– Шкада, – са спагадай прамовіў Артур. – Але выдае на тое, што ты колісь быў як сыр у смятане.

Недзе на сцяне выбліснуў белы агеньчык.

– Хадзем, – сказаў Пердылюбляйц, – мышы прызначылі табе аўдыенцыю. Тваё прыбыццё на планету ўсіх тут моцна ўзрушыла. Гэта трэцяя паводле сваёй неверагоднасці падзея за ўсю гісторыю Сусвету.

– А якія былі першыя дзве?

– Ну, гэта ўсякія-розныя супадзенні, – няўважна адказаў Пердылюбляйц.

Адчыніўшы дзверы, ён спыніўся, чакаючы, што Артур паследуе за ім.

Артур яшчэ раз азірнуўся, потым глянуў на сябе, на закарэную вопратку, у якой ён валяўся ў гразюцы чацвяровым ранкам.

– Ну скажы, што за жыццё – ні куецца ні плешчацца! – сам сабе прамармытаў Артур.

– Што, выбачай? – перапытаў яго дзядок.

– Ды нічога – спрабую жартаваць, – адказаў Артур.

Шырока вядома, што нядбала кінутыя фразы тояць у сабе небяспеку, аднак жа, далібог, публіка часта не ўсведамляе ўсяе глыбіні гэтай праблемы.

Да прыкладу, у тое самае імгненне, калі Артур сказаў: «Ну скажы, што за жыццё – ні куюцца ні плешчацца!», у тканцы прасторава-часавага кантынууму нечакана адкрылася недарэчная чарвяточынка і адымчала прамоўленае далёка-далёка назад у часе, амаль праз усё бязмежжа касмічнага абсягу, да адной зацішнай Галактыкі, дзе вычварныя, узброеныя да зубоў істоты балансавалі на мяжы жудаснай міжзоркавай вайны.

Два кіраўнікі варожых бакоў у апошні раз сустрэкаліся за сталом перамоваў.

Жахлівая ціша панавала па-над тым сталом. Палкаводзец Ул'гёргскага войска – ён блішчэў чорнымі баявымі шортамі, упрыгожанымі каштоўным каменнем, – пыхліва глянуў на палкаводца Дж'дзугвунцкага ваярства (той жа лунаў у зялёнай аблачыне слодычных выпарэнняў і адчуваў за спінай падтрымку мільёна бліскучых і жудасных касмічных крэйсераў, якія па адным слове каманды былі гатовыя прынесці ворагу высакавольтную смерць), – і запатрабаваў ад свайго апанента, гэтага касмічнага выпаўзня, узяць назад словы, сказаныя наконт яго мамы.

Выпаўзень сваім рухам скалануў моташныя выпарэнні, што атачалі яго, і ў гэтае самае імгненне словы: «Ну скажы, што за жыццё – ні куюцца ні плешчацца!» – праплылі па-над сталом перамоваў.

На вялікі жаль, па-ўл'гёргску гэтая фраза – найпакельнейшая лайнка, якую толькі можна сабе ўявіць, і варожым бакам не засталася нічога, як на стагоддзі працягнуць смертазабойчую вайну.

Па каторым часе пасля таго як большая частка тамтэйшай Галактыкі пакрышылася ў друзачкі, высветлілася, ясная рэч, што ўвесь вэрхал з абразай не варты і грызенай рэпы, і тады два варожыя касмафлоты, залагодзіўшы свой канфлікт, задзіночылі свае парадкам пашкуматаныя шэрагі з мэтай нанесці агульны ўдар ужо па нашай Галактыцы, якая, як урэшце выявілася, і была крыніцай абразлівай заўвагі.

Яшчэ праз якую тысячу гадоў магутныя зоркалёты прадраліся праз пустэльныя абсягі космасу і ўрэшце з ваяўнічым воклічам абрынулі ўсю сваю збройную моц на першую-лепшую планету нашай Галактыкі – а ёй абсалютна выпадкова сталася Зямля. На Зямлі ж, дзякуючы жудасным памылкам у вылічэнні маштабаў, цэлы баявы флот прыхадняў з космасу незнарок праглынуў невялічкі цюцька.

Тыя, хто вывучае складаны суплёт і ўзаемны ўплыў прычынаў і наступстваў у гісторыі Сусвету, зазначаюць, што пададзеныя вышэй выпадкі надараюцца спрэс і штохвіліны, але ж мы не ў стане іх пазбегнуць.

– Што паробіш – жыццё, – кажуць тыя навукоўцы.

Пасля невялічкага падарожжа на летаку Артур і Пердылюбібляйц апынуліся ля нейкіх дзвярэй.

Яны вышлі з летака і наблізіліся да дзвярэй, што вялі ў пачакальню, поўную журнальных столікаў са шкляннымі стальніцамі, і чые сценкі былі ўвешаныя ганаровымі граматамі, узятымі пад аргшкло. Амаль імгненна па-над дзвярыма ў процілеглым баку пакою запалілася святло. Яны зайшлі.

– Артуру, ты жывы! – пачуўся нечы голас.

– Няўжо?! – хутчэй спалохаўся, чым адрэагаваў на рэпліку Артур. – Ну, жывы дык жывы.

Асвятленне сляпіла вочы, і таму мінула каторая секунда, перш чым ён згледзеў Фольксвагена, Трыліян і Зафода Біблброкса. Яны сядзелі пры даўжэзным стале, шчодро ўстаўленым дзіўнымі стравамі: няўцямянымі слодычамі і вычварнай садавіной – ды трускалі за абедзве шчакі.

– Што з вамі здарылася? – хацеў ведаць Артур.

– Ну... – пачаў Зафод Біблброкс, налягаючы на смажаную на вуглях рульку. – Гаспадары затуманілі нашыя мазгі газам, сцёрлі памяць – адным словам, тварылі з намі не разбяры-бяры што. І вось цяпер яны ў якасці кампенсацыі частуюць нас ад шчырага сэрца.

– На, пакаштуй вегетарыянскую катлетку з насарожаніны, – дадаў ён. – Ласы кавалак. Вядома, калі табе да душы такія прысмакі.

– Гаспадары? – перапытаў Артур. – Якія ‘шчэ гаспадары? Не бачу я ніякіх гас...

– Ласкава запрашаем на перакусон, зямлянін! – пачуўся таненькі галасок.

Артур азірнуўся і ўскрыкнуў:

– Фу! Мышы на стале!

Усе шматзначна паглядзелі на Артура, і ў пакоі ўсталявалася няёмкая ціша. Ён утаропіўся на дзвюх белых мышэй. Яны сядзелі ў ёмістасцях, якія нагадвалі шклянкі з-пад віскі. Артур пачуў маўчанне і азірнуўся на сваіх спадрожнікаў.

– Ой! – раптам скеміў ён. – Ой! Я прашу прабачэння, я быў не гатовы да...

– Давай я цябе пазнаёмлю, – сказала Трыліян. – Гэта мышаня Бэнджы.

– Салют! – сказала адна з мышэй.

Яе вусікі дакрануліся, мусіць, да адчувальнай на до-тык клавiятуры, што, пэўна, знаходзілася знутры шклянкі, і тая крыху пасунулася наперад.

– А гэта мышаня Фрэнкі.
– Рады пазнаёміцца, – павіталася другое мышаня і таксама трохі пасунула сваю шклянку наперад.
Артур адступіў.
– Дык гэта тыя...
– Так, – адказала Трыліян, – гэта тыя мышы, якіх я ўзяла з Зямлі.

Яна зазірнула яму ў вочы, і Артуру падалося, што яна сарамліва прызналася, маўляў, я і сама нічога не разумею.

– Ці не меў бы ты ласку перадаць вось тую місу з тоўчанай мегаасляцінай? – папрасіла Трыліян.

– Э-э, выбачайце... – Пердылюбібляйц з ветлівасці кашлянуў.

– А, сапраўды! Дзякуй, Пердылюбібляйцу, ты можаш ісці, – сказала мышаня Бэнджы.

– Га?.. Э-э, добранька... – адказаў Пердылюбібляйц, падаючыся крыху назад. – Тады я сапраўды пайду – хачелася давесці да ладу пару-тройку ф'ёрдаў.

– Ат, хутчэй за ўсё табе больш не трэба будзе тут завіхацца, – сказала мышаня Фрэнкі. – Выдае на тое, што новая Зямля нам больш не спатрэбіцца.

Мышаня павяло з боку на бок сваімі ружовымі вочкамі:

– Прынамсі, не спатрэбіцца цяпер, калі мы адшукалі тубыльца, які знаходзіўся на планеце за лічаныя секунды перад ейным руйнаваннем.

– Вы што, сур'ёзна?! – абурыўся Пердылюбібляйц. – У мяне ўжо тысячу ледавікоў стаяць адбалансаваныя і гатовыя для ўсталявання на афрыканскім мацерыку.

– Ну, можа быць, перад дэмантажом ледавікоў ты яшчэ паспееш пакатацца па іх на лыжах, – з'едліва заўважыла мышаня Фрэнкі.

– Вы што, здэкуецесья – якія катанні?! – працягваў злавацца Пердылюбібляйц. – Гэтыя ледавікі – рукатворныя шэдэўры! Дзіўныя выгіны, вытанчанае хараство спічастага лёду, шляхетныя цясніны! Катацца па такіх творах мастацтва – блюзнерства і здзек!

– Дзякуй, Пердылюбібляйцу, ты ўсё сказаў, – сувора перарвала яго мышаня Бэнджы.

– Так ёсць, камандзіру! – холадна адказаў Пердылюбібляйц. – Дзякуй вялікі за ўсё. Ну, да пабачэння, зямлянін! – звярнуўся ён да Артура. – Спадзяюся, у цябе ўсё будзе кавацца і пляскацца.

Хапатліва кінуўшы на развітанне рэшце кампаніі, Пердылюбібляйц павярнуўся і панура выйшаў з пакою.

Артур глядзеў яму ўслед, не ведаючы, што тут сказаць.

– А цяпер будзьма думаць, – вымавіла мышаня Бэнджы.

Пачуўшы гэтыя словы, Фольксваген і Зафод Білброкс стыкнулі свае чаркі.

– Будзьма!!! – грывнулі яны.

– Выбачайце, што? – не зразумеў Бэнджы.

Фольксваген азірнуўся:

– Я думаў, вы тост прапанавалі.

Два мышаня нецярпліва заварушыліся ў сваіх шкляных транспартных сродках. Урэшце яны сабраліся з сіламі, і мышаня Бэнджы падалося наперад, каб пагаварыць з Артурам.

– Дык вось, зямлянін, – сказала мышаня Бэнджы. – Сітуацыя такая: як ты ведаеш, у апошнія дзесяць мільёнаў гадоў менавіта мы збольшага кіравалі тваёй планетай, маючы на мэце знайсці гэтае Тое Самае Пытанне да Таго Самага Адказу, хай яго няхай.

– Навошта? – рэзка запытаў Артур.

– Не-а, мы ўжо абмяркоўвалі гэты варыянт, – уплішчылася ў размову мышаня Фрэнкі. – Але ён не пасуе да адказу. Пытанне: «Навошта?» Адказ: «Сорак два». Бачыш – не падыходзіць.

– Ды не! – запырэчыў Артур. – Я хацеў сказаць «На што вам гэтыя пошукі трэба?»

– А-а! – скеміла мышаня Фрэнкі. – Ну, калі быць шчырым, дык думаю, мы пакрысе папрывыкалі. То ж бо: нам да вусікаў абрыдла ўсё гэтае валадаранне, і ця-

пер, пасля таго выпадку з гэтымі апантанымі воганамі, толькі ад думкі паўтарыць увесь цыкл развіцця, у мяне кошкі на сэрцы шкрабуцца, уцяў? У той дзень мы працавалі толькі да абеду і таму паспелі пакінуць Зямлю, а потым вярнуліся на Магратэю пры дапамозе тваіх сяброў.

– Магратэя – праход у нашае вымярэнне, – прыткнула свае тры шэлегі мышаня Бэнджы.

– І стуль, – працягваў яго пацукаваты сябрук, – мы атрымалі проста раскошную прапанову зрабіць у пяці-вымеры аўтарскае ток-шоў і медыя-турнэ па нашым родным вымярэнні. Няма чаго казаць, тлустая прапанова, ад якой немагчыма адмовіцца.

– Я б не адмовіўся, – мройна вымавіў Зафод Білброкс.

– Ды з рукамі адарваў бы! – пагадзіўся Фольксваген. Артур зірнуў на яго, узважаючы, да чаго яны хіляць.

– Але для гэтага мы мусім мець тавар на руках, уцяў? – сказала мышаня Фрэнкі. – То бок, нам па-ранейшаму да зарэзу трэба Вялікае Пытанне да Таго Самага Адказу, у той ці іншай форме.

Зафод Білброкс нахіліўся да Артура.

– Разумееш, – сказаў ён, – калі яны будуць проста сядзець у студыі, разняволеныя і паблажлівыя, і кінуць у публіку, што даведаліся Той Самы Адказ аб Сэнсе жыцця, Сусвеце і Усім Такім, а потым ім давядзецца ўдакладніць, што гучыць ён як «сорак два», дык іхняе ток-шоў вельмі хутка завяршыцца. Ніякіх табе абгавораў і дыскусій у студыі...

– І таму нам трэба адказ, нейкая фраза, якая будзе гучаць прыстойненька, – сказаў Бэнджы.

– «Фраза, якая будзе гучаць прыстойненька?» – абурыўся Артур. – Вялікае Пытанне на Той Самы Адказ, якое «будзе гучаць прыстойненька»? Вялікае Пытанне, якое мае агучыць падчас ток-шоў пара мышэй?

Поўсць на мышыных спінках стала дыбарам.

– Не, ну, ясна: мы прыхільнікі ідэалістычных памкненняў, мы кажам «так» бязмежнай пашане да чыстага

эксперыменту, «так» – пошукам навуковай праўды ва ўсіх яе праявах... Аднак гады лятуць, і настае такі момант, у які, на жаль, ты пачынаеш падазраваць, што калі тая навуковая праўда і існуе, дык яна ў тым, што ўсёй шматвымернай бясконцасцю Сусвету амаль напэўна кіруе банда вар'яцкіх маньякаў. І тут ужо «або-або»: або правесці наступныя дзесяць мільёнаў гадоў, шукаючы пацверджанне сваёй тэорыі пра маньякаў, або загрэбсці грошы і даць драпака. І другі варыянт мне больш да сэрца, – заключыла мышаня Фрэнкі.

– Але ж... – бездапаможна прамарытаў Артур.

– Гэй, зямлянін! Ты хоць сцяміў, што тут да чаго? – перарваў яго Зафод Біблброкс. – Ты прадукт апошняга пакалення гэтай камп'ютарнай матрыцы, чуеш, і ты быў на ёй да апошняга моманту яе існавання, пакуль твая планета не склеіла дошчачак, ясна?

– Э-э... – толькі і змог сказаць Артур.

– І таму твае мазгі з'яўляюцца арганічнай часткай амаль канчатковай версіі той камп'ютарнай праграмы, – дадаў Фольксваген, больш люта і бязлітасна, чым яму падалося.

– Ясна? – перапытаў Зафод Біблброкс.

– Ну-у... – толькі і змог няпэўна вымавіць Артур. Ён і не ведаў, што адчуваць сябе арганічнай часткай чаго-кольвек – абсалютна нармальна і звыклая справа (ён жа заўсёды лічыў, што гэткае адчуванне – прыкмета вар'яцтва!).

– Іншымі словамі, існуе вялікая верагоднасць таго, што Вялікае Пытанне на Той Самы Адказ зашыфравана ў тваіх мазгах, – сказала мышаня Бэнджы, якое на сваім вычварным транспартным сродку лунала па-над Артурам. – І таму мы хочам яго ў цябе выкупіць.

– Што выкупіць, пытанне? – спытаў Артур.

– Так! – адказалі Фольксваген і Трыліян у адзін голас.

– За вялікія грошы, – дадаў Зафод Біблброкс.

– Ды не, – запырэчыла мышаня Фрэнкі, – мы хочам купіць мазгі.

– Чаго?!

– Ты ж сказаў, што можаш прачытаць ягоныя мазгі пры дапамозе электронных прыстасаванняў, – запра-тэставаў Фольксваген.

– Так, можам, – адказала мышаня Фрэнкі, – але спярша мы мусім іх дастаць. Мазгі ж трэба падрыхтаваць.

– Апрацаваць, – дадало мышаня Бэнджы.

– Пакраіць на кавалачкі...

– Дзякуй! – закрычаў Артур, у страху адхіснуўшыся ў сваім крэсле ад стала.

– Ды іх заўсёды можна замяніць, – пераканаўча ўмаўляла Артура мышаня Бэнджы. – Калі табе гэтыя мазгі такія неабходныя.

– Ну, так, замяніць на электронныя мазгі, – сказала мышаня Фрэнкі. – Якая-небудзь базавая мадэль мазгоў – і твая праблема вырашаная.

– «Якая-небудзь базавая мадэль мазгоў»?! – за-скавытаў Артур.

– Ага, – пацвердзіў Зафод Біблброкс і раптоўна ня-добра ашчэрыўся. – Табе дастаткова праграмаваць свае новыя мазгі паўтараць: «Чаго?», «Я не зразумеў» і «Дзе тут гарбата?», і дай веры – падмены ніхто не заўважыць.

– Чаго? – перапытаў Артур, гэтым разам адхінаючыся ад стала ўсё далей.

– Вось, калі ласка! Наглядны прыклад, – заўважыў Зафод Біблброкс і закрычаў ад болю, які ў гэты самы момант прычыніла яму Трыліян.

– Я заўважу, – заўпарціўся Артур.

– Дзе там! – сказала мышаня Фрэнкі. – Мы ж праграмуем твой мозг не заўважаць.

Фольксваген узняўся і пашыбаваў у бок дзвярэй.

– Слухайце, мышы, жывёлкі мілыя, тут такая рэч... – пачаў ён. – Баюся, мы не дамовімся.

– Яшчэ як дамовімся, – хорам казалі мышы, а з іхніх галасоў знікла ўся мульцяшная харашмянасць.

З пранізлівым энкам іхнія падобныя да шклянак транспартныя сродкі падняліся з паверхні стала і пры-

пусцілі ў бок Артура, які адхапіўся назад і забіўся ў самы кут, абсалютна няздатны да супраціву.

Трыліян адчайна схапіла Артура за руку і паспрабавала зацягнуць яго ў бок дзвярэй, якія беспаспяхова сіліліся адчыніць Фольксваген і Зафод, аднак той аблёт мёртвым грузам – здавалася, яго загіпнатызавалі лятучыя шклянкі, што кружлялі вакол яго.

Трыліян прыкрыкнула на яго, аднак Артур адной сшэрх з растуленым ротам.

Яшчэ адзін удар – і Фольксваген і Зафод расчынілі дзверы. За дзвярыма стаяў гурт дужа выродлівых людзей, у якіх можна было беспамылкова пазнаць вышыбал-магратэйцаў. Прывабнасцю не вылучаліся не толькі яны: медычны рыштунак, які яны трымалі ў руках, таксама не выклікаў прыемных пачуццяў. Бамбізы пакрысе насоўваліся.

Дык вось. Артуру збіраюцца адкаркаваць чэрап, Трыліян тут рады не дае, а Фольксвагена і Зафода хутка скруціць купка ўзброеных да зубоў бамбізаў.

Адным словам, вялікім паратункам было тое, што ўсе сірэны магратэянскай сістэмы бяспекі прарэзалі атмосферу планеты сваім віскатам.

– Пагроза! Пагроза! – загаласілі сірэны па ўсёй Магратзі. – Прымагратзіўся варожы карабель! Узброеныя ўварвальнікі ў сектары 8А! Станцыі абароны, станцыі абароны!

Два мышаняты з раздражненнем абнюхвалі раскіданыя па падлозе шклянныя аскепкі сваіх транспартных сродкаў.

– Халера-венера! – у паўголеса вылаялася мышаня Фрэнкі. – І ўвесь гэты вэрхал – вакол кілаграма чалавечых мазгоў!

Мышаня пастаяла-пакруцілася. Яго ружовыя вочкі выбліснулі, а шыкоўная поўсць стала дубарам, быццам ад статычнай электрычнасці.

– Адзінае, што мы можам зараз зрабіць, – сфальшываваць пытанне, прыдумаць якое што-небудзь, каб гучала пераканаўча, – сказала мышаня Бэнджы, прыпаўшы да зямлі і задуменна дакрануўшыся да вусікаў.

– Цяжкаваценька будзе, – адказала мышаня Фрэнкі. Потым падумала-падумала і дадало: – Ну, як напрыклад такі варыянт: «Хто гэта: жоўты і кусаецца?»

Мышаня Бэнджы на імгненне замаўчала ў одуме.

– Не, не тое, – урэшце адказала яно. – Да адказу не пасуе.

На колькі секунд яны абодва задумаліся.

– Добра, – перарвала цішу мышаня Бэнджы. – «Што атрымаецца, калі памножыш шэсць на сем?»

– Не-не, надта літаральна, надта прасталінейна, – адказаў Фрэнкі. – Публіцы не спадабаецца.

Яны задумаліся ізноў.

Потым Фрэнкі сказаў:

– Ёсць пытанне! «Колькі шляхоў кожны мусіць прайсці?»*

– О! Якраз гэты варыянт гучыць перспектыўна! – значыла мышаня Бэнджы.

Ён трохі пагуляўся з фразай:

– Далібог! Выдатна! Гучыць важка і грунтоўна, але ні да чаго канкрэтнага не прывязанае. «Колькі шляхоў кожны мусіць прайсці? «Сорак два». Выдатна, выдатна, як мае быць пытанне! Фрэнкі, дружа! У нас усё атрымалася!

Узрушаныя ад весялосці, яны выканалі нейкі мітуслівы танец.

Побач з імі на падлозе ляжаў гурт дужа выродлівых мужчынаў, якіх, відаць, агрэлі важкімі кубкамі, напрыклад, тымі, што за паспяховы дызайн.

На адлегласці якога кіламетра ад іх чатыры постаці гойсалі ў пошуку выхаду. Урэшце яны заскочылі ў вялікі пакой з камп'ютарамі. Шалёна круцячы вачыма, яны яго абглядалі.

– Кудой, Зафодзя? – запытаўся Фольксваген.

– Ну, калі так во, наўздагад, дык, пэўна, сюдой, па прыступках уніз, – адказаў Зафод Біблброкс, уцякаючы па прыступках і паварочваючы направа паміж камп'ютарным стэлажом і сценкаю.

Усе пабеглі за ім.

Раптоўна Зафода Біблбркса спыніў стрэл смерця-мёту, які, грымотна прашыўшы паветра ля яго, падсма-ліў невялікі кавалак найбліжэйшай сценкі.

.....
* Напэўна, Фрэнкі прыйшоў на думку першы радок песні Боба Дылана «Blowing in the Wind»/«На ўзвеі ветру» – How many roads a man walk down? (заўвага перакладніка)

Нейкі голас сказаў праз гукальнік:

– Та-ак, Біблброксе. Стой дзе стаіш. Ты на прыцэле.

– Паліцыя! – прасіпеў Зафод Біблброкс і пахіліўся мала не да зямлі.

– Можа, Фольксвагене, зараз павядзеш нас ты?

– Добра, сюдой, – сказаў Фольксваген, і ўсе чацвёрка прыпусцілі па праходзе між двума шэрагамі камп'ютарных стэлажоў.

У канцы шэрага з'явілася да зубоў узброеная постаць у скафандры, што размахвала злавесным смерцямётам.

– Мы не хочам страляць у цябе, Біблброксе! – закрычала постаць.

– Дык не страляйце! – крыкнуў у адказ Зафод Біблброкс і даў нырца ў шырокі зазор паміж дзвюма камп'ютарнымі секцыямі.

Астатнія – за ім.

– Іх двое, – паведаміла Трыліян. – Нас узялі ў абцугі.

Яны ўціснуліся ў кут паміж аграмаднымі камп'ютарнымі вінчэстарамі і сценкаю. Сцішылі дыханне і сталі чакаць.

Знянацку паветра выбухнула грымотамі – то абодва паліцыянты адкрылі па чацвёрцы агонь.

– Гэй, яны смаляць па нас, – сказаў Артур, скурчыўшыся ў тугі камяк. – А мне было падалося, яны казалі, што страляць не хочуць.

– Ага, і мне таксама падалося, што яны гэтак гаварылі, – пагадзіўся Фольксваген.

У самы разгар страляніны Зафод Біблброкс вытыркнуў адну галаву.

– Гэй, вы! Мне падалося, вы казалі, што вам не хочацца па нас страляць?

І схаваўся зноў.

Усе сталі чакаць.

Праз імгненне нечы голас адказаў:

– Прафесія паліцыянта – не мёд!

– Што ён сказаў? – са здзіўленнем перапытаў Фольксваген.

– Ён сказаў, што быць паліцыянтам – гэта нялёгка занятак.

– Ну, дык мы што, вінаватыя?

– Сапраўды, мы тут ні пры чым.

Фольксваген закрычаў:

– Гэй, паслухайце! Праз вашу страляніну ў нас і так турбот па горла, а калі б вы не нагужалі нас у даважак яшчэ сваімі псіхалагічнымі праблемамі, дык, думаю, і нам, і вам было б значна прасцей.

Яшчэ адна паўза, і потым зноў пачуўся гукальнік.

– Паслухайце ўважліва, хлопцы! Мы вам не двух-бітавыя паўдуркі з нізкім ілбом, свінячымі вочкамі ды языком, які не ходзіць гладка, о не! Мы разумнічкі, якіх вы б адразу палюбілі, калі б сустрэлі на вуліцы без уніформы. Я не з тых, хто будзе без дай прычыны хадзіць і смаляць па людзях, а потым у нейкіх сумнеўных барах для касмічных бадзяг выхваляцца гэтым, як тое робяць некаторыя не вартыя тут узгадкі паліцыянты! Я з тых, хто ходзіць і страляе ў людзей без дай прычыны, аднак потым колькі гадзін запар шчыра рыдае на плячы ў каханай!

– А я пішу раманы! – далучыўся да тырады паплечніка другі паліцыянт. – На вялікі жаль, іх пакуль што не надрукавалі, і таму я папярэджваю вас па-добраму, што я цяпер злы і жахліва засмучаны!

Вочы Фольквэгена акругліліся.

– Гэта хто такія?

– Ліха іх ведае, – адказаў Зафод Біблброкс. – Калі яны толькі стралялі, дык падабаліся больш.

– Дык вы здадзіцеся ціха-мірна ў палон ці мы вас прадзіравім ушчэнт? – зноўку закрычаў адзін з паліцыянтаў.

– А вам як лепей? – таксама крыкам перапытаў Фольксваген.

Праз якое імгненне паветра ізноў стала падсмажвацца – смерцямётныя чэргі сутыкаліся з камп'ютарным модулем, за якім хавалася чацвёрка.

Неверагодна шчыльная страляніна трывала некалькі секунд.

Нават калі яна спынілася, яшчэ колькі секунд у паветры лунала рэха.

– Вы яшчэ там? – выгукнуў адзін з паліцыянтаў.

– Так.

– Нам зусім не падабаецца нашая праца, – крыкнуў другі паліцыянт.

– Можам сабе ўявіць, – адгукнуўся Фольксваген.

– А цяпер паслухай мяне, Біблброксе, і паслухай уважліва!

– З якой такой нагоды? – адгукнуўся Зафод Біблброкс.

– А з такой, што заўсёды прыемна паслухаць цікавага і інтэлігентнага суразмоўцу. Дык вось: або вы дадзіце сябе арыштаваць і трошкі патрываць нашы пабоі, ну, зусім крышачку (мы ж заўзятыя праціўнікі празмернага гвалту), або мы разнясем на друзачкі ўсю гэтую планету і яшчэ пару-тройку іншых планет, якія мы прыкмецілі па дарозе сюды!

– Вы з глузду з’ехалі! – загаласіла Трыліян. – Вы гэтага не зробіце!

– Яшчэ як зробім! – адгукнуўся першы паліцыянт. – Зробім жа? – перапытаў ён другога.

– Як рэпу згрызці! – запэўніў яго другі.

– Але на якое ліха?

– Бо на свеце ёсць рэчы, які ты мусіш выконваць, нават калі ты прасунуты паліцыянт-ліберал, які ў даважак добры і датклівы чалавек, што не цураецца спагады да бліжняга свайго!

– Хоць страляйце – у мяне да гэтых хлопцаў даверу няма! – прамармытаў Фольксваген, вагаючы галавою.

Адзін паліцыянт крыкнуў другому:

– Можа, яшчэ трошкі іх пазабіваем?

– Ну так, чаму ж не пазабіваць! – адгукнуўся той.

Яны выпусцілі яшчэ па адной магутнай смерцямётнай чарзе.

Гарачыня і шум стаялі неверагодныя. Пакрысе камп'ютарная шафа пачала павіцца. Модуль растаў амаль цалкам, і тонкія цуркі расплаўленага металу ўжо сцякаліся да месца, дзе чацвёра вандроўнікаў скруціліся ў тугі клубок. Прыгнуўшыся яшчэ больш, яны сталі чакаць свайго канца.

Аднак – от хоць ты што – канца ніяк не надыходзіла.

І тут абсалютна нечакана страляніна сціхла, і ўсталевалася раптоўная ціша, якая перарывалася здушаным булькатаннем і глухім пошумам.

Чацвёрка пераглянулася.

– Што здарылася? – запытаў Артур.

– Яны перасталі страляць, – сказаў Зафод Біблброкс, паціснуўшы плячыма.

– З якое прычыны?

– Ліха іх ведае. Можа, хочаш пайсці і спытаць?

– Не.

Яны сталі чакаць.

– Гэй, там! – не вытрымаў Фольксваген.

Ні гу-гу.

– Дзіўна...

– Можа, засада?

– Кемлівасці ім не хопіць.

– А што гэта быў за глухі пошум?

– Халера іх ведае.

Яны пачакалі яшчэ колькі імгненняў.

– Усё, пайду зірну, – паведаміў Фольксваген.

Ён агледзеў астатніх:

– Дык што, значыцца, ніхто не скажа: «Ой, не, Фольксвагене, не трэба табе туды хадзіць, давай лепей я замест цябе»?

Усе астатнія закруцілі галовамі.

– Ну і хай сабе, – сказаў ён і падняўся ў поўны рост. Які момант нічога не адбывалася.

Потым, праз нейкую секунду ці блізу таго, нічога працягвала не адбывацца. Фольксваген углядаўся праз рэдкі дым, які тачыўся са спаленага камп'ютара. Фольксваген асцярожна вылез на адкрытую прастору.

І па-ранейшаму нічога не адбылося.

За метраў дваццаць праз дым Фольксваген неяк згледзеў аднаго з паліцыянтаў, апранутага ў скафандр. На адлегласці дваццаці метраў у процілеглым куце ляжаў другі паліцыянт. Нічога іншага ў поле зроку не трапляла.

Усё гэтыя дзіўноты Фольксвагена вельмі ўразілі.

Паволі, апасліва, ён пакрочыў да першага паліцыянта. Нягледзячы на набліжэнне Фольксвагена, паліцыянт зусім не зварухнуўся і працягваў ляжаць абсалютна нерухома, нават калі Фольксваген падышоў і паставіў нагу на смерцямёт, які быў па-ранейшаму заціснуты ў паліцыянецкіх пальцах.

Не сустракаючы супраціву, Фольксваген нахіліўся і падняў зброю.

Паліцыянт быў відавочна мёртвы.

Пры хуткім аглядзе выявілася, што мёртвы паліцыянт паходзіў з планеты Благулон-Капо. Ён быў метанадыхаючай формай жыцця, чыё выжыванне ў прарэджанай кіслароднай атмасферы Магратэі наўпрост залежала ад скафандра.

Выдавала на тое, што невялічкае прыстасаванне, якое кіравала забеспячэннем жыцця паліцыянта і месцілася ў ягоным запlechніку, нечакана раскалолася ад выбуху.

Фольксваген агледзеўся – яго здзіўленне толькі памацнела. Гэткія прыстасаванні заўсёды маюць поўную рэзервовую копію на галоўным бартавым камп'ютары, з якім яны злучаны субэфірнымі хвалямі. Такая сістэма можа сапсавацца ў адным-адзіным выпадку – калі знікне сувязь з караблём, што было абсалютна неверагодна.

Падбегшы да іншага цела, якое ляжала ніцма, Фольксваген выявіў, што гэтая неверагодная падзея адбылася адразу з двума паліцыянтамі, і адбылася, хутчэй за ўсё, адначасова.

Фольксваген паклікаў іншых, каб падышлі глянуць. Тыя наблізіліся: таксама ўразіліся, але засталіся абыякавыя да прычын незразумелага здарэння.

– Давайце дамо драла з гэтай дзюрку, – прапанаваў Зафод Біблброкс. – Нават калі тое, што я шукаю, знаходзіцца тут, дык трасца з ім.

Ён схпіў другі смерцямёт, спапяліў абсалютна бяспасходную ЭВМ, выбег з калідора навонкі, астатнія – за ім. Вонкі Зафод Біблброкс малай драбніцай не знішчыў летака, што чакаў іх за колькі метраў. Лятак стаяў пусты, аднак Артур успомніў, што той належыць Пердылюбляйцу.

На прыборнай дошцы летака шпількай была прыколатая цыдулка ад Пердылюбляйца. На цыдулцы дзядок намаляваў стрэлку, якая ўказвала на адную з кнопак на панэлі.

«Гэта, пэўна, найлепшая кнопка, якую ты можаш націснуць», – казала цыдулка.

Лятак на хуткасці большай за 17Р адымчаў іх праз стальны тунэль, што вёў да аднатоннай паверхні планеты, якой ужо надзейна апанаваў яшчэ адзін нудны ранак. На глебе згусцілася прывідная шэрасць святла.

Літара «Р» кажа пра каэфіцыент хуткасці, які мае азначэнне «разумная хуткасць падарожжа, што залежыць ад трох асноўных параметраў: чынення шкоды здароўю, пагрозы душэўнаму спакою і спазненне не больш чым на пяць хвілін». Такім парадкам, у залежнасці ад абставінаў тут магчымыя амаль бясконцыя варыяцыі, паколькі першыя два фактары залежаць не толькі ад абсалютнай хуткасці, але таксама ад таго, як павядзе сябе трэці параметр. Калі не абыходзіцца з гэтым ураўненнем з належнай памяркоўнасцю і раманасцю, дык справа можа скончыцца стрэсам, пашырэннем язвы, ці, барані Бог, заўчаснай смерцю.

Хоць 17Р – хуткасць не фіксаваная, але ясная рэч, што гэта дужа хутка.

Сягнуўшы хуткасці 17Р (і нават трохі перавысіўшы яе), лятак даставіў падарожнікаў да «Залатога Сэрцайка», якое вытыркалася з мёрзлай глебы, усё роўна як скамяная костка. Потым, не вагаючыся і не важдваючыся, лятак прыпусціў у бок, з якога яны прыляцелі, мабыць, па сваіх пільных справах.

Працятыя дрыготкай, чацвёрта падарожнікаў стаялі і пазіралі на свой зоркалёт.

За іх спінамі стаяў яшчэ адзін.

Гэта быў патрульны зоркалёт з планеты Благулон-Капо, падобны да перакормленай акулы, зеленаваты і ўшпілены чорнымі надпісамі розных памераў, формаў і ступеняў варожасці.

Кожнага, хто наважваўся тыя надпісы прачытаць, літары інфармавалі аб паходжанні зоркалёта, да якога паліцэйскага пастарунка ён прыпісаны і куды трэба падлучаць дроты сілкавання.

Аднак нават для карабля, чый экіпаж нядаўна задыхнуўся ў задымленым пакоі колькі кіламетраў пад зямлёю, сам зоркалёт быў ненатуральна цьмяны і занадта маўклівы. Гэта можа прагучаць трохі дзіўна і неверагодна, аднак заўжды можна адчуць, калі зоркалёт абсалютна мёртвы.

Фольксваген адчуў гэта і падумаў, што гэта хавайся ў бульбу якая загадка – зоркалёт і два паліцыянты проста ўзялі і склеілі дошчачкі. Ну, што тут сказаць – такога ў Галактыцы проста не можа быць!

Трое астатнія падарожнікі таксама адчулі нешта падобнае, але яшчэ больш яны адчулі люты холад і таму паспяшаліся ў «Залатое Сэрцайка», пакутуючы на востры прыступ абыякавасці.

Фольксваген жа застаўся і пайшоў агледзець благулонскі карабель сам. Наблізіўшыся, ён малай драбніцай не спатыкнуўся на нерухомае металічнае цела, якое ляжала тварам у стылую гразюку.

– Марвіне! – загукаў Фольксваген. – Ты што тут робіш?

– Калі ласка, не звяртайце на мяне ніякай увагі, – пачулася сцішанае бубенне.

– Але, пане Жалезка, ты сам як? – не адчাপляўся Фольксваген.

– Як заўсёды – у глыбокай дэпрэсіі, – адказаў Марвін.

– Як маешся?

– Вельмі маюся, аж паміраю, – адказаў Марвін.

– А чаму ляжыш тварам у гразюку? – запытаўся Фольксваген, сядваючы на карачкі побач з робатам.

– Ну, гэта ці не самы эфектыўны спосаб дасягнуць стану прыгнечанасці, – адказаў Марвін. – І, калі ласка, не трэба ўдаваць, што хочаш пагутарыць, я цудоўна ведаю, што ты мяне ненавідзіш.

– Няпраўда.

– Праўда-праўда, мяне ўсе ненавідзяць. Так ужо ўладкаваны гэты Сусвет. Як толькі я пачынаю весці гутарку з кім-небудзь, як мяне адразу пачынаюць ненавідзець. Да мяне маюць непрыхільнасць нават роботы. Калі ты пастараешся на мяне не зважаць, дык неўзбаве перастанеш адчуваць маю прысутнасць.

Ён паддамкраціў самога сябе і падняўся, гледзячы кудысці ўбок.

– Гэты зоркалёт таксама ненавідзіць мяне, – тужліва прамовіў ён, паказваючы на зоркалёт.

– Гэты зоркалёт?! – раптам узрушыўся Фольксваген. – А ты, часам, не ў курсе, што з ім сталася?

– Ён узненавідзеў мяне, бо я паразмаўляў з ім.

– Ты з ім паразмаўляў?! У сэнсе? – не зразумеў Фольксваген.

– Усё проста: я нудзіўся і дэпрэсаваў, – пачаў Марвін. – І тады я падышоў і падключыў свой кабель сілкавання да ягонага раз'ёму. Мы, так бы мовіць, счпіліся з ім языкамі, пагаманілі трохі, і за гэты час я паспеў патлумачыць яму сваё погляды і сусветабачанне.

– І што здарылася потым? – напіраў Фольксваген.

– Ён скончыў жыццё самагубствам, – адказаў Марвін і пацягнуўся да «Залатога Сэрцайка».

У тую ноч, калі «Залатое Сэрцайка» займалася тым, што пакідала між сабою і Туманнасцю Конская Галава некалькі светлавых гадоў, Зафод Біблброк рассеўся на капітанскім мастку пад невялічкай пальмаю, намагаючыся давесці сваю галаву да ладу пры дапамозе ладнай колькасці Пангалактычнага Мазгатрушчу. Пасеўшы ў куце, Фольксваген і Трыліян абмяркоўвалі жыццё, а таксама праблемы, з ім звязаныя.

Артур пайшоў у ложка пагартаць Фолькswagen асобнік «Падарожнай кніжкі для аматараў Галактычнага аўтаспыну». Яму падумалася, што паколькі ён меўся тут жыць, дык яму варта лепш дазнацца пра ваколіцы.

У «Падарожнай кніжкі» ён натрапіў на адзін артыкул:

«Гісторыя ўсіх вялікіх галактычных цывілізацыяў, – казалася ў тым артыкуле, – зазвычай праходзіць праз тры выразна акрэсленыя фазы: «Выжыванне», «Зацікаўленне» і «Рафінаванне», гэтаксама вядомыя як «Якфаза», «Чаму-фаза» і «Дзе-фаза». Да прыкладу, першая фаза характарызуецца пытаннем: «Як нам дастаць ежу?», другая: «Чаму мы мусім даставаць ежу?» і трэцяя: «Дзе мы будзем есці ланч?»

Артур не паспеў прачытаць больш, паколькі ў ягонае жыццё прарэзлівым званком прарваўся радыёгукальнік.

– Салют, зямлянін! Ты, хлопча, там не галодны? – пачуўся голас Зафода Біблбркса.

– Ну, так, духі крыху падвяло.

– Выдатна, юнача! Запраўляй у планшэты касмічныя мапы! – прамовіў Зафод Біблбркс. – Мы трымаем курс да страўні «На канцы свету».

Давід і Галіяф

(з кнігі «Страўня «На канцы свету»)

...Марвін стаяў ля перахода, які на вышыні пятнаццатага паверха мастом злучаў два сумежныя хмарачосы. Срэбнае тулава робата зіхцела ў запыленых промнях сонца і трэслася ад безупынных выбухаў, што грымотна скаланалі абодва будынкi і пераход.

Не тое што Марвін быў слабы, невысокі робат – о не! – аднак, выглядаў досыць вартым жалю, асабліва цяпер, калі да яго ўсутыч пад'ехаў велізарны робат-танк, які, дарэчы, і быў прычынаю выбухаў і агульнага трацення. Спыніўшыся пасярод маста-перахода, махіна з усіх бакоў абнюхала і абмацала Марвіна нейкім адмысловым прутком. Па каторым часе пруток увабраўся назад у корпус махіны.

Марвін застаўся на месцы.

– З дарогі, жалезка! – прагрукатала махіна.

– Баюся, – адказаў Марвін, – што мяне знарок паставілі тут, каб спыніць цябе.

З махіны зноў вылез пруток і, зрабіўшы хуткую пераправу Марвіна, схавалася ў корпусе.

– Паставілі цябе? Спыніць мяне? – прароўла махіна. – Не смяшы...

– Святая праўда – далі такі загад, – настойваў Марвін.

– І чым цябе ўзброілі?

– А вось здагадайся!

Рухавік махіны загуў, аднак яе хуткасці замерлі. Мікраскапічныя рэле ў напрузе запстрыкалі.

– Здагадацца?! – перапыталася махіна.

– Ну, давай – скулля ж здагадаешся!

– Гмммм... – выціснула з сябе махіна, ажно вібруючы ад нечаканай прапановы. – Лазеры?

Марвін самазадаволена заматаў жалезнай галавой.

– Не лазеры... – грымотна прасіпела махіна. – Так-так, надта проста.

– Промні антыматэрыі? – другім разам паспрабавала здагадацца махіна.

– От жа дзе наіўнасць! – запырэчыў Марвін.

– Сапраўды, – трохі збянтэжана пагадзілася махіна.

– А як наконт электраруінізатара?

Для Марвіна гэтая назва прагучала ўпершыню.

– Якога яшчэ руінізатара?

– А вось такога! – палка прагрукатала махіна: з яе вежы шугануў востры струмень, даўшы адзін-адзіны выбліск святла. Па-за Марвінам, скалануўшы наваколле, абрынулася сценка. За якое імгненне яна ператварылася ў купу пылу. Асеўшы паўсюль, пыл хутка развееўся.

– Не, гэтым не ўзбройвалі, – прамовіў Марвін.

– Праўда ж, лялечка? – пахвалілася махіна.

– Любата!

– Ага, не пальцам пханая. Табе трэба абавязкова затарыцца гэтым ксанціянскім дэстабілізацыйным руінізатарам.

– Ну так, цацка нішто сабе.

– Дык чым жа цябе ўзброілі? – зноў гнула на свой капыл махіна.

– Здагадвайся давай...

– А-ёй жа, – амаль безнадзейна вымавіла махіна. –

Тады гэта мусіць быць...

– Паслухай, ты мысліш не ў тым кірунку, – перарваў махіну Марвін. – Забываешся ўзяць у рахубу базавыя прынцыпы ўзаемаадносінаў паміж чалавекам і роботам.

– Ну, добра-добра, – сказала махіна. – Тады гэта, напэўна...

І махіна надоўга занурылася ў развагі.

– Давай мысліць лагічна, – прапанаваў Марвін. – Людзі пакінулі на абарону гэтага будынку мяне – звычайнага, свойскага робата, каб спыніць цябе – велізарную, несаступлівую баявую махіну, і ў дадатак, самі яны далі драпака. Дык чым у такім выпадку яны маглі мяне ўзброіць?

– О-хо-хо! – устурбавана прамармытала махіна. – Пэўна, нечым страшэнна забойчым.

– Думай! – загадаў Марвін. – Думай... Дык што, здаешся?

– Здаюся, – змірылася махіна.

– Нічым, – сказаў Марвін.

Паследвала напружаная паўза.

– «Нічым»?! – прагрымела махіна.

– Абсалютна нічым не ўзброілі, – урачыста паўтарыў Марвін. – Нават кішэннага шокера не далі!

Махіна ад раз'ятранасці дробненька завібравала.

– Нічым?! – зараўла яна. – Яны што там, зусім пазбыліся чалавечага аблічча?!

– І вось ён я, – ціхім рахманым голасам працягваў Марвін, – стаю тут, у дадатак да ўсяго, з гэтым дзікім шчыменнем дыёдаў у левым баку.

– Пачуваешся ламаччам?

– Абсалютна, – прачула адказаў Марвін.

– Халера-венера, як мяне гэта ўззлавала! – заклікатала махіна. – Зараз хочацца зруйнаваць вось гэтую сценку.

Электраруінізатар яшчэ раз выплюнуў полымя і проста змеў сценку побач з махінай.

– Уяўляеш цяпер, як мне паскудна? – з горыччу прамовіў Марвін.

– Далі драпака і пакінулі цябе аднаго? – усё ляскатала махіна.

– Ага.

– Тады я зараз разбуру таксама гэтую паганую столь!

І махіна пакрышыла столь перахода.

– Уражвае, дальбог... – прамармытаў Марвін.

– А зараз уразіць яшчэ больш! – паабяцала махіна. –
Бо я пабуру ў дадатак гэтую падлогу, трасца на яе!

І махіна пабурыла падлогу.

– Халера-венера-а-а! – грымела махіна, пакуль па-
дала пятнаццаць паверхаў і разляталася ў друзачкі да-
лёка ўнізе.

«От дзе дурная махіна», – канстатаваў Марвін і, як
заўсёды, прыгнечаны, пацёгся ўсярэдзіну хмарачоса.

■ Інструкцыя па ўцёках

з планеты Зямля ■

1. Патэлефануйце ў НАСА. Іх нумар – 8-10-1-202-358-0001. Патлумачце ім, што ваш адлёт – справа вельмі пільная.

2. У выпадку адмовы звяжыцеся з сябрамі ў Белым доме (нумар Белага дома 8-10-1-202-456-1414). Хай яны закінучь слова за вас хлопцам з НАСА.

3. У выпадку адсутнасці сяброў у Белым доме патэлефануйце ў Крэмль (8-10-7-495-606-36-02). Не тое, каб у іх было шмат сяброў у НАСА, але ў іншых важных месцах яны яшчэ захавалі сякі-такі ўплыў.

4. Калі вам зноў адмовілі, звяжыцеся па кансультацыю з Папам Рымскім. Яго нумар 066982. Код Ватыкана – (+39)

5. Калі ўсе гэтыя аперацыі не спрацоўваюць, проста прагаласуйце лятучым талеркам, што прамінаюць ля нашай планеты, і патлумачце іхнім кіроўцам, што цяпер, пакуль не прыйшлі рахункі за міжнародныя тэлефанаванні, пакінуць планету Зямля вам проста неабходна.

Бывайце здаровы
І дзякуй за рыбку,

Дуглас Адамс

Змест

- Аўтаспынам па галактыцы. *Раман* 212
- Уцешны дадатак. Давід і Галіяф 217
- Інструкцыя па ўцёках з планеты Зямля 221

.....

ЛОГВІНА

Дуглас Адамс

Аўтаспынам па Галактыцы

раман

Пераклад з ангельскае Паўла Касцюкевіча

Рэдактарка Ліда Наліўка

Карэктурa Марыі Паўлоўскай і Алены Пятровіч

Вёрстка Кацярыны Пікірэні

Дызайн вокладкі Кацярыны Дубовік

Logvino Literatūros namai

J. Savickio 4, LT-01108 Vilnius

Надрукавана ў ПВУП «Логвінаў»

пр-т Незалежнасці 37а, Мінск. Замова № 22

Муніцыпальныя службы намагаюцца зруйнаваць твой дом, каб пабудаваць на яго месцы новы аўтамабільны праезд, а галактычныя камунальнікі, пракладаючы міжзоркавую трасу, у сваю чаргу, мерацца ўчыніць тое самае з тваёй планетай. Самая пара ўцякаць з роднай Зямелькі!

Увазе чытача прапануецца сусветнавядомы раман брытанскага пісьменніка і сцэнарыста Дугласа Адамса (1952–2001). “Аўтаспынам па Галактыцы” – адна з вяршыняў жанра іранічнай фантастыкі.

Л О Г В І Н А У

А
У
Т
А
Г
П
Б
И
Н
А
М
П
А
Т
А
К
Т
Б
И
Д
Б
И

